

Måndagen den 2 juni fm.

Kl. 10.30

Anmälan till talarlistorna för återstående ärenden

1 § Justerades protokollet för den 23 maj.

2 § Talmannen meddelade att *Sivert Andersson* (s) den 1 juni återtagit sin plats i riksdagen, varigenom *Sven-Åke Nygårds* uppdrag som ersättare upphört.

3 § Anmälan till talarlistorna för återstående ärenden

Anf. 1 TALMANNEN:

Till kammarens ledamöter har utdelats förteckningar över de ärenden som kan behandlas vid sammanträdena tisdagen den 3, onsdagen den 4 och torsdagen den 5 juni. Motsvarande förteckning för fredagen den 6 juni kommer att utdelas senare i dag.

För att jag skall få en överblick över arbetssituationen under riksmötets slutskede vore jag mycket tacksam om de ledamöter som avser att delta i de kommande debatterna ville anmäla sig på talarlistorna snarast möjligt.

4 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1985/86:176 till justitieutskottet

5 § Föredrogs men bordlades åter

Kulturutskottets betänkande 1985/86:21

Utbildningsutskottets betänkanden 1985/86:27 och 37

Jordbruksutskottets betänkanden 1985/86:24 och 26

6 § Föredrogs

skatteutskottets betänkanden

1985/86:40 om inkomstskatten för åren 1987 och 1988 (prop. 1985/86:130)
samt

1985/86:43 om den skattemässiga behandlingen av kostnader vid viss verksamhet i utlandet m. m. (prop. 1985/86:131).

Anf. 2 TALMANNEN:

Skatteutskottets betänkanden 40 och 43 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså skatteutskottets betänkande 40 om inkomstskatten för åren 1987 och 1988.

Inkomstskatten 1987 och 1988

Anf. 3 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Sverige är det land i den fria världen där människorna är mest beroende av politikens värderingar och av politiska beslut. Det innebär också att det svenska samhället har den fria världens hårdaste skattetryck. Ingen annanstans har så stor del av medborgarnas inkomster socialiserats. Ingen annanstans har marknadsekonomin trängts undan så mycket som i Sverige. Detta är ett resultat av en långsiktig ideologisk strategi. Socialistisk politik innebär att kollektiva beslut sätts före individernas valfrihet. Från moderat utgångspunkt är denna situation givetvis oacceptabel.

Den genomsnittlige inkomsttagaren i Sverige får för egen del förfoga över ungefär en tredjedel av vad han eller hon har arbetat ihop. Mer blir inte kvar sedan inkomstskatter, arbetsgivaravgifter och konsumtionsskatter betalats. Politiker i stat och kommun bestämmer över ungefär två tredjedelar av vår ekonomi, medan medborgarna själva kan bestämma över den resterande tredjedelen.

I de sju största industriländerna inom OECD är förhållandet det motsatta. De enskilda människorna kan själva disponera över nästan två tredjedelar av ekonomin.

Högskattesamhället tvingar enskilda och organisationer till bidragsberoende. Högskattesamhället griper in i och påverkar människors ekonomiska levnadsvillkor så att egna värderingar om boende, barnomsorg eller sjukvård får vika.

Frågan om skatteuttagets storlek är därför en av de viktigaste frihetsfrågorna. Ett högt skattetryck leder till mindre valfrihet. Nettoinkomsten för den enskilde blir så liten att de flesta inte har råd att välja annat än den subventionerade offentliga verksamhet som politiker har valt åt dem. Det bidragsberoende som växt fram och det minskade utrymmet för enskilt sparande gör att många blir helt utlämnade åt den politiska sektorn. Särskilt hårt drabbas naturligtvis låg- och medelinkomsttagare.

Ett samhälles utvecklingsförmåga och dynamik är beroende av människornas möjligheter att ta initiativ och ansvar.

Det höga skattetrycket får därför också långsiktiga ekonomiska konsekvenser för hushållen. Den nyfattigdom som gjort hundratusentals människor beroende av socialbidrag är en följd av våra höga skatter. Sverige är ett av de länder i västvärlden som har det högsta löneläget, men nettot efter skatt är bland västvärldens lägsta.

Den verksamhet som finansieras av skatteinkomster är ofta grundad på monopol och dessutom starkt subventionerad. Det leder många gånger till lägre effektivitet – ett sämre utnyttjande av våra gemensamma resurser, vilket vi alla förlorar på.

Det höga skatteuttaget leder alltså till en låg tillväxttakt i ekonomin. Om vi i Sverige hade haft samma utveckling av bruttonationalprodukten sedan 1970 som genomsnittet för OECD-länderna, hade vi i år kunnat disponera inte mindre än 150 miljarder kronor mer. Det motsvarar drygt 18 000 kr. per medborgare. Det skulle ha inneburit att medborgarnas ekonomi hade stärkts väsentligt, samtidigt som finansministerns bekymmer med budgetunderskotten helt hade försvunnit.

Den sedan 1970 lägre tillväxttakten i förhållande till OECD-länderna motsvaras tidsmässigt av en mycket kraftig uppgång för skatteuttaget. Skattetrycket i Sverige var 1970, mätt som andel av BNP, 40 %. I år blir skattetrycket drygt 50 %. För de flesta torde sambandet mellan det höga skatteuttaget och den låga tillväxten framstå klart.

Herr talman! Dagens debatt gäller framför allt inkomstskattens utformning de närmaste åren. Varje skatt, även inkomstskatt, leder, även vid ett relativt lågt uttag, till snedvridningar. De påverkar ekonomiska beslut. En hög beskattning av inkomster påverkar arbete, sparande och företagande negativt.

Särskilt verkningarna av det höga skatteuttaget för inkomstökningar är extrema.

Anta att en person som har 75 % marginalskatt behöver reparera sitt hus. Den som skall utföra arbetet har 50 % marginalskatt.

Den senare vill ha 2 000 kr. netto efter skatt i ersättning. För att kunna betala detta belopp måste småhusägaren tjäna ihop inte mindre än 31 400 kr.; hänsyn har naturligtvis tagits till såväl inkomstskatt som arbetsgivaravgifter.

Av hoptjänade 31 400 kr. går 29 400 kr. till stat och kommun, medan bara 2 000 kr. blir kvar som nettoersättning för arbetet.

Även för en inkomsttagare med 50 % marginalskatt blir effekterna orimliga. I detta fall krävs att den som skall betala 2 000 kr. efter skatt måste göra en arbetsinsats som är värd 15 700 kr. Den offentliga andelen blir 13 700.

Dessa exempel visar klart varför vissa arbeten inte alls blir utförda, varför fritid är mer eftertraktad än arbete och varför många väljer att utföra ett arbete själva även om effektiviteten blir mycket lägre. Allt detta påverkar tillväxten negativt.

De höga marginalskatterna försvårar givetvis avtalsrörelserna. Löntagarna ställer krav med utgångspunkt i hur stor behållningen av en löneökning efter skatt blir. När skatten tar en stor andel av löneökningen blir självfallet bruttolönekraven mycket höga.

Dagens konflikter på arbetsmarknaden är till mycket stor del – kanske t. o. m. uteslutande – orsakade av de höga marginalskatterna. Hade de moderata förslagen om sänkt skatt på inkomstökningar för alla heltidsarbetande genomförts, skulle löneökningsbehoven för att uppnå oförändrad eller något ökad köpkraft ha varit väsentligt lägre. Därmed hade sannolikt konflikterna kunnat undvikas. Genom vårt krav om ett fullständigt inflationsskydd av skatteskalen hade dessutom arbetsmarknadens parter fått mera stabila förutsättningar för dessa och kommande förhandlingar.

Trots att finansministern i finansplanen skriver: "Skattepolitiken utformas

så att den underlättar löneavtal på låg nominell nivå och stimulerar till arbete och sparande", är han tydligen inte medveten om vad som faktiskt behöver göras.

Regeringen har föreslagit vissa justeringar av inkomstbeskattningen för 1987 och 1988. De är helt otillräckliga. Marginalskatten sänks inte utom i ett begränsat inkomstskikt. Den höjs i de allra lägsta skikten och i vissa andra inkomstlägen. Det automatiskt verkande inflationsskyddet har avskaffats, vilket leder till att skatteuttaget höjs till följd av inflationen.

Räknar man samman de skatteförslag som lagts fram i propositionerna 140 och 130 – den ena om inkomstskatten, den andra om inkomstförstärkningar bl. a. i syfte att finansiera familjepolitiken – finner man att de förslagen leder till en total skattesärpning på 2 miljarder. Fortsatt socialdemokratisk högskattepolitik, alltså!

En del frågar sig hur det kommer sig att medborgarna inte har reagerat hårdare mot det höga skattetrycket. Skatterevolten har emellertid redan inletts. Av ett välfärdssamhälle krävs inte att flertalet beslut skall fattas av politiker och att de flesta former av service skall erbjudas inom ramen för offentliga monopol. I ett välfärdssamhälle krävs att vi solidariskt bidrar till de uppgifter som måste lösas gemensamt. Tar den politiska sektorn i samhället på sig alltför många uppgifter, med ett högt skatteuttag som följd, urgröps människornas solidaritetskänsla. Det visar sig i den ökande acceptansen av mer eller mindre lagligt skatteundandragande. Som exempel kan nämnas att de allra flesta, uppenbarligen t. o. m. skattemyndigheterna, har accepterat förekomsten av s. k. svarta dagmammor.

För några månader sedan höjdes upprorsfanan också inom det socialdemokratiska partiets ram. Man ställde sig bakom det moderata kravet från valrörelsen förra året: "Man ska kunna leva på sin lön". Som jag tidigare sagt är det inte lönerna som är för låga – de är bland de högsta i västvärlden – utan det är skatteuttaget som är så högt att nettot blir för litet.

Skall vi kunna behålla den för vårt välfärdssamhälle så viktiga känslan av solidaritet måste människorna känna att den offentliga verksamhet skatterna finansierar är nödvändig och inte bara ett utslag av politisk kläfingrighet.

Det är då omöjligt att slå vakt om högskattesamhället. Det är då inte heller möjligt att föreslå så begränsade skattesänkningar att de inte omfattar flertalet inkomsttagare.

Herr talman! Skattetrycket bör sänkas planmässigt så att det om fem år uppgår till högst 45 % av vår bruttonationalprodukt. Sänkningarna skall i första hand inriktas på de mest "skadliga" skatteformerna.

Marginalskatterna måste sänkas – också i vanliga inkomstlägen. Vårt mål är att på sikt avskaffa den statliga inkomstskatten för flertalet inkomsttagare, samtidigt som den högsta marginalskattesatsen blir 50 %.

En första etapp, som bör genomföras fram till 1989, är att flertalet heltidsarbetande skall få behålla 60 % av sina inkomstökningar efter skatt. Marginalskattetaket skall vara högst 70 %.

Inkomstskatteskalen måste inflationsskyddas så att inte skatten smyghöjs vid ökande inflation. Därigenom underlättas också, som jag tidigare sagt, avtalsrörelserna, eftersom arbetsmarknadens parter har förutsättningarna klara redan i förhand.

Stora orättvisor har uppstått till följd av att inkomstbeskattningen är utformad så att hänsyn inte tas till försörjningsbörda. Detta problem får inte lösas genom en fortsatt rundgång med höjda bidrag och höjda skatter. Därmed skulle skattetrycket öka ytterligare. Vi moderater föreslår att ett grundavdrag på 15 000 kr. per barn införs vid den kommunala beskattningen, för att genom sänkt skatt ta hänsyn till skatteorättvisorna för barnfamiljerna.

Det är anmärkningsvärt att vi moderater står ensamma i vår kamp för ett sänkt skattetryck och för sänkta marginalskatter även för vanliga inkomsttagare. Vi står också ensamma när det gäller synen på hur orättvisorna för barnfamiljerna skall undanröjas. Alla andra partier förordar i första hand bidragshöjningar som skall finansieras genom skärpta skatter.

Vi kommer emellertid inte att förtrötas i vår strävan att övertyga främst de andra icke-socialistiska partierna om vad som krävs av en frihetsskapande och tillväxtfrämjande skattepolitik. Genom lägre skatter öppnas möjligheter för enskilda människor att ta initiativ, satsa på företagande, spara och äga. Genom lägre skatter förs en större andel av ägandet över till enskilda människor. Det är viktigt för nyföretagandet och för tillväxten i ekonomin.

Lägre skatter medför ett ökat arbetsutbud. Dagens "kilar" mellan värdet av produktionen och ersättningen för arbetsinsatser gör att det i praktiken blir näst intill omöjligt att utveckla nya arbetstillfällen inom områden som är av stor betydelse för den framtida sysselsättningen, främst tjänstesektorn.

Lägre skatter motverkar svåra sociala problem, som exempelvis den nyfattigdom som har gjort hundratusentals människor beroende av socialbidrag. Genom ökad tillväxt och genom rätt att disponera en större del av sina arbetsersättningar skall de flesta kunna leva på sin lön.

Herr talman! Jag har tidigare tagit upp den grundläggande frågeställningen när det gäller stödet till familjerna och de problem som föranleds av att man vid skatteuttaget inte tar hänsyn till försörjningsbördan. Vi föreslår därför ett grundavdrag för barn, ett grundavdrag som för dem som har många barn och för stort avdrag eller för liten inkomst övergår i en negativ skatt – det kommer att vara lika för alla.

Vi föreslår också, för att skapa rättvisa i fråga om val av barntillsyn, införande av en rätt till avdrag för barntillsynskostnader. Den enda tidigare ingrediensen i vårt skattesystem som kunde anses vara en form av rätt till avdrag för barntillsynskostnader – de kostnader som uppenbart alltid är nödvändiga för att två makar skall kunna förvärvsarbeta – var förvärvsavdraget, som slopades för något år sedan. En rätt till avdrag för barntillsynskostnader bör införas efter en snabb utredning. Det är också vad vi föreslår i en reservation till skatteutskottets betänkande.

Den s. k. nyfattigdomens problem löses i första hand genom att vi får en ekonomisk tillväxt. Ökningstakten i de gemensamma resurserna är det enda som kan garantera välfärden och undanröjandet av ekonomiska orättvisor. I avvaktan på att det sker måste vi vidta fler åtgärder än att bara införa ett grundavdrag för barn i syfte att stötta barnfamiljerna.

Vi bör också höja de avdrag för underhållsbidrag som i dag uppgår till 3 000 kr. – och som har varit oförändrade i ungefär tio år – till 5 000 kr., för att i någon mån hjälpa de underhållsskyldiga som har en stor ekonomisk börda.

Reglerna för existensminimum bör ändras, så att man genom ett enkelt jämningsförfarande – även om ens problem i första hand beror på låg inkomst – skall kunna få existensminiminedsättning av skatteuttaget. På det viset blir fler delaktiga av skattesänkningar. De får nedsatt skatt i stället för att först betala skatt och därefter behöva erhålla socialbidrag.

Genom den skattereform som beslöts av socialdemokraterna och mittenpartierna begränsades underskottsavdragens skattemässiga värde. Detta skapade många problem, för både enskilda och företag. Företagen drabbades främst genom att nyföretagandet bestraffades, i den mån det var fråga om uppbyggnad av ny verksamhet. De enskilda drabbades genom ökade kostnader och genom att det reala värdet på exempelvis småhus minskade.

Underskottsavdragsbegränsningen strider mot skattemässigt sunda principer. I dag kan man på vissa inkomster få betala skatt på uppemot 80 % eller mer. Å andra sidan ger vissa kostnader, vissa underskott, inte ett skattemässigt värde på mer än 50 %.

Regeringen föreslår nu, och riksdagsmajoriteten kommer uppenbarligen att så besluta, att man skall ta bort den tidigare rätten att kvitta underskott av småhus mot ränteinkomster. Därmed blir asymmetrin i underskottsavdragsbegränsningen ännu klarare. Vi kan tänka oss en villaägare med 75 % marginalskatt vars ränteutgifter för småhuset å ena sidan får dras av till ett värde av 50 % men vars ränteinkomster å andra sidan skall beskattas till 75 %. Det framstår fullkomligt klart att detta naturligtvis inte bör få förekomma.

I första hand bör underskottsavdragsbegränsningen avskaffas. Det bästa sättet att komma till rätta med den okänslighet för räntor som tidigare har funnits och som möjligen i viss mån skulle kunna finnas kvar är att sänka marginalskatten. Genom att sänka skattesatserna uppnår man samma syfte på ett symmetriskt sätt.

Inte heller bör som alternativ, om underskottsavdragsbegränsningen skulle bibehållas, den kvittningsmöjlighet som i dag finns begränsas eller tas bort.

Det är också orimligt att fortsätta med räntetillägg för s. k. ränteförmånliga lån. Regeringen föreslår att räntetilläggen för bl. a. bil och bostadsbyggnad i jordbruk skall tas bort. Krånglet kvarstår emellertid genom att räntetilläggen för förmånliga lån skall bibehållas. Detta ger skatteinkomster på mindre än 10 miljoner, samtidigt som krånglet är ganska stort. Även riksskatteverket vill gärna att detta avskaffas. Det vore alltså lämpligt att ta bort alla räntetillägg ifall man vill bibehålla underskottsavdragsbegränsningen, men i första hand bör självfallet denna slopas.

Regeringens inkomstskatteproposition innehöll en del obehagliga överraskningar för pensionärerna. Regeringen genomförde vissa skattesänkningar i och med att kommunerna fick ett höjt grundavdrag och höjde skattesatsen i den statliga inkomstskatten i botten samtidigt som man föreslog förändrade regler för avtrappningen av det extra avdraget för pensionärer, vilket ledde till att marginaleffekterna blev mycket besvärande för pensionärerna. Dessutom skärptes skatten med upp till ett par tusen kronor för pensionärer i normala inkomstlagen. Detta var oacceptabelt för oss moderater, och vi yrkade avslag på förslaget. Det gjorde också de andra

icke-socialistiska partierna. Såvitt jag kan förstå får vi stöd också av vpk på den här punkten. Det är att hoppas att finansministern tänker till under sommaren så att det förslag riksdagen kommer att begära blir så utformat att pensionärerna inte får kraftiga marginaleffekter och skärpt inkomstskatt.

Slutligen, herr talman, har även en del andra frågor behandlats i betänkandet. Jag skall inte beröra dem alla. En del är detaljfrågor, som är nog så viktiga, men de framgår av utskottets skrivning och av reservationstexten. Jag vill dock ta upp en av frågorna, nämligen frågan om förmögenhetsskatten.

Förmögenhetsskatten skärptes ju från den 1 januari 1983, efter det att den socialdemokratiska regeringen tillträtt. Den skärpningen har lett till kostnadsökningar och problem för i första hand enskilda företag. Förmögenhetsskatten bör därför förändras så att man i ett första skede återgår till de skalor som gällde före den 1 januari 1983. Den bör sedan reformeras så att ett större skattefritt grundbelopp införs och så att man uppnår en förändring av skattesatserna i riktning mot ett proportionellt uttag.

I avvaktan på dessa förändringar bör samtaxeringen av förmögenheter helt avskaffas. Mest upprörande är egentligen sambeskattningen av fosterbarns och fosterföräldrars förmögenhet. Fosterbarns resp. fosterföräldrars förmögenheter har ju inte något direkt samband med varandra, men skatteförmågan anses trots detta i sådana fall vara större, vilket naturligtvis är helt felaktigt.

Inte heller med tanke på att makar nu helt säras i inkomstbeskattningshänseende är det rimligt att ha en fortsatt sambeskattnings av förmögenheter. Det innebär att sammanboende makar missgynnas medan ensamstående gynnas. Inte heller sambeskattningen mellan makar och barn finns det någon anledning att bibehålla.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till samtliga de reservationer för vilka moderata ledamöter står antecknade.

Anf. 4 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Många tecken tyder på att en bred majoritet av svenska folket ställer sig bakom tanken att genom beskattning finansiera och säkerställa centrala välfärds mål och gemensamma nyttigheter. Detta torde gälla trots att uppfattningarna växlar både om arten och om graden av dessa gemensamma samhällseliga åtaganden.

Trots denna enighet om skatteuttaget tillhör vårt skattesystem något av det mest utskälda här på jorden. Det är förvisso inte det gamla talesättet, att den man älskar den agar man, som ligger bakom detta. Förklaringen torde i stället ligga däri att statsmakten vid utformningen av skattesystemet uppställt delvis motstridiga villkor för detsamma. Insikten har väl så sakteliga vaknat om att så är fallet. Det torde stå klart att man t. ex. inte på en gång kan tillfredsställa både kravet på millimeterrättvisa och kravet på enkelhet, likaså att kravet att skattesystemet skall stimulera till arbete och företagsamhet står i konflikt med att samma system skall ha en fördelningsprofil och verka utjämnande mellan låg- och höginkomsttagare.

På senare tid har dock effektivitetskravet kommit mera i förgrunden. Praktiskt taget alla skatteexperter har t. ex. påvisat marginalskatternas

skadliga inverkan i effektivitetshänseende. Från ord till handling har det varit längre. 1982 års uppgörelse om marginalskatteerna var ju ett försök att oavsett politiska växlingar vid makten åstadkomma en bestående förändring och mildring av marginalsikten. Tyvärr hade inte socialdemokraterna kraften och viljan att slå vakt om uppnådda mål utan försämrade på avgörande punkter uppgörelsen. Samarbetet om skatteerna knäcktes därmed, och därefter har finansministerns insatser på området huvudsakligen inskränkt sig till att i ord och tal utanför regerings- och riksdagsarbetet påvisa marginalskatteernas skadliga inverkan.

Genom det förslag som vi i dag debatterar uppnås i stort sett målet för 1982 års skattereform med tre års eftersläpning. Förslaget innebär grovt sett att 2,5 miljarder sprids ut i skattesänkningar till alla inkomsttagare, så att dessa var och en genomsnittligt får ca 400 kr. i skattelättnader på två år. Genom teknikaliteter blir resultatet för vissa långt sämre – t. o. m. skattehöjning kan bli fallet för vissa pensionärer. En del får också mera än 400 kr., främst de med högre inkomster.

Kortsiktigt kan det naturligtvis glädja en del att få en skattesänkning på 400 kr. Det räcker ju i stort sett till att betala en tredjedel av fastighetsskatten för en normal villaägare, och det är ju alltid något. Någon avgörande inverkan på tillväxten i ekonomin kan nog knappast någon hävda att denna skatteåtgärd får. Våra idrottsstjärnor kommer även härnäst att bosätta sig och skatta för sina höga inkomster i utlandet. Vi kommer också att få ha kvar speciella skatteregler med förmåner för utländska forskare och experter för att över huvud taget få hit dem. Våra egna begåvningar kommer även i fortsättningen att i en onödig utsträckning söka sin lycka i utlandet.

I folkpartiets förslag har vi valt att gå från ord till handling, att inte bara tala om marginalskatteernas skadliga inverkan utan att också göra någonting åt dem. Vi väntar oss inte något beröm för detta. Tvärtom är vi nog ganska inställda på att den kritik som redan riktats emot oss kommer att fortsätta. Det är enklare att inkassera billiga debattpoäng än att fatta besvärliga beslut. Men vi tar denna kritik med ganska stort lugn. Vi gör det därför att vi känner betydelsen av ett tillväxtfrämjande skattesystem och vilka möjligheter som detta skapar. Bo Lundgren nämnde en del siffror om tillväxten skulle ha varit densamma som i OECD-länderna i genomsnitt, och jag skall inte upprepa detta. Vi har inte utformat vårt förslag därför att vi anser att de som har de högsta inkomsterna är de som har störst behov av skattesänkningar.

Nej, det handlar om tillväxten. Några hundralappar om året i skattesänkning i all ära, men en tillväxt på ungefär 3,5 % årligen innebär ju rent teoretiskt att resurserna fördubblas på 20 år. Jag vill självfallet inte påstå att man automatiskt uppnår denna tillväxt med vårt system. Jag vill däremot påstå att om man följer folkpartiets modell kommer man att få ett mer tillväxtfrämjande system. Det krävs inte någon större fantasi för att se de möjligheter till en välståndsökning för alla som detta skapar. Och det är den vi är intresserade av. När man talar om en real tillväxt på den nivå som gäller för OECD-länderna i genomsnitt, så handlar det faktiskt om tusenlappar i välståndsökning för den enskilde – inte om hundralappar. Möjligheterna genom ökad tillväxt handlar således inte om några småpengar. Vi vill ta till vara de möjligheterna nu, omedelbart. Därför ser vårt förslag ut som det gör.

Men marginalskatteproblemet handlar också om en ideologisk sida av saken. Bo Lundgren var inne på den. Helt klart finns det en konflikt mellan höjd reallön och offentlig verksamhet. Höga marginalskatter ökar denna konflikt. De löneökningar som parterna kommer överens om vid förhandlingsbordet marginalbeskattas ju. De beskattas alltså inte med den genomsnittliga skattesats som gäller för resp. inkomster. Till detta skall läggas att även de sociala avgifterna ökar oproportionerligt mycket i förhållande till vad löntagarna får kvar i plånboken vid löneökningar.

Flera effekter uppstår genom detta. En del är relativt svåranalyserade, och det skulle föra för långt att ta upp ett resonemang om detta här.

En effekt vill jag dock nämna – jag var nyss inne på den saken –, nämligen att den offentliga sektorns andel av den totala ekonomin ökar vid hög marginalbeskattning av löneökningar.

Om vi exempelvis ser tillbaka på de mycket kraftiga löneökningar som skedde 1974, 1975 och 1976, finner vi att dessa inte bara skapade en kostnadskris som innebar att svensk industri slogs ut på världsmarknaden, utan de medförde också att den offentliga sektorn expanderade kraftigt. Det var givetvis våldsamt olyckligt, eftersom det skedde synkront med den kostnadskris som drabbade företagen. Denna expansion inkräktade givetvis på utrymmet för privatkonsumtionen, vilket är en av förklaringarna till att reallönerna försämrades under motsvarande tid.

Jag gör då den stilla reflexionen att vi borde ha lärt av läxan vid det här laget. Den var nämligen ganska dyrköpt – i varje fall alltför dyrköpt för att vi skall fortsätta i samma hjulspår som tidigare och göra om misstagen.

Herr talman! Bortsett från om vi i folkpartiet, som jag tidigare har sagt, fäster större vikt vid att vi kan öka tillväxten än att vi får några hundralappar i skattesänkning, tycker jag kanske att de siffror som har figurerat i pressen tarvar en kommentar.

Det säger sig självt att det är svårt att i ett så här detaljrikt system – som har alla möjliga skatteregler för olika kategorier av inkomsttagare – ge en fullständig och rättvisande bild av de olika partiernas förslag. Jag vill därför gärna påpeka att folkpartiets förslag faktiskt inte innebär att någon inkomsttagare får höjd skatt i förhållande till vad som utgår för i år. Man kan lätt få det intrycket när minustecken används på det sätt som har skett i de publicerade tabellerna. Tvärtom sänks skatten i kronor räknat genom det fullständiga inflationsskyddet.

Vidare har moderaterna låtit utredningstjänsten undersöka hur de olika partiernas förslag slår. Jag vill i detta sammanhang göra några kommentarer. Man har börjat med att räkna in ett sänkt grundavdrag – man vänder sig alltså till oss i folkpartiet. Det innebär en skatteökning på i stort sett 1,5 miljarder som faktiskt är avsedd för att finansiera ett familjestöd. Detta gäller inte något annat parti. Som förslaget ser ut drabbar det exklusivt folkpartiet.

Moderaterna har också valt att lämna schablonavdraget utanför beräkningarna, vilket för övrigt även regeringen gör. På det sättet kommer det inte fram att det moderata förslaget innebär en försämring för många löntagare som har inkomster från 20 000 kr. och uppåt och som har avdrag som inte uppgår till schablonbeloppet. Det kan röra sig om en försämring med 450–500 kr. för en genomsnittlig industriarbetare. Ett stort antal löntagare

får sådana här försämringar till följd av den sänkning av grundavdraget som moderaterna, och för övrigt i ännu högre grad centerpartiet, vill ha. Sannolikt drabbas de flesta av dem som har inkomster överstigande 20 000 kr. om året.

När det gäller skatteskalan har regeringen gjort de skift inom vilka samma skattesats gäller betydligt bredare och färre. Det kan finnas skäl att nämna att även vi i folkpartiet har tänkt oss en sådan lösning. Det framgår av vår motion. Vår uppfattning skiljer sig således inte från regeringens på denna punkt.

Däremot måste jag ställa mig frågande inför den enhetliga basenheten och grundavdraget. Tänker regeringen även i fortsättningen bibehålla denna beloppsmässiga följsamhet eller är det nu presenterade förslaget en bekräftelse på att regeringen, om regeringen får sitta kvar efter 1988 års val, tänker överge långsiktigheten och förutsebarheten i skattepolitiken?

Det skulle vara mycket intressant att få ett svar på den frågan. Ni måste väl ha någon långsiktig strategi på detta område. I så fall skulle det också vara intressant att få reda på hur den ser ut.

Härmed kommer jag osökt, herr talman, in på frågan om inflationsskyddet i skatteskalorna. Utskottsmajoriteten uttalar sig ju ganska negativt om inflationsskyddet för skatteskalorna. Samtidigt vill man gärna framhålla att regeringsförslaget för 1987 och 1988 innebär en kompensation som väl överträffar inflationen för de båda åren. Allt tyder på att så blir fallet – annars vore det närmast en katastrof.

Till bilden hör dock att socialdemokraterna endast till hälften har kompenserat inflationen under åren 1983–1985. För innevarande år finns inget inflationsskydd alls. Inflationen har alltså fått härja ganska hårt i skatteskalorna under den senaste socialdemokratiska regeringsperioden. Den ryckighet som regeringen har demonstrerat i skattepolitiken, med lappverk som skatterabatt och avdragsrätt för fackföreningsavgifter i syfte att möjliggöra för arbetsmarknadens parter att träffa avtal, är enligt folkpartiets mening inte acceptabel. En bättre förutsebarhet måste skapas i skattepolitiken, och skatteskalorna bör därför inflationsskyddas.

Herr talman! Som framgår av reservation 5 innebär folkpartiets förslag att marginals-katten sänks till 50 % för inkomster upp till 200 000 kr. Marginalskattetaket sänks också till 70 %. Under kommande mandatperioder bör marginals-katterna sänkas till 40 % för flertalet heltidsarbetande och marginals-kattetaket sänkas till 60 %. Ett sådant långsiktigt program bör genomföras stegvis under flera år, så att arbetsmarknadens parter kan ta vederbörlig hänsyn till skattesänkningarna i avtalen.

Jag vill kommentera några av reservationerna. Som framgår av reservation 10 har riksskatteverket föreslagit att systemet med räntetillägg slopas helt. Från folkpartiets sida anser vi att riksdagen borde ha följt riksskatteverkets rekommendation.

I folkpartiets partimotion med anledning av proposition 130 tar vi upp frågan om en sammanslagning av förvärvskällorna kapital, schablontaxerad annan fastighet och tillfällig förvärvsverksamhet. Mycket tyder på att kapitalbeskattningen sammantaget leder till inkomstbortfall i stället för tillskott för staten. Kapitalbeskattningen missgynnar även sparande och

stimulerar till konsumtion med lånade medel. De uppgifter som under senare tid kommit fram om den erlagda skattens del vid olika inkomster tyder också på att kapitalbeskattningen har en regressiv karaktär, dvs. att den gynnar personer med högre inkomster och missgynnar dem med lägre.

Trots att utskottsmajoriteten har uttalat sig positivt om vårt förslag menar vi att ett tillkännagivande till regeringen hade varit på sin plats.

Under den borgerliga regeringsperioden genomfördes betydande förbättringar för pensionärer, främst för dem som saknade ATP eller hade låg sådan. Pensionstillskott infördes, och pensioner bestående av endast folkpension och pensionstillskott gjordes skattefria. För att undvika orimliga marginaleffekter för pensioner därutöver infördes en avtrappning genom ett extra avdrag.

Sedan socialdemokraterna återkommit i regeringsställning har pensionärerna kommit på undantag. Regeringen har med en viss systematik missgynnat pensionärerna genom avdragsrätt för fackföreningsavgift, skatterabatter till löntagare och en villaskatt som slår hårt mot pensionärskollektivet.

Genom det föreliggande skatteförslaget har frågan om utformningen av det extra avdraget kommit i förgrunden. Anledningen är att vissa ATP-pensionärer med måttliga pensioner får en skatteskärpning genom regeringsförslaget till extra avdrag. Folkpartiet kan inte acceptera denna fortgående försämring för pensionärerna. Vi kräver därför att regeringen återkommer till höstsessionen med ett nytt förslag som undanröjer dessa försämringar.

Herr talman! Den taletid som jag hade anmält mig för har nu gått, och jag skall därför i någon mån återkomma till ytterligare reservationer i mina repliker.

Jag yrkar bifall till samtliga de reservationer i betänkandet där mitt namn finns med.

Anf. 5 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Jag håller helt och hållet med Kjell Johansson om att det viktiga kanske inte är att sänka skatten för den ene eller andre med ett par tre hundra kronor, utan det viktiga är att utforma skattepolitiken så att den leder till ökad tillväxt. Det gynnar alla, främst dem med lägre inkomster och medelinkomster.

Den utredning som jag begärde av riksdagens utredningstjänst i samband med utskottets behandling av skatteförslagen föranleddes främst av att utskottet presenterades ett material, som alla ledamöter känner till, från regeringskansliet – ett material som i alla jämförelser utgick från det för regeringen mest förmånliga. I förslaget antogs i princip att alla inkomsttagare kunde dra full nytta av höjningen av schablonavdraget.

Om det är någonting – och där är Kjell Johansson och jag i princip överens, om man ser till den debatt som vi hade för några månader sedan – som är orättvist är det schablonavdrag för kostnader.

Ett schablonavdrag gynnar den som inga kostnader har, den som alltså har hög skattebetalningsförmåga, och missgynnar den som har låg skattebetalningsförmåga, dvs. den som redan har kostnader och alltså inte får nytta av schablonavdraget. Det är omöjligt för en individ att säga hur schablonavdraget faktiskt kommer att slå vare sig det gäller ett visst år eller för flera år. När

regeringen helt och hållet tillgodoräknar sig detta till bästa möjliga resultat är det självklart att det krävs utredningar som rensar bort de individrelaterade förändringarna och tar itu med de generella förändringarna. Förhoppningsvis kan en ändring komma till stånd för framtiden. Folkpartiet föreslår uppenbarligen att grundavdraget skall minskas för att finansiera bl. a. en barnbidragshöjning. Då får man som konsekvens dessa siffror. Men det är en konsekvens av utredningen som sådan och inte av moderata förslag.

Anf. 6 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Om det som Bo Lundgren sade om tillväxt är vi helt överens. Jag tycker helt kort att det vore bra om vi också kunde komma överens om att vara försiktiga med att presentera tabeller som bygger på för vissa partier helt orättvisa grunder.

Anf. 7 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Jag håller helt med Kjell Johansson. Det var därför jag beställde denna utredning av utredningstjänsten. Vi kan ju inte acceptera den av regeringskansliet med felaktiga förutsättningar utförda utredningen.

Anf. 8 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Det är bara att beklaga att de förutsättningar som moderaterna självfallet gav utredningstjänsten då det gällde att räkna på detta förslag inte blev stort mycket bättre de heller.

Anf. 9 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 40 behandlas inkomstskatten för åren 1987 och 1988.

Centern framlade redan under allmänna motionstiden i januari, i en partimotion, sitt förslag om hur den statliga inkomstskatten skulle tas ut under år 1987. Vi ansåg redan då att det var nödvändigt att partierna redovisade sin syn på den framtida skattepolitiken; inte minst för att arbetsmarknadens parter inför avtalsförhandlingarna skulle veta partiernas syn på skattepolitiken.

I centerns partimotion ställdes krav på en höjning av grundavdraget vid den kommunala beskattningen från nuvarande 7 500 kr. till 9 000 kr. Detta krav accepterades av socialdemokraterna i den proposition som framlades i mars månad, och detta hälsar vi med tillfredsställelse. Centern ställde också kravet att skatteskalen skulle indexregleras och att justering av skatteskalen skulle ske efter indexförändring redan inför inkomståret 1987. Vidare ställdes kravet att "brytpunkten" skulle bygga på 18 basenheter, vilket medför att brytpunkten från 1987 skulle komma att ligga vid en inkomst på 145 000 kr.

I nämnda partimotion från centern föreslogs också en större satsning på den kommunala skatteutjämningen. Kommunalskatten är för de allra flesta inkomsttagare den största direkta skatten. Först vid inkomster överstigande 300 000 kr. är statsskatten störst. Trots att regeringen utlovat en proposition om den kommunala skatteutjämningen, vilken tyvärr aldrig kom, reserverade centern 1 miljard för år 1987 i ytterligare anslag till den kommunala skatteutjämningen.

Centerns skatteförslag syftade i första hand till att uppnå den målsättning som utgjorde grunden för 1982 års skattebeslut, nämligen att 90 % av inkomsttagarna inte skall ha en högre marginalskatt än 50 %, att inflationen inte får skärpa skatteuttaget, att skatteutjämnningen förbättras och att orimliga marginaleffekter på grund av bristande samordning mellan bidrag och skatter förhindras.

Som jag redan sagt är det med tillfredsställelse vi kan konstatera att socialdemokraterna i viss utsträckning har följt centerns linje, men vi hade önskat att ni tagit ett litet längre steg. Också socialdemokraterna borde känna ansvaret att snarast förverkliga vad som utlovades i riksdagsbeslutet 1982.

Regeringsförslaget innebär ett halvt steg för att nå detta mål 1987. Genom bl. a. omläggning av basenheten kommer enligt socialdemokraternas förslag brytpunkten 1987 att ligga vid 135 000 kr., enligt centerns förslag vid 145 000 kr. Men fortfarande vägrar socialdemokraterna att knyta skatteskalen till ett index, med den osäkerhet som detta innebär.

På den kommunala beskattningens område accepterar socialdemokraterna centerförslaget att höja grundavdraget till 9 000 kr., och detta är bra. Men centerförslaget innebär att alla inkomsttagare får en skattesänkning överensstämmande med det belopp som motsvarar effekten av det höjda grundavdraget, 450 kr. för alla. Regeringens förslag har inte denna innebörd, utan regeringen tar tillbaka en del av detta genom bl. a. införandet av en s.k. grundskatt på 100 kr. för alla som har att betala statlig inkomstskatt och vidare genom att öka skatteuttaget i de lägsta inkomstskikten. Detta är en åtgärd som centern inte kan acceptera.

För 1988 föreslår regeringen en ytterligare höjning av grundavdraget vid den kommunala beskattningen, men kompletterar detta med en ytterligare skärpning av skatteuttaget i det lägsta inkomstskiktet.

Centern har angivit riktlinjer för skattepolitiken efter 1987, utan att precisera detaljutformningen. Vi har klart angett att skatteskalen skall indexregleras, och enbart med denna utgångspunkt beräknar vi att brytpunkten 1988 kommer att ligga på nivån 151 000 kr. Centern accepterar förslaget att grundavdraget 1988 fastställs till 10 000 kr., men anser att effekten av detta skall, oavkortat, innebära en sänkning av kommunalskatten med 450 kr. för 1987 och med ytterligare 300 kr. för 1988. Socialdemokraterna tar tillbaka det mesta av denna effekt, framför allt för inkomsttagare i inkomstgruppen 60 000–70 000 kr. Detta är enligt centerns uppfattning ett helt oacceptabelt resultat.

Centern har i ett särskilt yttrande ytterligare utvecklat sin syn på den framtida skattepolitiken. Som jag redan tidigare har sagt accepterar centern en höjning av grundavdraget till 10 000 kr. Vi ser det vidare som angeläget att indexreglering förhindrar att inflationen skärper skatteuttaget. En fortsatt sänkning av marginalskatten är både angelägen och nödvändig men måste kombineras med särskilda insatser för att stärka skattepolitikens fördelningspolitiska profil. Detta gäller så väl skatteuttaget för låginkomsttagare som rättvisa skatter mellan olika kommuner.

Skattepolitiken skall främja arbete och sparande och stimulera till ökade investeringar. I ett nära perspektiv måste detta ske genom att beskattningen

av sparkapital begränsas och skatten på arbete mildras. En möjlighet här som centern angivit är att sänka arbetsgivaravgifterna med 5 procentenheter för de 15 första anställda eller motsvarande lönesumma i företag upp till 1,5 milj. kr.

Det är en ganska speciell debatt om skattepolitiken som vi för i dag i riksdagen. Alla partier står fast vid sina i motioner framlagda förslag, och detta beror i viss mån på att vi har utgått från olika utgångspunkter, med bl. a. olika nivåer för basenheten. Det är svårare än tidigare att göra exakta jämförelser mellan förslagen, och därigenom är det också större svårigheter att göra en exakt bedömning av de olika förslagen. Det har vi redan hört i dag, och det har naturligtvis medfört att det blivit svårare att resonera sig samman.

Centern ser med tillfredsställelse att socialdemokraterna för 1988 accepterar centerns förslag med en brytpunkt vid ca 150 000 kr., men centern kan inte acceptera att låg- och medelinkomsttagare får så liten del av skattesänkningen som regeringen föreslår.

Propositionen innehåller även på en del andra punkter ett tillgodoseende av centerkrav. Således slopas sambeskattningen av B-inkomster och räntetilläggen såvitt avser bostad på jordbruksfastighet samt såvitt avser bil i näringsverksamhet som används privat, och den högsta marginalskatten sänks till 75 %.

Även på ett par andra områden tillgodoses kraven i centermotioner, bl. a. beträffande "starta-eget-bidrag".

Men även om jag på vissa områden kan konstatera ett tillgodoseende av centerkrav, så finns det i åtskilliga hänseenden en klart markerad åsiktsskillnad, vilket främst framgår av de reservationer som centern står bakom.

I reservation 6 redovisar centern sitt förslag till skatteregler för år 1987, vilket också – om inte annat förslag framläggs – gäller för 1988 och då liksom för 1987 även i fråga om indexuppräknningen.

Jag har redan redogjort för vad vårt förslag innebär och skall därför inte vidare gå in på denna reservation.

Jag skall bara beröra en sak ytterligare när det gäller inkomstskatteförslaget.

Centern har liksom förra året motionerat om en ändring av schablonavdraget. Socialdemokraterna införde ju förra året ett schablonavdrag på 3 000 kr. vid inkomst av tjänst. Detta avdrag är orättvist – det kan inte utnyttjas av pensionärer och företagare, och det kan endast delvis utnyttjas av låginkomsttagare. När Kjell Johansson säger att schablonavdraget har stor betydelse för personer med en inkomst över 20 000 kr. måste han ha förbisett att det finns en glidande skala mellan 20 000 kr. och 80 000 kr. Vid närmare beaktande framgår det att först när inkomsten kommer i närheten av det sistnämnda beloppet får avdraget den omfattning som man vill ge sken av att det har redan vid lägre inkomster.

För den som inte har några utgifter för inkomstens förvärvande ger schablonavdraget ett värdefullt skattefritt tillskott, men för den som har resekostnader och andra kostnader för inkomstens förvärvande överstigande 3 000 kr. ger avdraget ingenting alls. Systemet är ett klart inslag i socialdemokraternas strävan att koncentrera befolkningen till de stora tätorterna och ett

slag i ansiktet på pendlare – ja, på alla som har valt att bo utanför tätorterna. Med hänsyn till den beskattning vi har i vårt land har vi inte kunnat acceptera ett så slumpartat avdrag. I vissa kretsar vill man ju ge sken av att schablonavdraget kan utnyttjas av alla, och jag måste då ställa frågan: Varför föreslår man inte i stället införande av ett höjt grundavdrag som gäller för alla? I själva verket är det långt ifrån alla – jag vågar säga inte ens hälften – som kan utnyttja schablonavdraget fullt ut. Då skall man inte hävda att avdraget är så värdefullt. Vad som är mest angeläget är att undanröja den direkta orättvisa som uppkommer beroende på var man bor och var man arbetar.

I reservation 12 berörs regeringens förslag att slopa kvittning av villaunderskott mot kapitalinkomst. Kvittningen av villaunderskott mot kapitalinkomst ingick som en del i skatteuppgörelsen, och det finns inte någon anledning att nu bryta mot denna. Regeringen motiverar som vanligt sitt ställningstagande med att man vill genomföra en förenkling. Men målsättningen måste också vara rättvisa och respekt för vad som har sagts. Ryckigheten minskar förtroendet för politikernas ställningstagande.

I reservation 13 behandlas utformningen av folkpensionärernas extra avdrag. Genom regeringens förslag om ett ändrat grundavdrag och en annan basenhet som grund för skatteskalan har förutsättningarna för nuvarande regler förändrats. Frågan har diskuterats mycket i utskottet, och många förslag har presenterats. I vår reservation föreslår vi att regeringen skall komma med ett nytt förslag i höst, ett förslag som är anpassat till de regler vi beslutar i dag och som är så avvägt att det ger berörda pensionärer en rimlig standardförbättring. Förslaget bör framläggas i så god tid att reglerna kan tillämpas för inkomståret 1987.

I reservation 15 berörs frågan om samtaxering av föräldrars och barns förmögenhet, en fråga som ofta diskuterats i riksdagen. Allra mest upprörande är sambeskattningen av fosterföräldrars och fosterbarns förmögenhet. Här råder nämligen den principiella skillnaden att fosterföräldrar inte som andra föräldrar får disponera över barnets förmögenhet.

I reservation 20 behandlas vissa avsnitt av centerns familjepolitik. Enligt centerns uppfattning bör stödet till barnfamiljerna ges i form av bl. a. en beskattad vårdnadsersättning som skall utgå med 24 000 kr. per år och i en första etapp omfatta alla familjer med barn under tre år. Ett sådant barnfamiljsstöd kombinerat med de förbättringar i övrigt för barnfamiljerna som föreslås av centern anser vi vara förenat med uppenbara fördelar. En beskattad vårdnadsersättning ger föräldrarna möjlighet att med bibehållet socialt skydd korta ned sin arbetstid för barnens skull. Den ger också ökad valfrihet och skapar jämställdhet mellan man och kvinna.

Vi anser att man med detta ger barnfamiljerna ett väsentligt bättre och mera rättvist stöd än det som blir fallet med avdrag i beskattningen.

I denna reservation föreslår vi också att den skattereduktion som alltsedan början av 1970-talet utgått med 1 800 kr. till familjer med barn under 18 år i en första etapp skall höjas till 4 000 kr. Detta skulle innebära en välförtjänt förbättring för alla barnfamiljer med endast en inkomsttagare.

I reservation 24 yrkar vi att 6 000 kr. per barn av den ersättning som utbetalas till privat dagmamma skall räknas som kostnadsersättning och

saledes undantas från sociala avgifter och skatt. Det är ett rimligt krav för den enskilde, och det är en åtgärd som skulle påverka barnomsorgen positivt.

I reservation 25 tas en gammal fråga upp, nämligen likabehandling ur skattesynpunkt när det gäller stipendier vid ledighet för studier med bibehållen lön. Det är ett obehagligt inslag i vårt skattesystem som socialdemokraterna har infört under senare år, när man inte längre ställer likabehandlingen i främsta rummet. Vi såg förra året tydliga exempel på hur socialdemokraterna avviker från linjen – vilken jag anser det självklart att man skall stå fast vid – att alla skall behandlas lika. Socialdemokraternas beslut förra året om en skattelättnad på 600 kr. för löntagare men inte för pensionärer eller företagare är ett av de mest utmanande exemplen på socialdemokraternas nya linje i skattepolitiken.

I reservation 28 berörs rätten till avdrag för resor till och från arbetet. Också här har socialdemokraterna visat sin negativa inställning till dem som inte valt att bo i närheten av arbetsplatserna. Det är orimligt att, som man här har gjort, helt plötsligt avvika från en tidigare inställning. Den enskilda familjen har byggt sin bostad på en plats där tillgång till bil är ett villkor för att man på rimlig tid skall komma till arbetsplatsen. Det är oacceptabelt att då helt plötsligt så hårt begränsa rätten till avdrag för resor till och från arbetet.

I reservation 32 görs en insats för att avskaffa systemet med drickspengar åt taxichaufförer. Målsättningen är inte bara att ta bort beskattningen av dricks utan också att helt få bort systemet med dricks inom detta område.

I reservation 36 yrkar vi på att förmögenhets-, arvs- och gåvskatten skall återställas till den nivå som gällde före socialdemokraternas tillträde hösten 1982. Kapitalskatterna har skärpts genom inflationen. Som en första åtgärd för att åtminstone återföra dem till tidigare nivå, borde reglerna återställas till det som riksdagen beslutade 1980.

Till utskottsbetänkandet har fogats några särskilda yttranden, bl. a. beträffande förslagsverksamheten inom industri och övrig verksamhet. Nog borde det vara möjligt att reducera beskattningen på den ersättning som utbetalas som en stimulans till initiativ och förmåga till nyskapande. En fördelning av beloppet på ett antal år kan vara ett alternativ. Vi förväntar att den sittande innovationsutredningen lägger fram förslag till en rimlig lösning av denna fråga.

I ett annat särskilt yttrande berörs traktamentsbeskattningen. Redan 1983 avlämnade traktamentsbeskattningssakkunniga ett betänkande med förslag till nya regler för beskattning av traktamenten. Skatteutskottet har efterlyst detta förslag, och nu hoppas vi verkligen att regeringen skyndsamt framlägger förslag till riksdagen på detta område.

Återstår ett särskilt yttrande från centerns representant i utskottet, nämligen det som berör skattepolitiken på sikt. Jag har redan tidigare något behandlat detta. Jag skall därför inte vidare beröra detta, utan bara säga några ord om centerns syn på skattepolitiken. Skattepolitiken skall främja arbete, sparande och intresset för investeringar. Skattesystemet skall vara rättvist, behandla alla lika. Vi tar bestämt avstånd från specialinriktade skattefördelar för vissa grupper. Marginalskatterna måste sänkas ytterligare, men detta måste kombineras med särskilda insatser för att stärka skattepolitikens fördelningspolitiska profil. Det gäller att minska skatteuttaget för

låginkomsttagare och att åstadkomma en bättre kommunal skatteutjämning.

Vår målsättning är att föra en skattepolitik, som försöker ta hänsyn till alla befolkningsgrupper och inte bara till dem som har litet högre inkomster. Det gäller att uppnå en rimlig fördelning efter bärkraft av de skatteuttag som är en nödvändighet och ett resultat av riksdagens beslut.

Jag blev bekymrad, när Bo Lundgren här påstod att inget annat parti än moderaterna hade krävt en skattesänkning för låginkomsttagarna. Bo Lundgren kan emellertid finna bevis i den undersökning som han själv har begärt och fått publicerad. Det finns andra partier som har en starkare känsla för låginkomsttagarna. Läger vi samman detta med de ytterligare åtgärder i denna riktning som centern har presenterat, torde vi kunna vara överens om att centern mer än något annat parti driver den linjen att man måste ta ut skatt något så när efter bärkraft.

Herr talman! Jag har försökt ge en bild av centerns syn på dagens skattefrågor. Jag yrkar bifall till samtliga de reservationer där mitt namn förekommer och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 10 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Jag vet inte om Stig Josefson missuppfattade vad jag sade. Jag skall dock be att få citera mig själv. I mitt anförande framhöll jag att det är anmärkningsvärt att vi moderater står ensamma i vår kamp för ett sänkt skattetryck och för sänkta marginalskatter också för vanliga inkomsttagare. Jag menar då dem som i dag har 50 % marginalskatt. Marginalskatten bör sänkas även i de inkomstlägena, inte minst därför att vi på det sättet hjälper främst de människor som har de allra lägsta inkomsterna. De skulle ha mest nytta av en ökad tillväxttakt.

Anf. 11 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Stig Josefson kritiserade min framställning när det gäller schablonavdraget. Han sade att avtrappningen får full betydelse först vid relativt höga inkomster och nämnde beloppet 80 000 kr. i årsinkomst. Med centerns förslag kommer dock avtrappningen att gälla nästan samtliga inkomsttagare som har inkomster överstigande grundavdraget. Det innebär att minst 3 à 4 miljoner löntagare kommer att få högre skatt än som angivits i de tabeller som har gått ut i pressen. Också detta förtjänar att belysas, eftersom folkpartiets förslag hela tiden har framställts såsom särskilt ogynnsamt i dessa tabeller. Det räcker ju med de tag som vi har tagit. Vi behöver inte stå vid skampålen för ytterligare saker.

Anf. 12 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Först vill jag bemöta Kjell Johansson, som måste ha missuppfattat mig när det gäller schablonavdraget. För det första har centern yrkat på ett schablonavdrag på 1 000 kr. och inte på 3 000 kr. För det andra utgår inget schablonavdrag upp till 20 000 kr. inkomst. Sedan är det en glidande skala upp till 80 000 kr. För det tredje berörs inte alla av schablonavdraget, t. ex. företagare och pensionärer. Alla de löntagare som redan har kostnader över 3 000 kr. berörs inte heller ett spår av det höjda schablonavdraget. Därför är Kjell Johanssons beräkning felaktig.

Som orden föll uppfattade jag vad Bo Lundgren sade om läginkomsttagarna på det sättet att han påstod att speciellt moderaterna företräder läginkomsttagarnas intressen. Det tyckte jag var litet väl grovt.

Anf. 13 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Jag hoppas att vi kan vara överens om att en högre tillväxttakt i ekonomin framför allt skulle gynna de människor som har lägre inkomster. De får det största utbytet. De har ofta den lägsta skattebelastningen och får därför behålla större del av varje löneökning, vilket jag tycker är positivt. Den utredning Stig Josefson talar om är gjord för att rensa bort effekterna av schablonavdraget. Effekterna blir ju sådana att den som har kostnader på 3 000 kr. också får 3 000 kr. lägre disponibel inkomst än den som inte har kostnader. Det ger en skillnad på 250 kr. i månaden i lägre disponibel inkomst för den som faktiskt har haft kostnaden.

De effekter Stig Josefson talar om har föranlett att man tog fram detta förslag. Som jag sade inledningsvis har just centerförslaget blivit särskilt illa behandlat i de tabeller som togs fram av regeringen i sammanhanget. Nu finns en utredning som är exakt med hänsyn till taxerad inkomst, där man inte tar hänsyn till de orättvisa effekterna av ett högt schablonavdrag.

Anf. 14 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Det Stig Josefson anförde förändrar ingenting i det jag sade här. Endast omkring en miljon inkomsttagare har inkomster understigande 20 000 kr., och 4,5 miljoner inkomsttagare har avdrag som understiger 1 000 kr. Därför kommer centerförslaget att drabba såsom jag har skildrat i min tidigare replik.

Anf. 15 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Problemet ligger ju inte i om man har avdrag eller inte, utan i att bestämmelserna inte kan tillämpas lika för alla. Det kan vi inte komma ifrån.

Till Bo Lundgren vill jag säga att jag inte har någon kritik emot den utredning Bo Lundgren talade om. När man diskuterar inkomstskatteförslaget skall det gälla regler som är generella för alla och inte specialbestämmelser. Jag har alltså ingen som helst kritik på den punkten.

När man inte har tillräckligt med argument tillgrips alltid frågan om tillväxten. Men den är svar att beräkna, och det är svårt att se vad utslaget blir och var tillväxten kommer att hamna.

Anf. 16 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Inkomstskatterna, som berörs i detta betänkande, ingår i ett större matt av ekonomisk politik.

Ekonomisk politik är ju i ett klassamhälle alltid klassbetingad. Det finns ingen neutral ekonomisk politik, eller någon i vetenskaplig mening "riktig" sådan, som är bra för "oss alla".

Varje ekonomisk-politisk åtgärd gynnar eller missgynnar, befäster eller försvagar en viss samhällsklass gentemot en annan. Varje självständig arbetarrörelse har som uppgift att med den ekonomiska politikens hjälp

främja de breda folklagrens allmänna levnadsvillkor och stödja dem gentemot den härskande klassen och dess etablissemang. I denna ekonomiska politik ingår skattepolitiken som en viktig del. Den kan utnyttjas för att skapa utjämning av stora inkomstskillnader och orättvisor, men också föras så att den ökar redan existerande sociala och ekonomiska skillnader.

En relativt hög beskattning av de mest bemedlade medverkar till att resurser förs över till det allmänna för att användas i fördelningspolitiskt syfte, medan – omvänt – sänkta skatter tvingar fram privatiseringar av viktiga samhällsfunktioner och ökar klyftorna i klassamhället.

Skattepolitiken har blivit ett kärt slagträ för de krafter i samhället som inget hellre vill än att skapa större ojämlikhet och större skillnader mellan fattiga och rika, mellan arbete och kapital, mellan dem som arbetar för sin försörjning och dem som föredrar att sko sig på dessas arbete. Det är opportunt att locka med sänkta skatter och ökad valfrihet. Detta görs av bl. a. moderaterna i skattemotionen som rubriceras "frihet och välfärd genom sänkta skatter". Men det som döljs bakom denna paroll har ett helt annat syfte. Det är inte ökad valfrihet för de arbetande som eftersträvas, lika litet som det är de som får sina skatter sänkta. Skattesänkarlöftena gäller i huvudsak bara för dem med riktigt höga löner, och de minskade skatteintäkterna drabbar de lönarbetande som tappar tillkämpade sociala och kulturella värden. Samma gäller folktopartiets nyliberala skattepolitik.

Goda samhällsinkomster, där skatterna utgör en väsentlig del, är nödvändiga i vårt samhälle för att alla skall ges möjligheter till en bra utbildning, en god sjuk- och hälsovård, barn- och äldreomsorg, en socialt acceptabel bostad, rätten till jobb, kollektiva färdmedel och en i övrigt god social och kulturell service.

Skattepolitiken utgör en del av partiernas syn på fördelningspolitiken – i vilken grad människor skall ha lika möjligheter till goda levnadsbetingelser. Utan skatteinkomster blir det inga medel till dessa gemensamma nödvändigheter. Men inkomstskatterna, lika väl som övriga skatter, måste också utgöra ett instrument för utjämning av stora inkomst- och förmögenhetsskillnader. Det är utifrån detta man måste diskutera skattepolitikens roll och vilken grad beskattningen skall ha.

En radikal skattepolitik utgör ett stöd för de lönarbetande, för pensionärer, för barnfamiljer och för arbetslösa. En radikal fördelningspolitik innebär en inkomst- och förmögenhetsutjämning via beskattning och en social och kulturell utjämning genom inkomsterna av denna beskattning. Det är en sådan politik som vänsterpartiet kommunisterna företräder.

Vårt nuvarande skattesystems sönderfall och urartning tilltar. De utjämnande inslagen i systemet, som en gång fanns, har vänts till att i stället gynna kapitalstarka, förmögna och höginkomsttagare. Inkomster av arbete missgynnas i förhållande till inkomster av kapital och spekulation. Statsskatten – som har till uppgift att utjämna inkomstskillnader, i viss del – har under den senaste tioårsperioden kraftigt minskat i andel av de samlade skatteinkomsterna till stat och kommun. Detta har vpk länge påtalat – och också fått stöd nu senast bl. a. av utredare på LO.

I en rapport visar ekonomerna Christer Persson och Anita Harriman att skatteomläggningen "medfört en direkt sänkning av den faktiska progressivi-

teten, vilket i och för sig var ett av huvudsyftena med reformen". I detta fall avses 1982 års skattereform – den underbara nattens skattereform. Detta beror, enligt utredarna, på att "skatteomläggningen innehöll, som en viktig komponent, stora marginalskattesänkningar som huvudsakligen tilldelades höginkomsttagarna – – som ett nyktert konstaterande av att de lågavlönade faktiskt missgynnades av skatteomläggningen". De erinrar också om att "bland annat förutsatte riksdagsbeslutet till reformen uttryckligen att tillgängligt löneutrymme skulle tillfalla de löntagare som endast i begränsad utsträckning fick del av de sänkta marginalskatterna. Med facit i handen kan vi dess värre nu konstatera att så inte blev fallet."

Så långt LO-utredarnas konstateranden. Jag vill erinra om att vpk i sin partimotion varnade för hela det förlopp som här beskrivits. I partimotionen motsatte vi oss skattereformen så som den utformades med ett ensidigt gynnande av höginkomsttagarna. Vi sade dessutom att uttalandet i propositionen om att det tillgängliga löneutrymme skulle tillfalla dem som inte fick del av skattesänkningarna var "skrivet i sanden". Vi fick rätt även på den punkten.

Men det är inte endast denna skatteomläggning som medverkat till minskade utjämnings effekter i skattesystemet. Flera andra faktorer har spelat stor roll. Under de borgerliga regeringsåren fattades flera ödesdigra beslut, som givetvis var avsedda att öka orättvisorna. Skatteskalorna förändrades, med klara sänkningar för höginkomsttagare, och de kommunala skatterna steg kraftigt under denna period, men det var framför allt införandet av det s. k. inflationsskyddet av skatteskalen i kombination med rekordhög inflation och relativt måttliga löneökningar som urholkade statsskattens progressivitet.

Genom att inflationen var väsentligt högre än löneökningarna urholkades dessutom statens inkomster från inkomstbeskattningen. Även detta vara en fullt medveten avsikt hos de borgerliga, som såg som en huvuduppgift i den ekonomiska politiken att minska vanliga människors möjligheter till ett rikt socialt och kulturellt liv.

Genom en studie av hur skatterna fördelats mellan kommunal och statlig inkomstskatt och indirekta skatter under åren 1975–1984 kan jag konstatera, liksom vpk även tidigare hävdade, att den progressiva statsskattens andel av beskattningen minskat från närmare en tredjedel år 1975 till att 1984 uppgå till mindre än en sjundedel.

Av detta faller huvudparten på tiden för de borgerliga regeringarna. Men även efter socialdemokraternas övertagande av regeringsmakten har progressionen sjunkit kraftigt. Här beror det inte på ökade kommunala skatter utan enbart på ökade indirekta skatter och minskad statlig inkomstskatt.

I fasta tal har statsskatten minskat från 1975 till att 1984 endast uppgå till 61 % av 1975 års nivå. På motsatt sätt har kommunala och indirekta skatter ökat till 138 resp. 131 % av 1975 års nivå.

Arvs- och gåvoskatterna liksom förmögenhetsskatten har i fasta tal stått i stort sett still, bortsett från uppgången från förmögenhetsskatten under 1983, då den s. k. engångsskatten togs ut. Men därefter har den återgått till i stort sett samma nivå som 1975 i fasta tal, detta trots att de privata förmögenheterna väsentligt har ökat.

Det är denna skattepolitik som får sin fortsättning i regeringens senaste skattepolitiska proposition, som avser inkomstären 1987 och 1988. Här har vpk avvisat förslaget och i stället för att ytterligare utarma progressionen föreslagit minskade matskatter, vilket i motsats till regeringsförslaget gynnar de sämre ställda i samhället.

Sammantaget ger vårt förslag väsentliga fördelar för låg- och mellaninkomstgrupper och nackdelar för höginkomstgrupperna, jämfört med regeringens och de borgerligas förslag.

Herr talman! Efter denna mera principiella och ideologiska inledning om skattepolitiken går jag nu över till att behandla de olika sakförslagen. Först till frågan om det kommunala grundavdraget.

Höjning av det kommunala grundavdraget ger skattemässiga vinster för alla med inkomster över 10 500 kr. Det är en acceptabel väg, särskilt om man kombinerar den med skärpningar i den statliga beskattningen för dem med höga inkomster. Däremot drabbar den regeln kommunerna hårt, särskilt som dessa genom flera andra regeringsförslag plundrats under en rad av år.

Inte ens under de borgerliga regeringsåren plundrades kommunerna lika hårt som efter 1982. Denna försämring har starkt bidragit till stora nedskärningar i den kommunala verksamheten, neddragningar som främst drabbar dem med störst behov, bl. a. genom minskad barnomsorg och fritidsverksamhet, försämrad sjukvård och en allmän nedrustning av kommunal service. Bl. a. därför har vi ställt som villkor för en höjning av det kommunala grundavdraget att kommunerna skall kompenseras för skattebortfallet om ca 4 miljarder kronor. I tidigare motioner har vi redovisat hur vi vill finansiera olika förslag till förändringar, och vi har i januari månad lagt fram förslag till förstärkning av statsbudgeten som gör det möjligt att kompensera kommunerna.

Regeringens förslag till skatteskalor för 1987 och 1988 innebär att skatten skärps i de lägre skikten. Det höjda kommunala grundavdraget ger en slutlig compensation, men för den som har exempelvis 70 000 kr. i årsinkomst ger förslaget endast 168 kr. i minskad skatt, trots att det ökade kommunala grundavdraget minskar kommunalskatten med hela 750 kr. Så slår förslaget för inkomsttagare ända upp till ca 90 000 kr. i årsinkomst. På detta sätt stjäl regeringen de positiva effekterna av grundavdragshöjningen genom att höja den statliga skatten. Först i inkomster över ca 90 000 kr. får hela grundavdragshöjningen om 750 kr. i skattevinst genomslag.

De borgerliga partierna fortsätter sin opportunistiska karusell genom att locka med ytterligare minskade inkomstskatter utan att redovisa de negativa effekterna för dem med låga och normala löneinkomster, vilka inte heller i någon större utsträckning får del av de borgerligas skattesänkningar.

Vänsterpartiet kommunisterna avvisar, som jag tidigare nämnt, förändringen av skatteskalorna. I stället föreslår vi en minskning av matskatten med 3 miljarder kronor genom ökade livsmedelssubventioner, vilket får effekter som borde vara eftersträfvansvärda även för socialdemokratin.

Vi har låtit riksdagens utredningstjänst räkna på alla förslag som framlagts med anledning av regeringspropositionen. Resultatet visar att våra förslag har de eftersträfvade effekterna. För en enföräldersfamilj med två barn och med låg inkomst ger vårt förslag ca 1 500 kr. lägre skatt än regeringens och de

nyliberala partiernas. För en tvåförälders låginkomstfamilj med två barn ger vpk:s förslag ca 1 200 kr. mindre i skatt än regeringens och mellan 800 och 2 500 kr. mindre än de borgerliga partiernas. Det sämsta utfallet ger folkpartiets förslag som ligger 2 500 kr. högre än vpk:s.

När vi gör jämförelser för dem med höga inkomster, blir effekterna omvända. För en höginkomststagarfamilj med en familjeinkomst om 340 000 kr. och två barn ger vårt förslag ca 3 300 kr. sämre utfall än regeringens. Gentemot det moderata förslaget ger vårt förslag 14 500 kr. sämre utfall, medan folkpartiets ligger på litet drygt hälften. För samma höginkomsttagare men utan barn blir skillnaderna ännu något större.

De av resp. partier eftersträlvade effekterna visar sig krasst vid en sådan här jämförelse. Vpk vill sänka skatterna för låg- och mellaninkomstgrupperna och höja för resten, medan de borgerliga vill tvärtom. Regeringens förslag går att jämföra med de borgerligas när det gäller effekter. Här fortsätts den underbara nattens ojämlika skattereform.

Enligt regeringspropositionen skall samtliga erhålla förbättringar reellt sett. Så är dock inte fallet. De s.k. extraavdragen för pensionärer i propositionen ger helt oacceptabla effekter. Stora grupper pensionärer drabbas, och därför har också förslaget avvisats av ett enigt skatteutskott.

Under utskottsbehandlingen lade socialdemokraterna fram ett alternativt förslag till avtrappningsregler. Även detta förslag innehåller försämringar för vissa. Här rör det sig om pensionärer med inkomster mellan ungefär 65 000 och 80 000 kr. som drabbas av reala försämringar. Vi kan från vpk:s sida inte heller acceptera detta förhållande och kommer i voteringen självfallet att rösta för att avvisa även detta förslag, men med en uppmaning till regeringen att i höst återkomma till riksdagen med ett förslag som ger alla pensionärer reala förbättringar. Att jag i utskottet inte fått reservera mig till förmån för detta bottnar i att jag i slutvoteringen ansåg mig tvungen att lägga ned min röst. Ett avvisande även av detta alternativ i det läget hade inneburit att de nuvarande reglerna för avtrappning skulle komma att gälla även med nya skatteskalor. Det hade varit helt oacceptabelt. Nu kommer dock det förslag som jag faktiskt under debatten i utskottet förde fram och som de borgerliga partierna sedermera skrivit in i sin reservation att vinna gehör. Det är det enda rimliga i detta läge. Det kan inte vara meningen att vissa pensionärsgrupper skall drabbas samtidigt som andra, enligt regeringen, garanteras reala förbättringar, även om detta är tvivelaktigt.

Herr talman! Frågan om underskottsavdragen har vi tagit upp i en särskild motion redan i januari. Den behandlas också i detta betänkande. Där har vi krävt väsentliga skärpningar av underskottsavdragen. De kommer i år att uppgå till en bra bit över 30 miljarder kronor, nästan lika mycket som själva den statliga inkomstbeskattningen. Av dessa 30 miljarder utgörs ungefär två tredjedelar av avdrag för egna hem eller fritidshus. Ungefär tre fjärdedelar av avdragen för egna hem och fritidshus tas upp till endast 8 % av underskottsavdragen. Det visar en väsentlig förskjutning mellan olika grupper. Helt klart är detta oacceptabelt och inte heller bra för samhällsekonomin. Det innebär ju att lyxvillor i mångmiljonklassen ges samma förmånliga avdrag som man får göra för vanliga arbetarradhus. Det är en situation som vi från vpk inte kan acceptera. Sedan må Bo Lundgren tala om symmetri hur mycket han vill.

Vi har föreslagit att man sätter ett tak som motsvarar kostnaderna för en vanlig villafastighet av radhuskaraktär eller liknande. Kostnader därutöver får de olika egnahemsboende faktiskt betala själva. De skall inte förvänta sig att andra skattebetalare i samhället skall betala räntorna för dem. I övrigt menar vi att underskottsavdragen skall begränsas till 15 000 kr. för det som inte rör egnahemsboende. Vi menar att det inte kan vara rimligt att lyxkonsumtion skall kunna nyttjas i form av skattesubventioner som betalas av andra människor – en konsumtion som bara ett begränsat fåtal har möjlighet att utnyttja. Frågan om underskottsavdragens reformering är viktig därför att underskottsavdragen är ett mycket omfattande instrument för högvärlönade att komma ifrån de kvarvarande resterna av utjämningen av beskattningen. De utgör ett stort incitament för skatteplanering.

Det är riktigt som regeringen föreslår att ta bort kvittningsrätten mellan egnahemsfastigheter och inkomster av kapital. Vi var redan från början avvisande till denna kvittningsrätt och hälsar nu ändringen välkommen.

Däremot är vi inte överens med regeringen och högern om att ta bort samtaxeringen av makars B-inkomster. Det gynnar bara makar som har större kapitalinkomster än 6 600 kr., dvs. dem som har stora förmögenheter med vanligen relativt god avkastning. Det är ett gammalt högerförslag som den socialdemokratiska regeringen har dammat av. Vi går emot det, tyvärr ensamma här i riksdagen.

De borgerliga partierna återkommer med sina förslag om att slopa avdragsrätten för fackföreningsavgifter och om att man skall beskatta de fackliga stipendierna. De har samma utgångspunkter som de har i andra sammanhang när det gäller attackerna mot arbetarrörelsen och arbetarklassen. Därför behövs ingen mer kommentar.

Herr talman! Det automatiska inflationsskyddet, som de borgerliga partierna hela tiden talar om med en envis papegojas röst, innebär ju att man ensidigt försöker att gynna höginkomsttagare. Men det som är mest påtagligt och mest lögnaktigt i hela den debatten är påståendena att prisökningarna är det som höjer skattetrycket. Om det är någonting som höjer skattetrycket så är det löneökningarna, inte ökningen av priser på olika varor i samhället.

När de borgerliga regerade var inflationen uppe på 15 %, men löneökningarna endast omkring hälften. Det innebär självfallet att statskassan plundrades på inkomster till förmån för dem med höga inkomster. Hade den borgerliga regeringen fått fortsätta med samma höga inflation och samma nivå på löneökningarna, hade slutresultatet teoretiskt blivit att man inte fatt en endaste krona i statlig skatt. Det är effekterna av det s. k. inflations-skyddet.

Herr talman! Slutligen bara något om förmögenhetsbeskattningen, som också tas upp i betänkandet. I Sverige är förmögenheterna ojämnt fördelade. De stora förändringar som ägt rum under den senaste tioårsperioden har vi från vpk:s sida på olika sätt försökt att påtala, dock utan att vinna gehör. Enligt olika bedömningar har enbart inflationen sedan 1970-talet medfört att över 100 000 milj. kr. har bytt ägare. Det är främst de med stora förmögenheter som berikat sig på småsparandets och lönearbetets bekostnad. Finanskapitalister har under samma tid genom olika aktiva handlingar tillskansat sig flera hundra miljarder i ökade förmögenheter. Detta har bl. a.

åstadkommit genom att löneandelen av produktionsvärdet pressats tillbaka från 85 % till 67 %, vilket medfört stora förmögenhetsökningar för kapitalägare och reala lönesänkningar för lönarbetare.

Vi har i en särskild motion som vi väckte i januari framlagt ett förslag där vi vill ta ut en engångsskatt av progressiv karaktär för 1986. Vi menar att den i lägsta skiktet kan vara 2 % och i högsta skiktet 12 % för förmögenheter över 1,8 miljoner. En sådan engångsskatt borde inbringa mellan 5 och 6 miljarder. För 1987 och tiden framåt borde enligt vårt förmenande förmögenhetsskatten höjas med i stort sett en fördubbling av den nu gällande.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vpk-reservationerna samt till reservation 13 om pensionärernas extraavdrag.

Anf. 17 JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Ibland känns det nödvändigt att säga vad som egentligen är självklart. Skatter är vad vi betalar för att kunna bygga ett gott samhälle. De behövs för att vi skall få en bra skola, en bra sjukvård, hyggliga pensioner och mycket annat som det finns ett brett folkligt stöd för. För de flesta skulle Sverige bli ett sämre land att leva i om vi målmedvetet skulle försöka anpassa det svenska välfärdssystemet efter utländskt mönster av t. ex. det slag som finns i USA eller Storbritannien.

Visst skall vi erkänna att höga skatter ibland kan medföra effektivitetsförluster, dvs. vad ekonomerna tycker om att kalla friktion. Men effektivitetsförlusterna är faktiskt mycket större i länder där man till stora delar finansierar den sociala välfärden med privata sjukförsäkringar, skolvgifter och olika individuella försäkringspremier.

Vi skall självfallet vara öppna för att det behövs rejäla förändringar i det svenska skattesystemet under de kommande åren. Det är nödvändigt att vi självkritiskt prövar invanda föreställningar. Det är också mitt intryck att den svenska regeringen med öppet sinne prövar nya metoder för att nå ett skattesystem som uppmuntrar sparande, arbete och produktiva investeringar på bekostnad av spekulation och osund låneekonomi.

Vi kan med rätta kritisera många inslag i skattesystemet, men samtidigt kan vi konstatera att vårt system för att finansiera välfärden står sig utomordentligt väl vid en internationell jämförelse, både när det gäller effektivitet och när det gäller rättvisa. Trots att vi har höga skatter är Sverige det land som har den största andelen av sin befolkning i arbete. Det finns heller ingenting som tyder på att skatteundandragandet tar en större del av inkomsterna i Sverige än vad som är fallet i många lågskatteländer. Vi har en rättvisare fördelning av inkomsterna än de flesta andra länder, och vi har en i stort sett väl fungerande offentlig sektor. Detta är en bra utgångspunkt för en fortsatt diskussion om reformer av skattesystemet.

När man lyssnar på debatten kan man inte vara annat än tacksam över att ansvaret för landets skattepolitik inte vilar på de borgerliga partierna. Här möter vi verkligen oenighet i kvadrat. Det är inte bara folkpartiet och centern mot moderaterna utan också moderaterna och folkpartiet mot centern, centern mot moderaterna, moderaterna mot folkpartiet. Ibland skämtar man om att varhelst två ekonomer samlas finns det minst tre uppfattningar. Vad skall man säga när tre borgerliga samlas? Ja, det vet jag faktiskt inte.

Bo Lundgren eldade fram ett brandtal mot vad han kallade den fria världens högsta skattetryck, inkomsternas socialisering och medborgarnas utlämnande åt den offentliga sektorn. Särskilt tyckte han sig se att de lägsta inkomsttagarna och medelinkomsttagarna var hårt drabbade. När man hörde Bo Lundgren tala var det som om sex år i den svenska historien försvann. Man kunde inte tro att skatternas andel under den borgerliga regeringens tid växte upp till den nivå där de nu ligger i förhållande till bruttonationalprodukten. Sällan har marginalskatterna ökat så kraftigt som när vi hade en moderat som ekonomiminister.

Sedan 1982 har vi genomfört den största marginalskattesänkningen i inkomstskattens historia. Vi har börjat ta kraftiga tag för enklare och klarare regler och vi har vridit skatterna fördelningspolitiskt mera rätt och gjort åtskilligt för att hålla tillbaka skattefiflet. Vi fortsätter detta arbete med full kraft.

Moderaterna talar om att en höjning av det kommunala grundavdraget skulle gå emot strävanden att söka sig breda skattebaser så att man i gengäld kan hålla nere skattesatserna. Om det skulle ligga något i det argumentet träffar den kritiken er själva ännu hårdare, om man ser på hur ni vill ha det på den statliga sidan. Där vill ni ju att skatten inte skall börja utgå förrän vid en inkomst av 17 000 kr.

Det är också en stor fördel med enkla och klara regler. Ur förenklingssynpunkt är det bra att både den statliga och den kommunala skatten börjar vid samma inkomst, alltså 10 000 kr. från år 1988.

Bo Lundgren var inne på något som han kallar för rundgång. Det finns dess bättre numera vetenskapliga utredningar om detta i Sverige, som visar att det talet är kraftigt överdrivet och att moderaternas resonemang i själva verket skulle leda till att man väsentligt ökar orättvisorna.

När det gäller socialförsäkringarna kan man naturligtvis säga att det är en viss omsättning av pengar – föräldraförsäkring, sjukförsäkring, arbetslöshetsförsäkring, det allmänna pensionssystemet. Men man skall se det så, att detta är en omfördelning under individens livscykel, dvs. att under vissa, förhoppningsvis kortare, perioder – när man är sjuk eller arbetslös – får man kontant ersättning, och sedan upphör denna ersättning.

När det gäller omfördelningar i övrigt av pengar kan man säga att det är för barnfamiljerna som det rör sig om större andelar av inkomsterna. Då kan man se på vad moderaterna har att komma med. Jo, de motsätter sig barnbidraget och vill i stället införa ett kommunalt grundavdrag för barn. Om man genomförde den reformen skulle det omedelbart medföra en kraftigt sänkt standard. Därför tvingas moderaterna också föra resonemanget att det inte går att bara ta bort barnbidragen och införa ett grundavdrag, utan man måste också införa något som kallas för negativ inkomstskatt. Da är man verkligen inne på att krångla till skattesystemet!

I moderaternas reservation talas med kraft om att skattesystemet skall vara så enkelt som möjligt. Men ni gör verkligen åtskilligt för att försöka komplicera det. Om vi inte kan bli överens om något annat, hoppas jag att Bo Lundgren och jag ändå kan få en diskussion för att försöka göra mer för att förenkla skattesystemet än vad som finns i de moderata förslagen.

Till centerpartiet vill jag säga att jag inte tycker det är så avgrundslika

skillnader mellan socialdemokraternas och centerns skattepolitik. Jag noterar med tillfredsställelse att vi är överens om att det skall finnas en avdragsrätt för fackföreningsavgifter, att vi är överens om det kommunala grundavdraget och även om det nya statliga grundavdraget. När det gäller brytpunkten finns det inte några större skillnader och inte heller vad gäller skatteskalorna i övrigt. Den största skillnaden är att centern vill sänka schablonavdraget vid inkomst av tjänst från 3 000 till 1 000 kr. Det slår hårt mot breda löntagargrupper och får till följd att centerns skatteskalor för dessa grupper innebär högre skatt än vad som föreslagits i propositionen.

Vi måste också försöka komma bort från gnetandet med de små avdragen, och därvidlag har avdraget på 3 000 kr. betydelse. Det innebär att skattemyndigheterna får möjlighet att inrikta sitt arbete på viktigare saker. Därför tycker jag det är att gå åt fel håll att sänka schablonavdraget som centern föreslår.

Vpk motionerar om att man skall behålla de nuvarande skatteskalorna för 1987 och 1988. Det är ju intressant att se att ni i varje fall tidvis ansluter er till skatteskalor som ni har kritiserat mycket hårt under en tidigare period. Nu återkommer kritiken mot de nya skatteskalorna i ungefär samma ordalag, men det är ändå uppmuntrande att det sker en viss utveckling i tidsperspektivet.

Jag tror att en rättvis bedömning av den förda ekonomiska politiken visar att det har skett utomordentligt betydelsefulla förbättringar i fördelningspolitiken sedan 1982. Jag skall inte här gå in på alla de förändringar i skattepolitiken som har gjorts, men sammantaget innebär den ekonomiska politikens alla inslag att vi nu står betydligt starkare fördelningspolitiskt än 1982. Det som har den allra största effekten i det här sammanhanget är naturligtvis att vi får ner inflationen och håller en hög sysselsättning, och det är ju själva huvudmålet i regeringens politik.

När det sedan gäller folkpartiet tycker jag att detta parti har ett utomordentligt ensidigt marginaltänkande. Jag vill faktiskt påstå att ni går längre i ensidighet i den här omgången än vad moderaterna gör när det gäller fixeringen på marginalproblemet. Visst kan det vara ett problem med den skatt man betalar på marginalen, men man kan ändå inte bortse från att det avgörande är den skatt man får betala på *hela* inkomsten och inte vad man får betala på den allra sista kronan, eller rent av den skatt man inte behöver betala därför att man avstår från en inkomstökning.

Det är fråga om extremt stora skattesänkningar för höginkomsttagarna, samtidigt som ni i jämförelse med propositionen accepterar högre skatt för låginkomsttagare och medelinkomsttagare.

Jag vill påstå att med den skatteskala som folkpartiet har föreslagit skapar ni nästan omöjliga problem när det gäller pensionärerna. Det finns ju i ert förslag ett extra avdrag för att pensionärer med enbart grundförmåner skall slippa skatt. Alla är överens om att det inte finns någon anledning att pensionärer med höga inkomster skall behandlas gynnsammare än de yrkesaktiva, utan de skall beskattas enligt den ordinarie skatteskalan. Vi ställs då alla inför problem när vi från detta utgångsläge skall befria dem som har enbart grundförmåner helt och hållet från skatt och göra en successiv avtrappning så att pensionärer med höga inkomster är fullt inne på den

ordinarie skatteskalan. Det blir lätt höga margineffekter för pensionärerna, vilket även har samband med att det kommunala bostadstillägget avtrappas med en tredjedel.

Genom att folkpartiet går ner så långt i fråga om det kommunala grundavdraget påverkas det extra avdraget, som blir förhållandevis stort. Om man sedan utifrån er skatteskala skall försöka klara av ekvationen att trappa av det extra avdraget, hamnar man i en olöslig uppgift, vill jag påstå.

Antingen får man trappa av mycket kraftigt. Då är det fråga om 75 % i enhetlig avtrappning 1987, som får ökas till 80 % år 1988. Det skulle verkligen. Kjell Johansson, slå med kraft på pensionärernas inkomster. Då får vi i utomordentlig utsträckning det som Kjell Johansson har talat emot, en realinkomstpåverkan för pensionärerna.

Eller också – om man vill välja en mjukare avtrappning – hamnar man ofelbart i den andra fällan, nämligen att margineffekterna överskrider 100 %. Det måste ni med ert marginaltänkande ha oerhört svårt att acceptera. Det är inte bra om folk med högre inkomster när inkomsten ökar får mindre kvar – det måste man göra någonting åt.

Ni hamnar – om ni inte vill ha en mycket brutal och snabb avtrappning – på mer än 100-procentiga margineffekter. Och dessutom kan det bli så att ni kommer upp högt i inkomstlägena så att också det problem uppstår som vi alla mer eller mindre ställs inför, att det går att tillgodogöra sig den förmånligare skattebehandlingen vid vissa relativt höga inkomstlägen om man är pensionär men inte om man är heltidsarbetande yrkesverksam.

Det skall bli mycket intressant att höra om Kjell Johansson har någon lösning i fråga om det här dilemmat.

Herr talman! Skatteutskottets betänkande är på 100 sidor. Ändå vill jag påstå att det är utomordentligt koncentrerat, eftersom vi tar upp väldigt många frågor, vilket kommer till uttryck i att vi har 38 reservationer och fem särskilda yttranden.

Jag tycker det är bra att vi nu fått ett mer samlat grepp på inkomstskatten. Vi tar ett beslut som ger besked om hur det skall vara för två år framåt, och det känns mycket positivt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 18 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Jan Bergqvist är helt uppenbart fångad i tron att politiker som han, jag själv och många fler i kommuner och landsting är bäst skickade att bestämma åt människor hur de exempelvis skall organisera sin barnomsorg. Annars förstår jag inte att Jan Bergqvist så starkt försvarar en situation där nästan två tredjedelar av all vår ekonomi beslutas av politiker åt människorna. Förhållandet borde faktiskt vara det omvända. Eller hur, Jan Bergqvist? Människorna borde få bestämma mer själva.

Jag sade att låg- och medelinkomsttagarna är utlämnade åt den offentliga sektorn. Problemet med det är att i ett system där vi har ett högt skattetryck är det de rika människorna, de som har tillgångar kvar efter de normala och

nödvändiga kostnaderna och efter skatt, som har råd att välja, skaffa sig alternativ, köpa privata höftledsoperationer osv. Det har man inte alls möjlighet till om man har lägre inkomst eller medelinkomst. Skulle man låta människorna välja själva, genom lägre skatter och större valfrihet på utgiftssidan, är det människorna som vinner i första hand.

Om man far problem inom den offentliga sektorn till följd av låg tillväxttakt i ekonomin drabbas låg- och medelinkomsttagarna hårdast av de brister som uppkommer i den offentliga service som har monopolet åtminstone för dessa människor. Just därför är det farligt för just låg- och medelinkomsttagare att det offentliga skall bestämma så mycket.

Jag tycker det är ganska självklart - och det borde det vara också för Jan Bergqvist - att det skattetryck och de marginalsatser som vi har i dag inte är ägnade att stimulera ekonomisk effektivitet. Han erkänner också att det blir vissa effektivitetsförluster. Det är ett milt konstaterande mot bakgrund av att den svenska ekonomin, som jag sade tidigare, i jämförelse med OECD har ett inkomstläge totalt sett som är 150 miljarder lägre för detta år, om man jämför med utvecklingen från 1970 och framåt. 150 miljarder mer hade vi kunnat ha att disponera!

Är det rimligt, Jan Bergqvist, att vi 1988 kommer att få marginalsatser med uppmot 80 % i maxuttag? Är det tillväxtbefrämjande och bra för den svenska ekonomin?

Jan Bergqvist raljerade litet över de trots allt ganska små skillnader som på vissa punkter finns mellan de borgerliga partierna. Det är mycket bättre att vara oeniga om hur mycket och för vilka man skall sänka marginalsatserna än att envetet slå vakt om höga marginalsatser, som socialdemokraterna gör.

Jag får också rätta Jan Bergqvist. Han sade att det var under det borgerliga regeringsinnehavet som vi fick stora skatteskärpningar. Skattetrycket, som 1970 var litet drygt 40 %, ökade fram till 1977 till 50 %. Det var den kraftiga ökningen. 1982 var skattetrycket kvar vid samma nivå. Lägg märke till att 1977 års skattetryck i första hand bestämdes av de av riksdagen redan fattade besluten, bl. a. om stora arbetsgivaravgiftshöjningar. De reducerades sedan något av den borgerliga regeringen, som tillträdde på hösten 1976. Men det var alltså mellan 1970 och 1976 som det fattades beslut som ledde till de kraftigaste skatteskärpningarna, och det var socialdemokratiska beslut.

Anf. 19 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Jan Bergqvist inledde med att säga att han var tacksam för att inte de borgerliga har regeringsansvaret. Om man sitter vid regeringsmakten är det klart att man är tacksam för att man själv har makten - det förstår jag. Men det gäller kanske ändå att inte förhåva sig.

Jan Bergqvist sade strax efter detta att det var under den socialdemokratiska tiden som den största marginalsatserreformen hade genomförts. Det är nog att ta i litet väl kraftigt. Den överenskommelse som det gäller träffades 1981, och den skall väl ändå inte socialdemokraterna i sitt självberöm ta åt sig äran av.

Jan Bergqvist var kritisk mot att de borgerliga partierna är splittrade. Regeln när man har ett flerpartisystem är att varje parti går fram med sina

synpunkter. Så gör också socialdemokraterna i oppositionsställning. Det är naturligt att de borgerliga partierna här presenterar sina ståndpunkter. Det är på det sättet som vi skall klargöra för väljarna och för landets befolkning hur vi ser på skattefrågorna. Kommer vi i regeringsställning, får vi fundera på vilka möjligheter vi har att nå fram till en gemensam lösning. Det är klart som dagen att det också då är väljarnas intryck som är avgörande.

Jan Bergqvist sade att centern och socialdemokraterna är överens. Jag anförde redan i mitt inledningsanförande att vi med tillfredsställelse ser att socialdemokraterna på ett flertal punkter har accepterat det förslag som centern lade fram i januari. Framför allt är det positivt att man för år 1988 har gått upp till en nivå för brytpunkten som överensstämmer med det förslag som vi har lagt fram.

Även om vi är ense på några punkter finns det också vissa där vi inte har kunnat komma överens. Det gäller framför allt låginkomsttagarna. Grundskatten på 100 kr. och höjningen av uttagsprocenten i de lägre inkomstskikten har vi inte kunnat acceptera. Det har vi också klart sagt i reservationen.

När det gäller schablonavdraget sade Jan Bergqvist att man inte skall gnetas med små avdrag. Kan man kalla schablonavdraget för ett litet avdrag? Ett par makar som har haft turen att få jobb alldeles intill sin bostad kan tjäna 6 000 kr. i skattefrihet. Jag tycker att det är ganska orimligt att man i ett skattesystem med de höga marginalskatter som vi har så schablonmässigt inför en avdragsrätt. Det är därför som vi har ansett att man visst skall medge avdrag men också försöka skapa rättvisa mellan de olika skattebetalarna. Även om man skall ta hänsyn till möjligheten att förenkla, måste det ändå vara rättvisan som skall vara något så när avgörande för utformningen.

Anf. 20 TOMMY FRANZEN (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att konstatera att Jan Bergqvist inte hade speciellt många kritiska synpunkter på det resonemang jag förde i mitt anförande, vare sig det gällde att man kraftigt har minskat progressiviteten och därigenom ökat ojämlikheten eller det gällde begränsningar i avdragssystemet, förmögenhetsbeskattningens utformning, osv. Den kritik av våra förslag som Jan Bergqvist framförde gällde att vi hade accepterat eller i vart fall ville ha kvar de nuvarande skatteskalorna. Jag vet inte om man skall tolka det förhållandet att Jan Bergqvist inskränkte sin kritik till denna lilla del av mitt resonemang så att han i själ och hjärta delar de synpunkter jag framförde eller om begränsningen av hans kritik föranleddes av den tid han hade till sitt förfogande i talarstolen.

Beträffande frågan om skatteskalornas nuvarande utformning vill jag säga att man naturligtvis måste ta hänsyn till det läge vi befinner oss i i dag och från den utgångspunkten bedöma vad man vill åstadkomma. Man kan inte – som Kjell-Olof Feldt vid något tillfälle har beskyllt oss i vpk för att vilja göra – mekaniskt gå tillbaka till 1979 års skatteskalor och konstatera vilka orimliga konsekvenser de skulle ha medfört. Man måste självfallet utgå från det läge som råder i den givna situationen. Om inte skattereformen hade genomförts skulle vi givetvis inte ha haft kvar de gamla skatteskalorna oförändrade, utan det hade blivit politiska överväganden om hur skalorna skulle se ut under åren framåt i tiden. Självfallet hade de då år 1986 inte kommit att se ut som de gjorde vare sig 1979 eller 1981.

Vi anser att man med utgångspunkt i hur skatteskalorna ser ut i dag bör gå in och göra andra förändringar. Vi har då sagt att vi vill minska matskatten. Därmed vill vi åstadkomma en väsentligt bättre fördelningspolitisk profil och en mer rättvis profil för beskattningen. Det uppnår man genom att inte ytterligare sänka skatterna för framför allt höginkomsttagarna utan i stället minska matskattens andel av beskattningen. Det skulle gynna dem som återfinns i låg- och mellaninkomstgrupperna, framför allt dem som har barn. Det tycker vi är en bra utgångspunkt.

Däremot vill vi, som vi har framfört i diskussionerna tidigare i år, på sikt ha ett helt annat skattesystem med inriktning på i huvudsak produktionsbeskattning, men den debatten är ju tyvärr inte möjlig att föra i dag.

Anf. 21 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Jan Bergqvist skämtade litet och sade att varhelst två ekonomer träffas är de oense om skatterna. Jag skulle vilja uttrycka det så, att varhelst två – eller flera – ekonomer träffas är de ense om problemet med marginalsatterna. Det gäller faktiskt även om en av de båda ekonomerna skulle råka vara finansminister i Svea rike och heta Kjell-Olof Feldt.

Därför är det konstigt att Jan Bergqvist angriper folkpartiet för ett enligt honom utomordentligt ensidigt marginaltänkande. Det avgörande är den skatt man betalar på hela inkomsten, säger Jan Bergqvist. Ja, jag undrar det. Låt mig ta ett dagsfärskt exempel!

Läkarna går nu ut med kravet att de skall få en krona mer i timmen kvar efter skatt och sociala avgifter. Är det någon som tror att läkarna skulle behöva strejka om det bara vore fråga om att få en krona mer i timmen? Nej, naturligtvis skulle det då aldrig ha blivit någon konflikt, utan parterna hade knappt behövt träffas för förhandlingar förrän klubban slagits i bordet. Det är ju inte detta saken gäller. Här är det just skattedelen som komplicerar det hela. Problemet är att det för denna enda krona skall fram tre "spänn", som arbetsgivaren skall betala in i skatt och sociala avgifter. Det är pålagor som är oproportionerligt höga i förhållande till vad läkarna får kvar i plånboken. Vi har hamnat i en situation som är nästan paradoxal. Här strejkar läkarna egentligen för att tillförsäkra staten så stora skatteinkomster och arbetsgivaravgifter som möjligt. Det är ju vad det handlar om. Det är ju staten, arbetsgivaren, som tar hand om de stora pengarna. Bättre kan ju inte bankrutten med de höga marginalsatterna visas. Detta kapsejsade skattesystem har faktiskt kostat oss den här strejken. Och det kostar oss uteblivna effektivitetsvinster vareviga dag, effektivitetsförluster som går ut över de små löntagarna, de vanliga människornas levnadsstandard i vårt land. Jag tycker faktiskt att ni, kanske med finansministerns hjälp, borde ordna för skatteutskottets ledamöter en liten studiecirkel i ämnet marginalsatternas skadliga inverkan på vår ekonomi.

Sedan tar Jan Bergqvist upp de extra avdragen och attackerar våldsamt folkpartiet i det sammanhanget. Men det är ju inte genom folkpartiets förslag som vi har hamnat i ett läge med de problem som vi nu har. Det är ju till följd av de förslag som regeringen har lagt fram som vi har hamnat där.

Anf. 22 JAN BERGQVIST (s) replik:

Herr talman! Jo, Kjell Johansson, det är faktiskt så att folkpartiets förslag till skatteskala skulle, om det genomfördes, leda till mer än hundra procentiga marginaleffekter. Samtidigt som Kjell Johansson talar så enastående om att man skulle sänka marginaleffekterna för de rika försummar han att se på det här problemet. Det är alldeles uppenbart att man enligt folkpartiets skatteskala ger sänkta marginalsatser åt höginkomsttagarna på bekostnad av möjligheterna att sänka skatterna för låg- och medelinkomsttagare. Och pensionärerna skulle hamna i en helt ohållbar situation, för antingen får ni ha en avtrappning på 75–80 %, som slår väldigt brutalt mot medel- och låginkomsttagare bland pensionärerna, eller också kommer ni ofelbart att behöva acceptera mer än hundra procentiga marginaleffekter.

Tommy Franzén tyckte att jag var svag i min kritik mot vänsterpartiet kommunisterna. Det är möjligt, jag får väl skärpa mig till nästa debatt, men jag kan inte undgå att vara uppmuntrad av att ni ända ansluter er till de skatteskolor som ni tidigare kritiserat så hårt.

Sedan till Bo Lundgren: Sänktes skatterna när de borgerliga hade regeringsmakten? Nej, de steg. Sänktes marginalsatserna när en moderat var ekonomiminister? Nej, de steg upp till nivåer som vi nu kraftigt har sänkt.

Självfallet är barnfamiljerna bäst skickade att bestämma hur man skall ordna för barnen. Politikerna skall ge familjerna så goda förutsättningar som möjligt att kunna fostra sina barn. Men jämför med USA, hur läget är där. Det kan hända att en medelinkomsttagare får litet mer i plånboken när han fått sin lön. Men sedan skall han betala privat sjukförsäkring, pensionspremier, skolvgifter m.m. För de flesta blir det mindre i plånboken när månaden är slut än hos oss och dessutom en sämre social välfärd. Jag tycker att moderaterna i sina förslag på punkt efter punkt har ställt krav som innebär att man skapar mer krångel i skattesystemet. Ni går emot era egna ord om att skattesystemet skall vara så enkelt som möjligt.

Anf. 23 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Det skattesystem som vi skulle vilja se är kraftigt förenklat. Tiden medger inte att jag går in på alla de detaljer som vi vill förenkla när det gäller både inkomstskatter för fysiska personer och andra inkomstskatter.

Låt mig först säga en ganska viktig sak till Jan Bergqvist: Jag tror att Jan Bergqvist tycker att familjerna, han själv med sin familj och andra familjer, är bäst skickade att bestämma över barnomsorgen – jag tror faktiskt det. Men han är uppenbarligen inlåst i en socialistisk ideologi, som gör att när det kommer till praktiskt utförande blir det inget annat än politiska beslut som skall ligga till grund för barnomsorgens uppbyggnad och mycket annat. Det är ju uppenbarligen detta att man inte kan frigöra sig från ideologin som läser socialdemokratin så kraftigt. Man är ett socialistiskt parti, och då är det kollektiva lösningar som gäller. Det är därför politikerna i Sverige bestämmer över två tredjedelar av den svenska ekonomin, vilket leder till negativa effekter särskilt för låg- och medelinkomsttagare, de som mest lider av bristen på valfrihet, eftersom de inte har några resurser att utnyttja annat än den offentliga service och de monopol som existerar.

Det finns ju problem inom den offentliga sektorn. Jag tror att Jan

Bergqvist ger mig rätt på den punkten.

Vi behöver inte gå över till att diskutera förhållandena i USA, en annan kontinent, eller till andra länder. Det är Sveriges förhållanden vi nu diskuterar. Jag har inte nämnt USA som ett exempel på exakt allt som är gott. Jag har för den delen inte nämnt något annat land heller, utan jag har, som sagt, talat om förhållandena i Sverige. Här i Sverige har vi ett extremt högt skattetryck, extremt höga marginalskatter. Det som var av vikt i mina frågor till Jan Bergqvist gällde följande: Är det enligt Jan Bergqvists uppfattning tillväxtfrämjande att ha så höga marginalskatter som vi i Sverige har, eller kan man möjligtvis tänka sig att sänka marginalskatterna ytterligare för att på det sättet få samma tillväxttakt som övriga industriländer har? Det skulle hjälpa framför allt de lägre inkomsttagarna.

Sedan till ett par andra saker som jag inte hann med i min förra replik.

Det finns en skillnad mellan att höja grundavdraget – då minskar man automatiskt skattebasen – och att sänka skattesatsen, även om denna sänks till noll. Basen är ändå densamma. Vår strävan är, som Jan Bergqvist vet – han har uppenbarligen läst vår motion – att få bort den statliga inkomstskatten för de allra flesta inkomsttagarna. Skattesatsen blir då naturligtvis noll. Basen skulle ändå vara högre när det gäller den kommunala beskattningen, och den kommunala skattesatsen skulle bli lägre än eljest – om den givna skatteintäkten är densamma.

Ett barnavdrag leder till högre standard än de föreslagna barnbidragshöjningarna gör. Den frågan skall vi diskutera med regeringen denna vecka. Langsiktigt föreslår vi skattesänkningar med 4 500 kr. per barn för barnfamiljerna, och det är mer än vad den föreslagna barnbidragshöjningen ger. Vårt förslag innebär alltså höjd standard.

Anf. 24 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Herr talman! Jag sade inte att Jan Bergqvists argumentation var svag, utan jag konstaterade att Jan Bergqvist endast berörde den del av resonemanget som gäller våra förslag till skatteskalor för 1987 och 1988. Om våra förslag gick igenom, skulle jag självfallet utlova att inte heller de skatteskalor som vi nu föreslår skall fortsätta att gälla efter 1987 och 1988. Utifrån andra utgångspunkter skulle även vi kunna göra förändringar. Trots allt tvingas man ju till sådana, allteftersom förhållandena förändras och andra förslag går igenom.

Anf. 25 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Vilken är egentligen motiveringen till att socialdemokraterna inte låter den skattesänkning för låginkomsttagarna fortsätta att gälla som de kommunala grundavdragen innebär? Anser socialdemokraterna och Jan Bergqvist att det är riktigt att de inkomsttagare som tillhör den grupp som tjänar 60 000–70 000 kr. nästan inte får behålla någonting alls när det gäller den aktuella ändringen av skatteskalorna? Vi i centern anser att höjningen av grundavdragen skall resultera i en skattesänkning för alla.

Anf. 26 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Först vill jag beträffande det extra avdraget säga följande. Jag kan omöjligt inse att folkpartiet skulle ha en moralisk skyldighet att hjälpa regeringen och socialdemokraterna ur den situation som ni själva har försatt er i. Sannolikt kommer riksdagens beslut att innebära att regeringen får bakläxa när det gäller det extra avdraget. Jan Bergqvist sade själv i sitt anförande att ni måste göra någonting åt detta med att folk får behålla mindre av sina pengar. Det är precis vad som blir följden, om det förslag går igenom som ni socialdemokrater har lagt fram. Det gäller ett betydande antal människor. Jag tycker också att ni måste göra någonting i det avseendet. Om det sedan inte går att komma till rätta med dessa saker, får vi väl ta upp diskussionen då. Om ni menar att det skulle bli mer aktuellt att anta ett folkpartistiskt förslag, kan vi väl ta fram ett sådant.

Jan Bergqvist frågade: Vill man ge skattesänkningar på de lägre inkomsttagarnas bekostnad? Alla betalar ju marginalskatt, och problemet skulle egentligen kunna tacklas på det sättet att marginalskatten i botten-skiktet togs bort. Det är emellertid inte någon speciellt effektivitetsfrämjande metod. Om det skall göras någonting åt marginalskatterna anser folkpartiet att det måste göras i de inkomstlägen där skatten har en avgörande betydelse för människors beteende. När människor väljer så drastiska lösningar som att flytta och förlägga sin verksamhet utanför landet, till men för folkhushållet, bör deras skatter förändras.

Om socialdemokraterna kan komma på någon bättre metod, som inte ger skattesänkningar för de högre inkomsttagarna utan för de lägre, ser folkpartiet gärna en sådan marginalskattereform – det skulle naturligtvis vara mycket bra.

Anf. 27 JAN BERGQVIST (s) replik:

Herr talman! Om man räknar på den skatteskala som folkpartiet har presenterat hamnar man i en valsituation. Antingen måste man trappa ned det extra avdraget för folkpensionärerna i storleksordningen 75 % under 1987 och 80 % under 1988 för att undvika hundra procentiga marginaleffekter. En sådan snabb, brutal nedtrappning ger ett verkligt utslag på pensionärernas inkomster. Eller också måste nedtrappningen bli något mildare än 75–80 %, men enligt folkpartiets utgångspunkter blir då marginaleffekterna obevekligen mer än 100 %. I denna fälla sitter folkpartiet fast. Ert skatteförslag har havererat i detta perspektiv.

Stig Josefson beskrev situationen för medelinkomsttagarna, men den blir en helt annan om man tar hänsyn till att de allra flesta har glädje av ett schablonavdrag på 3 000 kr. Jag vill vara så djärv att jag förutspår att innan 1980-talet är slut kommer centern att ha avstått från kravet på att sänka schablonavdraget.

Förste vice talmannen – som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar – anmälde att Stig Josefson, Bo Lundgren och Kjell Johansson anhängit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 28 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Inför behandlingen av regeringens proposition om sänkt inkomstskatt och förenklade skatteregler skall jag göra en kort återblick på de senaste årens reformering av vårt skattesystem – de följer nämligen en ganska konsekvent linje: lägre skatt på arbetsinkomster och sparande, upprepning i avdragsdjungeln och ett enklare och rättvisare skattesystem.

Jag tror inte att jag överdriver om jag påstår att de reformer som har genomförts under de fyra senaste åren representerar det mest genomgripande reformarbete som någonsin har skett sedan kommunalskattelagen kom till år 1928. Det betyder ändå inte att vi är nöjda och betraktar verket som avslutat. Mycket återstår att göra innan vi har rätt att vara tillfredsställda med vårt skattesystem.

Den skattereform som genomfördes åren 1983–1985 syftade till att rätta till två grundläggande brister i vårt skattesystem. Marginalskattebelastningen har reducerats högst avsevärt, och värdet av underskottsavdragen har begränsats.

Särskilt med avdragsbegränsningen har en av de mest uttalade skevheterna i vårt skattesystem rättats till. Särskilt i tider med hög inflation innebar den tidigare obegränsade avdragsrätten en kraftig omfördelning åt fel håll. Man kunde förvärva välförräntade reala tillgångar, finansierade med lån, till efter skatt nästan löjligt låga kostnader. Detta förfarande var mest uttalat hos dem som hade höga inkomster och redan tidigare förmögenheter så att de kunde utnyttja kreditmarknaden. Det är lätt att konstatera att det fanns en mycket stark följsamhet mellan underskottsavdragens storlek och inkomstens storlek, dvs. ju större inkomst man hade, desto större avdrag gjorde man också. Vi menar att den begränsningsregel som nu har införts har gjort vårt skattesystem mera rättvist. Möjligheten att utnyttja skattesystemet bl. a. för rena konsumtionsändamål har blivit väsentligt mindre.

Reformen innebar också att trenden med ständigt stigande marginalskatter bröts. Som Jan Bergqvist redan har papekat: De sänkningar av marginalskatterna som genomfördes de här åren är de största någonsin. Det kan finnas anledning att lägga till att sänkningarna har varit mest uttalade i mellaninkomstskikten. Där har skatteuttaget reducerats med närmare 20 procentenheter. Vi har nu en skatteskala där det progressiva inslaget för människor med låga inkomster och medelinkomster är mycket begränsat. Det är först för inkomster över medelinkomsterna som någon mer betydande progression träder in. Det är naturligtvis så det skall vara. Men genom avdragsbegränsningen är progressionen inte längre fiktiv i samma utsträckning som tidigare, utan den är nu mera reell.

Den inriktning som stakades ut med skattereformen följs upp med den proposition som riksdagen i dag behandlar. Där föreslår vi att antalet skikt i skatteskalan reduceras till fyra, i stället för de tidigare tio. Den högsta statliga skattesatsen sänks till 45 procentenheter. För de ca 90 % av samtliga inkomsttagare som har en inkomst som 1988 understiger 150 000 kr. kommer den sammanlagda marginalskatten att begränsas till 50 %. Hälften av inkomsttagarna får en marginalskatt som är högst 35 %. Men för att tillförsäkra låg- och mellaninkomsttagare en mer betydande skattelättnad höjs grundavdraget vid den kommunala taxeringen från 7 500 till 10 000 kr.

Fr. o. m. i år inträder en annan viktig förändring i beskattningen i vårt land, i och med att alla löntagare får schablonavdrag på 3 000 kr. Samtidigt har den tidigare begränsningen av avdragsrätten för de första 1 000 kronorna i resekostnader tagits bort. Det ökade schablonavdraget kommer främst laginkomsttagarna till del, eftersom den gruppen genomsnittligt sett har betydligt lägre avdrag än grupper med högre inkomster. Men det viktiga med reformen är att den banar vägen för den förenklade självdeklarationen, som kommer att introduceras fr. o. m. nästa års taxering. Inom några år kommer närmare 4 miljoner skattebetalare att kunna använda sig av den förenklade självdeklarationen.

Jag tycker faktiskt att det är en mystifikation att de borgerliga partierna har gått emot hela skatteförenklingen. Det gör man utifrån ett resonemang om att ett schablonavdrag i den här storleksordningen skulle vara mycket orättvist. Men i och med detta ställer man sig vid sidan av förenklingssträvandena. Det är ganska konsekvent i och för sig, att döma av de reservationer som finns till skatteutskottets betänkanden, att de borgerliga partierna inte hyser någon som helst tvekan inför att införa ytterligare komplikationer i vårt skattesystem, bara det kan bidra till fler skatteprivilegier, framför allt för grupper som redan har betydande sådana.

Stig Josefson gick allra längst i sin kritik av skatteförenklingen när han sade att det förhöjda schablonavdraget är ett slag i ansiktet på alla människor som valt att bosätta sig utanför tätorterna. Det skulle vara på den grunden att de redan har resekostnader som är minst 3 000 kr. eller överstiger 3 000 kr. De skulle alltså känna sig slagna i ansiktet av att andra får göra detta avdrag. Jag måste fråga Stig Josefson, eftersom det är resekostnader vi diskuterar: Varför medverkade centerpartiet under den borgerliga regeringstiden till att försämrade avdragen för resekostnaderna så att de första 1 000 kronorna inte fick dras av? I själva verket fungerar den reform som riksdagen beslutade om i fjol på det sättet att just de som har valt att bosätta sig utanför tätorterna nu får göra fullständiga avdrag för sina resekostnader.

Det kan de inte uppleva som ett slag i ansiktet, Stig Josefson.

Den fördelningspolitiska inriktningen av politiken förstärks genom att vi förbättrar sparandes villkor framför allt för människor med mindre tillgångar. Vi föreslår att det särskilda sparavdraget fördubblas till 1 600 kr. per person tillsammans med att allemanssparandet byggs ut.

Till detta kan läggas att det förenklingsarbete som har inletts på skatteområdet inte bara motiverats från administrativa synpunkter, dvs. att det skall ge mindre arbete för myndigheterna och för de skattskyldiga, utan också innebär att vi får ett rättvisare skattesystem. I har man ett komplicerat skattesystem leder det som bekant till att de skattskyldiga för att få ned skatten försöker utnyttja de luckor som systemet har.

Det är också uppenbart att de grupper som har den största möjligheten till framgångsrik skatteplanering är de som har de största insikterna i hur systemet fungerar eller som kan köpa sig dessa insikter från den stora skara av s. k. skatterådgivare som numera finns i vårt land. Det är också väl bekant att det är de människor som redan är ganska välbeställda som kan syssla med skatteplanering. Därför är en förenkling av systemet, med mindre utrymme för och mindre motiv för skatteplanering och skatteundandragande i olika

avseenden, i hög grad motiverad av fördelningspolitiska skäl.

Exempel på en sådan reform är förslaget om att slopa garantibeskattnings-
en liksom de ändringar som innebär att avdrag vid den kommunala
taxeringen får göras också för underskott som uppstår i annan kommun än
hemortskommunen. Bakom dessa teknikaliteter döljer sig helt enkelt att
man har upptäckt att det för många skattskyldiga är möjligt att genom
särskilda dispositioner undvika att betala garantiskatt och undvika den
avdragsbegränsning som finns i den kommunala beskattningen. Uppfin-
ningsrikedomen i det avseendet har varit stor. Om riksdagen godtar
förslagen försvinner också dessa inslag av skatteplanering, och vi får helt
enkelt en rättvisare beskattning.

En annan förenklingsreform som vi föreslår – även om vi inte kan hävda att
den är nödvändig av fördelningspolitiska skäl, utan av praktiska skäl – är att
slopa sambeskattningsen av B-inkomster.

Allt det här föredrar nu företrädarna för de borgerliga partierna att kalla
lappverk. Kjell Johansson valde ett exempel på detta lappverk som jag tycker
visar hur litet han begriper av motiven för de skattepolitiska förändringar
som har genomförts. Han framhöll nämligen att avdragsrätten för fackför-
eningsavgifter var ett uttryck för det lappverk som regeringen arbetar på. I
själva verket borde Kjell Johansson känna till att det under många år har
diskuterats varför man mellan parterna på arbetsmarknaden har skapat så
stora skattepolitiska orättvisor att arbetsgivarna får göra fullständiga skatte-
avdrag för alla sin kostnader i samband med uppbyggnad av organisationer
för att driva förhandlingar med löntagarna, medan fackföreningarna och
deras medlemmar har fått arbeta med inkomster som först beskattas. Det var
en enkel rättvisefråga, som vi fann en lösning på.

Jag kan inte se det annat än som uttryck för en allmän fientlighet mot
fackliga organisationer när nu de borgerliga partierna framhårdar i att yrka
på att denna avdragsrätt för fackföreningsavgifter skall slopas. De har såvitt
jag förstår inget vettigt motiv för det annat än att man vill skapa en större
obalans mellan parterna på arbetsmarknaden vad gäller de ekonomiska
resurserna. Det står er naturligtvis fritt, men jag tycker att ni skall klargöra de
reella motiven för ert agerande.

När det gäller företagsbeskattningen har betydelsefulla förändringar gjorts
samtidigt som vi har inlett ett omfattande utredningsarbete. Vi har ju i
Sverige ett system för företagsbeskattning där företagen möts av ganska höga
skattesatser på vinst men där de samtidigt har stora möjligheter att minska
den faktiska skatten genom en rad skattefria avsättningar till fonder, generös
nedskrivning av lager och andra åtgärder som kallas resultatreglerande, dvs.
genom vilka man i stort sett kan bestämma själv hur mycket skatt man skall
betala. Detta har lett till att trots att vi har en bolagsskatt på formellt över
50 % är den reella skatteandelen av företagens vinster omkring 20 %. Men
det har också fått andra konsekvenser. Det har varit mycket fördelaktigt att
låta pengarna stanna kvar i företagen, vilket vi har sett många uttryck för
under de senaste åren. Man kan misstänka att det har lett till att kapitalets
användning har blivit mindre produktiv.

Därför har vi inlett ett arbete på att lägga om företagsbeskattningen för att
göra kapitalet rörligare men också för att närma oss de mål som ursprungli-

gen angavs för den s. k. promsen, dvs. produktionsfaktorsskatten. Där eftersträvades en jämnare skattebelastning på produktionsfaktorerna arbete och kapital. Vi har i den här omgången valt att göra det på det sättet att vi breddar basen för företagens beskattning. Det betyder att resursanvändningen träffas av en jämnare skattebelastning, precis som tanken var med promsen. Jag vill också notera att sedan 1983 har vi varit ytterligt återhållsamma med att föreslå riksdagen några höjningar av skattebelastningen på arbetskraft i form av arbetsgivaravgifter.

Därmed har vi tagit ett par viktiga steg i riktning mot en mer generell och jämn beskattning av produktionsfaktorerna, men utan att behöva dras med de olika bieffekter som en allmän proms enligt den ursprungliga modellen skulle föra med sig. Den utredning som nu nyligen har påbörjat sin översyn av företagsbeskattningen har som huvuduppgift att undersöka möjligheterna till en mer likformig beskattning av arbete och kapital lika väl som möjligheterna att öka kapitalets rörlighet så att det går till produktiva investeringar.

Andra förenklingar inom företagsbeskattningen som har betytt mycket är att den kommunala beskattningen för aktiebolag har slopats. Vi har också slopat garantibeskattningen för fastigheter när det gäller juridiska personer.

Fru talman! Jag tyckte det var en ganska modstulen skara som uppträdde här för en stund sedan – jag tänker då på de borgerliga partiernas representanter i skatteutskottet. Bo Lundgren klagade över att moderaterna står ensamma i skattepolitiken. De övriga partierna i riksdagen förstår inte alls vitsen med att sänka skattetrycket till de 45 % som han utlovade. Kjell Johansson tyckte sig stå vid skampålen. I denna föga avundsvärda position har han uppenbarligen placerats av sina borgerliga bröder – det framgick med all önskvärd tydlighet av det replikskifte som ägde rum mellan herrar Josefson, Lundgren och Johansson. Och Stig Josefson var glad över att socialdemokraterna lagt fram så många från centerpartiets synpunkt positiva förslag men ledsn över att de borgerliga partierna närmade sig skatteproblemen från så helt olika utgångspunkter. Jag tror att splittring är ett alltför svagt ord för att beskriva situationen på den borgerliga kanten när det gäller skattepolitiken. Upplösning och kaos är mer träffande beskrivningar.

Detta är desto märkligare som det borgerliga paradnumret under årtionden har varit vårt socialistiska skattesystems fördärvlighet och nödvändigheterna av att i grunden göra om det. Det är många av oss som minns hur de borgerliga partierna ända fram till 1976 års val utlovade ett nytt skattesystem, bara de fick komma till makten. Det skulle vara rättvisare, det skulle ge lägre skatt, det skulle vara enklare och det skulle ändå utan några som helst problem finansiera statens och kommunernas utgifter. Detta paradnummer har nu på sätt och vis försvunnit ut i kulisserna. Det enda försök som här gjordes att ge en annan bild av det gjordes av Stig Josefson. I en replik till Jan Bergqvist karskade han upp sig och lät påskina att det här nog skulle bli bra bara de borgerliga fick bilda regering – då skulle man nog komma överens om skatterna igen. Men, Stig Josefson, det var ju det ni så uppenbart misslyckades med under de sex borgerliga regeringsåren! Ni misslyckades så grovt att den enda påtagliga förändring av skattesystemet som ni kunde genomföra under sex år var den indexreglering av skatteskalan som ni

visserligen fortfarande håller fast vid men som Sverige i så fall skulle bli det enda landet i världen att tillämpa. Ni misslyckades så grovt med er skattepolitik att – som Jan Bergqvist riktigt påpekade – skattetrycket steg och marginalskatterna höjdes. Och Stig Josefson, det var skattepolitiken som ledde till den sista och ultimativa borgerliga regeringskrisen.

Man frågar sig om detta tillstånd av kaos när det gäller skattepolitiken kan vara något annat än ett uttryck för att man inser att den väg som den nuvarande regeringen har valt, med successiva reformer, ändå är en väg som ganska effektivt leder fram till ett bättre tillstånd på skattepolitikens område. Jag har litet svårt att ta på allvar de våldsamma angrepp som Bo Lundgren riktar mot det nuvarande skattesystemet. Jag skall återkomma till detta. Om Bo Lundgrens argument är så ovedersägliga och övertygande, varför har han inte kunnat övertyga två så pass milda och allmänt kompromissvilliga herrar som Stig Josefson och Kjell Johansson? Vad har hänt i skatteutskottet, när med sådan förkrossande tyngd framförda argument inte övertygar ens de borgerliga bröderna, som i stället kilar i väg åt helt olika håll?

Såvitt jag förstår är riksdagen på väg att fatta ett beslut om extra avdrag för pensionärer – ett beslut som jag måste beteckna som föga heroiskt. Alla som sysslat med denna fråga vet ju att vi står inför ett mycket svårlost problem. Varken oppositionen eller regeringen vill ha marginaleffekter för pensionärerna som närmar sig eller t. o. m. överstiger 100 %. Samtidigt vill vi inte heller ha en så långsam avtrappning av de extra avdragen att pensionärer med inkomster över normalinkomsterna kommer att få väsentligt lägre skatt än de som arbetar ihop sina inkomster.

Jag medger att vi inte har lyckats utarbeta ett förslag som undviker att det med en snabb nedtrappning blir en viss skatteskärpning för några kategorier pensionärer. Det är bara det att ni också har misslyckats, ni fyra oppositionspartier som med ypks hjälp nu skall driva igenom ett beslut om att ärendet återförvisas till regeringen. Ni har på sätt och vis uppträtt som om ni vill ha allt. Ni har försökt att undvika att välja – det kan man ju säga är oppositionspartiernas prerogativ. Men med de krav ni för fram i skatteutskottets betänkande ställer ni regeringen inför den situationen att pensionärerna inte otillbörligt skall gynnas av låga skatter jämfört med normalinkomsttagarna i landet samtidigt som extraavdragen skall avtrappas på ett sådant sätt att marginaleffekterna blir låga och att ingen pensionär dessutom skall kunna drabbas av någon skatteskärpning. Från min utsiktspunkt kan jag, fru talman, inte se hur denna ekvation kan lösas. Det är klart att det är enkelt för oppositionen att kasta tillbaka ett olösligt problem till regeringen. Men det hade otvivelaktigt varit klädsamt om ni hade erkänt att också ni har misslyckats och att ni har avstått från att ge några som helst besked om vad för lösningar som kan komma.

Fru talman! Jag vill bara säga ytterligare en sak, och det gäller vad jag här kan spåra som ett tema i folkpartiets och moderata samlingspartiets skattepolitiska propaganda ett tag framöver. Den gör gällande att om vi bara får lägre marginalskatter i första hand och mindre skatteuttag i andra hand, kommer tillväxten att återigen braka i höjden i Sverige. Detta anser man sig kunna bevisa – i varje fall försökte Bo Lundgren göra det – genom att säga att Sveriges ekonomi hade en lägre tillväxt mellan åren 1970 och 1985, dvs. att

bruttonationalprodukten växte långsammare i Sverige än vad den gjorde för genomsnittet av OECD-länderna.

Fru talman! Jag vill påstå att detta är ett rent nonsensargument. I och med att man använder sig av ett genomsnitt, antyder man ju att det finns andra länder som också har haft en tillväxt under genomsnittet. Ett sådant land råkar vara Amerikas Förenta stater, som 1970–1985 hade en tillväxt som t. o. m. var lägre än Sveriges. Amerikas Förenta stater har väsentligt lägre skattetryck och väsentligt lägre marginalskatter än Sverige, så detta bevisar ingenting.

När Bo Lundgren påstår att sambandet mellan det höga skatteuttaget och den låga tillväxten torde vara uppenbart för de flesta, vill jag genmäla att det nog bara är för Bo Lundgren som detta är uppenbart. Alla analyser som har gjorts av problemet visar att det inte går att belägga detta samband. En rad olika faktorer avgör den ekonomiska tillväxten. Jag vill inte alls undanskymma att höga marginalskatter kan påverka tillväxten negativt, men att det skulle vara den utslagsgivande faktorn och att moderaterna och folkpartiet här kan svinga ett trollspö och därigenom få i gång tillväxten bara genom att sänka skatterna, har de inget underlag för att påstå.

Den amerikanska regeringen genomförde en våldsam skattesänkning 1982. Förvisso har det skett en tillväxt i USA därefter, men det är uppenbart en följd av att man har fört en oerhört expansiv finanspolitik och skapat det största budgetunderskottet i Förenta Staternas historia. Jag kan lova Bo Lundgren och Kjell Johansson att om jag fick föra upp den svenska statens underskott till de amerikanska nivåerna, då skulle ni få se på tillväxt. Men ni skulle också få se på våldsamt stigande statsskuld och underskott i bytesbalansen. Det är egentligen hela förklaringen bakom det amerikanska undret.

Fru talman! Vi socialdemokrater är helt på det klara med att man inte över en natt nyskapar ett skattesystem som har växt upp under ett århundrade. Vi har tagit viktiga steg mot en reform och förenkling av Sveriges skattesystem. Vi tänker fortsätta. Det beslut som riksdagen i dag kommer att fatta och där regeringens förslag, såvitt jag förstår, i allt väsentligt torde slå igenom är ett väsentligt steg i denna riktning.

Anf. 29 BO LUNDGREN (m) replik:

Fru talman! Finansminister Kjell-Olof Feldt tar åt sig äran av en hel del som han rimligen borde tala mera tyst om. Den skatteuppgörelse som träffades 1982 mellan mittenpartierna och socialdemokraterna var ursprungligen resultatet av tankar hos den dåvarande trepartiregeringen, tankar som blev något försämrade genom avdragsbegränsningen, finansieringen genom allmän löneavgift och andra saker. Uppgåelsen försämrades ytterligare genom ensidiga insatser från socialdemokraterna efter regeringsskiftet 1982.

När det gäller en förenkling av självdeklarationen vill jag framhålla att ett sätt att avsevärt förenkla skattesystemet – och som föreslås av oss – är att ta bort just avdragsbegränsningen samt räntetillägget och mycket annat. Visst skall man förenkla såväl skattesystemet som självdeklarationen. Frågan är bara hur man skall göra det för att uppnå största möjliga rättvisa.

Låt mig sedan ta upp ett par andra saker. Det är svårt att på 3 minuter replikera ett anförande på 20 minuter. Dessutom har företagsskattedebatten en gång i tiden hållits i kammaren, så vi får väl återkomma till den senare.

Takten i den ekonomiska tillväxten bestäms självfallet av flera olika faktorer. För varje land måste man utgå från de olika faktorer som där betyder mest i sammanhanget. I den svenska ekonomin har det extrema skattetrycket och de extrema marginalskatterna självklart haft en stor betydelse. Att andra faktorer påverkat andra länder i större eller mindre utsträckning är också ganska klart.

Fakta kvarstår emellertid att Sverige, ett relativt enkelt land att administrera med tanke på dess litenhet, ligger under genomsnittet i tillväxttakt, fastän vi snarare borde försöka hålla oss till genomsnittet. Det hade varit en mer intressant verksamhet och givit en bättre effekt.

Jag vill ställa en fråga till Kjell-Olof Feldt. Vi har ett skattesystem som leder till följande: Om man vill betala en arbetsersättning på netto 2 000 kr. efter skatt och själv har 50 % marginalskatt, tvingas man arbeta ihop 15 700 kr., av vilka staten och kommunerna lägger beslag på 13 700 kr. Är detta rimligt? Anser finansministern att det är rimligt att man skall behöva tjäna ihop 15 700 kr. för att betala 2 000 kr. netto efter skatt?

För att klara mig någorlunda inom tiden måste jag begränsa mig när det gäller den andra frågan, som gäller rättvisan i schablonavdraget.

Schablonavdraget kan innebära att två familjer med helt lika inkomst får resultatet att ena familjen får 500 kr. mer i månaden i disponibel inkomst än den andra. Är det rättvisa?

Anf. 30 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Fru talman! Finansministern uppehöll sig rätt länge vid att diskutera marginalskatteförändringen och den underbara nattens skattereform. Han rättfärdigade den, nu såväl som tidigare. Jag måste ändå konstatera att i den skattereformen kostade själva marginalskattesänkningen ca 12 miljarder kronor. Begränsningen av underskottsavdragen, som finansministern framhöll som den väsentliga delen i det hela, inbringade inte mer än ca 3 miljarder. Det innebär ett netto av minskade inkomster skattemässigt på omkring 9 miljarder.

Detta har sedermera delvis kompenserats genom en höjning av arbetsgivaravgiften, men man kan ju inte gärna påstå att dessa 9 miljarder till någon högre grad kom låg- och mellaninkomstgrupperna till godo. Det var i huvudsak höginkomstgrupper som fick dem.

I samma beslut som riksdagen fattade låg tanken att de som inte kunde tillgodogöra sig dessa skattesänkningar skulle få det tillgängliga löneutrymmet. Men detta blev inte heller verklighet.

Det visar att den rättfärdighet i skattereformen som man kan diskutera ligger i frågan: Skall vi sänka marginalskatterna för höginkomsttagarna? Det var vi motståndare till, men inte socialdemokraterna och finansministern.

Till detta bör man lägga det senaste förslaget i ordningen. Finansministern höjer skatten, men inte för personer med höga inkomster som fick de väsentliga lättnaderna tidigare, utan för personer med inkomster upp till 70 000 kr. Jag måste ställa frågan: Varför höjer socialdemokraterna så gärna i botten av skatteskalen och sänker i toppen?

Avtrappningsreglerna kunde vi inte finna acceptabla, varken enligt propositionen från regeringen eller enligt det alternativförslag som utarbe-

tats av socialdemokraterna i utskottet. De får effekter som en bra bit överstiger 2 % för pensionärer i inkomstskikt mellan 65 000 och 80 000 kr.

Vi menar att detta måste rättas till. Men det kan knappast var möjligt för ett litet parti som inte har resurser – det vill jag erkänna – att räkna på så pass komplicerade saker. Man måste ställa finansdepartementets större resurser till förfogande för att få fram ett förslag till beslut som går i enlighet med riksdagens vilja.

Anf. 31 STIG JOSEFSON (c) replik:

Fru talman! När finansministern talar om de stora skattesänkningar som har genomförts under den socialdemokratiska regeringstiden tar han sig friheten att räkna in den skatteuppgörelse som center- och folkpartiregeringen lade fram och som socialdemokraterna biträdde från oppositionsställning. Att själv ta äran av denna är väl ändå att gå litet väl långt. Jag är förvånad över finansministerns uttalande. Vill man sedan vara kritisk kan man säga att inflationen aldrig har höjt skatteuttaget så mycket som under den socialdemokratiska regeringstiden – om vi nu skall föra debatten på detta sätt, vilket jag anser är olustigt. Men det är inte jag som har börjat.

Finansministern talade om att de största skattesänkningarna sker i mellaninkomstgrupperna. Vilka inkomsttagare räknar han då med? Man får nästan ett intryck av att socialdemokraterna har tappat intresset för den grupp inkomsttagare som har 60 000–70 000 kr. Det skulle vara intressant att höra något om detta.

Finansministern var förvånad över att jag sade att det är ett slag i ansiktet på dem som inte får någon del av schablonavdragen. Jag tycker att det är helt förståeligt. När vi jämt och ständigt hör regeringens representanter tala om att man inför ett schablonavdrag som innebär en betydande skattelättnad, vet vi samtidigt att det är en stor del av inkomsttagarna som inte får någon del av detta. De som redan i dag har avdrag på 3 000 kr. får ingenting. Jag anser att det är ett slag i ansiktet när man kallar detta för en skattesänkning. Schablonavdraget är förmånligt för dem som har tur att bo i närheten av arbetsplatsen. Men för andra är det sannerligen inte någon fördel med det.

Finansministern frågade mig hur jag kunde gå med på en åtgärd som innebär att man inte får göra avdrag för de första 1 000 kronorna i fråga om reseavdraget. Jag anser att det var helt i sin ordning. Om man skulle minska avdragen när det gäller resorna var detta det mest rättvisa. Det innebar samtidigt en förenkling att man tog bort den första tusenlappen. Finansministern och socialdemokraterna har sedan på andra sätt försökt begränsa kostnaderna för reseavdragen. Då har man i stället infört begränsning av avdragsrätten för dem som har de längsta resorna till och från arbetet. Jag tänker på förändringar i fråga om bilavdraget och slopandet av avdrag för de fasta kostnaderna.

När finansministern till sist anför våldsamt kritik mot den borgerliga regeringens misslyckande, är jag något förvånad över att han drar in 1981 års skatteuppgörelse i detta sammanhang. Finansministern var själv med och biträdde denna överenskommelse. När man diskuterar skattefrågor måste man acceptera att det är fem partier i riksdagen och att varje parti har lagt fram sitt förslag om hur skattesystemet skall vara. Det är från denna

utgångspunkt man måste diskutera. Att angripa vissa partier för att de inte har kommit fram till en gemensam ståndpunkt anser jag är ett uttryck för att de sakliga argumenten tryter.

Anf. 32 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Fru talman! Finansministern började sitt anförande med att påstå att folkpartiet inte accepterar schablonavdraget på 3 000 kr. Det är fel. Det gör vi visst, finansministern. Förklaringen är enkel. Vi gör det därför att vi vill att man skall kunna genomföra den förenklade deklarationen. Då är det väsentligt att man har ett schablonavdrag så att man verkligen kan genomföra denna reform. Denna reform har inte kommit till på något socialdemokratiskt initiativ. Det är därför mycket lätt för oss att gå med på detta. Initiativet till denna reform togs av en folkpartistisk budgetminister. Han tillsatte den utredning som drog i gång hela detta arbete och skrev de direktiv som sedan har gett resultat.

Marginalskattereformen är inte heller ett socialdemokratiskt regeringsinitiativ. Detta initiativ togs som bekant under den borgerliga regeringstiden. De mycket kraftiga insatserna på skattesidan är faktiskt inte initierade från socialdemokratisk håll utan initiativet kommer från annat håll.

Kjell-Olof Feldt har däremot varit med om att radera reformen genom att införa avdragsrätt för fackföreningsavgifter i förhandlingar med LO utanför den överenskommelse som man hade träffat. Därmed slogs denna uppgörelse sönder.

Finansministern säger att jag ingenting begriper. Jag tycker det är ett egentligen förvånansvärt och ovanligt sätt för finansministern att debattera.

Med avdragsrätten för fackföreningsavgifter är det ju så att utfallande konfliktersättningar är skattefria, och i enlighet med det borde de avgifter man betalar vara skattepliktiga. Det är nämligen de motsatta förhållandet för arbetsgivarna. Där är utfallande konfliktersättningar skattepliktiga, medan de avgifter de betalar är skattefria. Här fanns alltså en kongruens, men den har ni rubbat.

Det var inte alls någon ond vilja mot LO som gjorde att vi gick emot detta. Vi har år efter år krävt att det skulle sättas till en utredning som konstaterar fakta på det här området. Det är för Sveriges bästa oerhört viktigt att bibehålla denna balans, men den har ni som sagt rubbat.

Visst anmärkte jag på ert sätt att hantera skattepolitiken. Vilken uppgift fyller den skatterabatt som kom förra året i årets lönerörelse? Vilken hjälp har vi av detta initiativ? De 600 kr. som skulle utgöra kompensation för inflationen är borta nu, men inflationen finns kvar från det året och är dubbelt så hög som de 600 kronorna skulle utgöra kompensation för. Därför sitter nu arbetsmarknadens parter i denna förhandlingssituation.

Som sagt var: Så var det med den saken.

Anf. 33 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Vem har äran av 1982 års skattereform? Jag är överraskad över att det är så många som nu vill hoppa upp på vagnen och säga: Det var i själva verket vi.

Jag har stått i den här talarstolen och tagit emot stora skopor med overt

från folkpartiets och centerns sida. Ni har förklarat att vi har förstört hela denna reform. Men det är ju resultatet som jag diskuterar, inte vad ni eventuellt tänkte eller moderaterna, som tydligen också satt i någon kammare och tänkte, år 1981. Ni har ju sagt att ni inte längre tar något som helst ansvar för skattereformen, som ni anser att vi i grunden har förstört.

Men all right – tycker ni nu att resultatet är så bra att ni vill ta åt er äran, så välkomna i båten! Jag är bara glad över att enigheten ökar om inriktningen av den socialdemokratiska skattepolitiken.

Bo Lundgren har naturligtvis rätt i att vi fortfarande har marginaleffekter i vårt progressiva skattesystem som är väldigt kraftiga, vilket gör att vi även om vi inte kan påstå att vi ser något fördelningspolitiskt skäl för det föreslår att det högsta skatteuttaget skall sänkas från 80 till 75 % för att undvika direkt orimliga effekter.

Men vad Bo Lundgren vill göra är att med utgångspunkt från ett ganska extremt fall med hög marginalsatt och andra effekter gå ut med en våldsamt budgivning om sänkta skatter med sikte på 1988 års val. Han lovade ut att om fem år skall skattetrycket ha sänkts från dagens nivå till 45 % av bruttonationalprodukten. Vid dagens nivå på BNP betyder det att Bo Lundgren stod och lovade ut skattesänkningar på 60 miljarder kronor.

Det är då det provas huruvida resonemanget om att skattesänkningar leder till tillväxt har något värde. Efter vad jag förstår är det på den punkten man inom folkpartiet och centern är något klokare och inser att skall man kompensera ett inkomstbortfall i dag på 60 miljarder, som om fem år antagligen är 80-90 miljarder, måste man göra så genomgripande förändringar i hela det svenska samhället att det blir omöjligt att gå ut till väljarna och förklara det. Det var ju det moderaterna råkade ut för i fjol, när ni gick bakåt i valet. Ni har ju själva sagt att folk inte begrep finessen med sänkta skatter och nedskurna offentliga insatser på olika omraden.

När jag ser på moderata samlingspartiets förmåga att sanera statsbudgeten tycker jag att det väcker stora farhågor om ni skulle få bestämma skattepolitiken, med den förmåga som ni tillsammans med de övriga borgerliga partierna visar att begränsa utgifterna.

Jag har följt utvecklingen här i riksdagen under våren och konstaterat att nästan det enda som de borgerliga partierna varit ense om när det gäller statens utgifter är att öka dem, att tillsammans med vpk genomföra olika slags överbud som kostat statskassan hundratals miljoner. Det är det enda som ni i praktisk handling har visat av hur ni skulle bygga under för en lågskattepolitik.

Fru talman! Jag vill också reagera mot ett argument som jag trodde vid det här laget smakade litet illa även för moderaterna. Det gäller påståendet att politikerna bestämmer över två tredjedelar av inkomsterna här i landet. Det är riktigt att två tredjedelar av inkomsterna passerar offentliga budgetar, men hälften av alla offentliga utgifter är inkomstöverföringar till hushållen. Menar Bo Lundgren att det faktum att vi har folkpensioner och ATP betyder att Bo Lundgren och jag bestämmer över hur folkpensionärerna använder sina inkomster? Det är över 100 miljarder som går till pensionsutgifter. Betyder det faktum att vi har barnbidrag att Bo Lundgren och jag bestämmer över hur barnfamiljerna använder barnbidragen?

Det är möjligt att det går att använda detta argument inför mer entusiastiska församlingar i fråga om moderat förkunnelse, men jag tycker att vi här i riksdagen borde ha passerat det stadiet där vi säger att politikerna bestämmer, eftersom vi har pensioner, barnbidrag, studiemedel osv.

Tommy Franzén återvänder till sin kritik av skattereformen, trots att vpk tydligen godtar de skatteskalor som reformen faktiskt ledde till. Jag har många gånger försökt säga till företrädare för vänsterpartiet kommunisterna: Hade vi inte fattat dessa beslut 1982, skulle den genomsnittliga LO-medlemmen haft en marginalsatt på 75 %. Jag har försökt förklara att även kommunister borde ha ett visst intresse av detta. Om en LO-medlem skulle ha 1 kr. mer i timmen – det som läkarna nu begär – skulle han behöva ha en löneförhöjning på 4 kr. i timmen, eftersom 75 % skulle gå bort i skatt, och ovanpå detta skulle arbetsgivaravgifterna läggas, vilket skulle ha höjt den totala arbetskraftskostnaden med 5:50 kr. Ett land kan inte ha den typen av progressivitet i skattesystemet för inkomster som ligger på normal- eller genomsnittsnivå. Även i ett kommunistiskt parti borde man begripa att man inte kan avlägsna sig så långt från de ekonomiska realiteterna, med de konsekvenser det skulle innebära för inflationen och för vår internationella konkurrenskraft.

Tommy Franzén påstår att regeringens förslag höjer skatten för de lägre inkomsttagarna. Det är faktiskt inte sant. I och för sig höjs den statliga inkomstskatten något, men genom höjningen av grundavdraget vid den kommunala beskattningen blir nettoresultatet en skattesänkning i alla inkomstlägen för de förvärvsarbetande. Det tycker jag i sanningens namn bör sägas.

Kjell Johansson sällar sig nu till den skara som är med i kapplöpningen om vem som har äran av olika reformer. Låt mig här be om ursäkt för att jag inrangerade folkpartiet bland de borgerliga partier som avstyrker ändringen av schablonavdraget. Jag tror det är riktigt att det var Ingemar Mundebo som en gång i tiden tillsatte en utredning på det här området. Men det är bara att konstatera: Hade de borgerliga regeringarna fortsatt efter 1982, hade det inte blivit något av Mundebos utredning, för då hade folkpartiet fått sträcka vapen inför moderaterna och centern. Det hade inte blivit någon skatteförenkling och inte något förslag om schablonavdraget, om inte partierna är mer lealösa än jag kan föreställa mig.

När det gäller avdraget för fackföreningsavgift måste jag tyvärr säga att Kjell Johansson inte begriper. Det ligger inget nedsättande i det – det är många saker som inte heller jag begriper och som jag ibland också tvingas uttala mig om. Kjell Johansson begriper inte detta av den anledningen att arbetsgivarna har avdragsrätt för alla de avgifter som de skickar i väg till sina organisationer, inkl. den del som går till konfliktfönderna, medan avdraget för fackföreningsavgift är så konstruerat att det gäller endast 40 % av avgiften. Det fackföreningarnas medlemmar betalar till konfliktfonden är alltså inte avdragsgillt utan får tas av beskattade inkomster. Vi har salunda inte alls skapat någon asymmetri i systemet.

Låt mig till slut bara säga några ord om de extra skatteavdragen för pensionärerna. Jag kommer nu inte ihåg vem av talarna det var som sade att frånvaron av förslag från utskottet berodde på att utskottet inte hade haft

resurser att räkna. Vi har ställt alla finansdepartementets räkneresurser till skatteutskottets förfogande under behandlingen av de aktuella propositionerna. Jag har följt beräkningarna och sett vilka resultat som man har kommit fram till.

Den enkla sanningen är att ingen av beräkningarna ledde till de resultat som skatteutskottets ledamöter hoppades på. Hur man än räknade, kom man fram till att någon av de tre ogynnsamma verkningar som jag tidigare nämnde kommer att uppstå. Jag förstår inte riktigt vad ni tror att ytterligare räknande skall leda till. Det har räknats på alla ledder som det går att räkna.

Ni har lika god insikt i detta problem som regeringen. Ni har dock valt att smita undan problemet, genom att nu kasta tillbaka det till regeringen. Jag tycker inte att det hedrar er att ni gör på det sättet. Ni kunde åtminstone erkänna att alla de krav på problemets lösning som ni ställer inte går att tillgodose. Det skulle, tror jag, underlätta också det framtida arbetet med dessa frågor, om ni åtminstone sade att det kan finnas problem som inte går att lösa till hundra procent och att man måste göra några eftergifter.

Stig Josefson var upprörd över att jag angrep den borgerliga splittringen i riksdagen. Han menade att även vi socialdemokrater måste acceptera att det finns fem partier i riksdagen. Enligt vissa personer finns det t. o. m. sex partier i riksdagen. Men poängen är följande: Tre av dessa partier – möjligen också det fjärde, skall jag kanske tillägga när jag ser åt Alf Svenssons håll – hävdar envist att de är redo att bilda regering nästan vilken dag som helst, att det finns ett borgerligt alternativ till den socialdemokratiska politiken. Då är det befogat att åtminstone analysera detta alternativ och om det har räkat i upplösning och kaos konstatera att så är fallet.

Anf. 34 BO LUNDGREN (m) replik:

Fru talman! Finansministerns resonemang om transfereringarna och hur stor andel av våra samlade inkomster som går via politikerna låter kanske bestickande. Men om det nu vore sant, som Kjell-Olof Feldt säger, att det inte har någon betydelse om politiker bestämmer över två tredjedelar av ekonomin så länge en stor del av pengarna i form av transfereringar går till medborgarna, skulle man lika gärna kunna tänka sig ett system med hundraprocentig bestämmanderätt. Vi skulle då mer eller mindre kunna skatta bort allt vi tjänar och sedan lita på att finansministern och en del fackministrar delar sina gracer och till oss fördelar gåvorna.

Alla inser att det är fullkomligt omöjligt. Det som händer när det skapas denna typ av politikerbestämmande över en stor del av ekonomin är just att man förlorar valfriheten och bestämmanderätten.

Jag förespråkar nu inte alls, för att förebygga det anförande av finansministern som jag enligt riksdagens talarregler inte har rätt att replikera på, att folkpensioneringen skall lösas på ett annat sätt än för närvarande.

Det är intressant att konstatera att just pensionerna, som finansministern tog som ett exempel, kunde manipuleras av finansministern efter valsegern 1982, så att Sveriges pensionärer årligen förlorar 4 miljarder till följd av den uteblivna värdesäkringen i samband med devalveringen. Detta om något visar hur utlämnade medborgarna är åt politikerna, när de bestämmer i stället för att representera människorna och lämna till människorna att bestämma.

Det var inget extremt fall som jag tog upp när jag redovisade att en person var tvungen att tjäna ihop 15 700 kr. i produktiva arbetsinkomster för att kunna betala 2 000 kr. netto. Båda personerna i transaktionen hade 50 % marginalskatt, vilket är det normala för inkomsttagare.

Jag frågar fortfarande finansministern: Är det inte ganska orimligt att man, även med våra höga arbetsgivaravgifter och marginalskatter på 50 %, får den typen av effekter att stat och kommun av 15 700 kr. tar 13 700 och att nettoersättningen blir 2 000 kr.? Är det tillväxtbefrämjande? Skapar det tillväxt i den privata tjänstesektorn? Eller kan det möjligtvis vara tvärtom? Det är ganska självklart att det är det senare.

Sedan skulle jag vilja återkomma till min konkreta fråga, som jag tycker det vore intressant att få ett svar på. Situationen är nämligen rätt beskriven - det tror jag både finansministern och hans medhjälpare kan intyga. Jag utgick från två par, av vilka det ena har 50 % marginalskatt. Skillnaden mellan dem är att det ena paret kan utnyttja schablonavdraget fullt ut, medan det andra inte kan göra det. Med alla andra förutsättningar lika mellan paren blir skillnaden i disponibel inkomst 500 kr./månad. Är det rättvisa, finansministern?

Anf. 35 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Fru talman! Finansministern sade att finansdepartementet hade ställt alla tillgängliga resurser till skatteutskottets förfogande vid beräkningen av avtrappningsreglerna. Så har inte jag uppfattat situationen. Vad finansdepartementet har gjort är att det givit skatteutskottet några färdiguträknade alternativ, som skatteutskottet, enligt vad jag vet, inte hade beställt men som finansdepartementet behagade plocka fram och lägga på utskottets bord. Jag kan inte förstå att det skall behöva vara så svårt för en finansminister att få tillbaka en beställning från riksdagen som har en skrivning som är så utformad att man i finansdepartementet, med dess enormt stora resurser, kan gör den beräkning som beställts.

Jag skall inte uppehålla mig vid detta längre. Däremot måste jag konstatera att även finansministern med en drucken papegojas envishet för fram argumentet att vänsterpartiet kommunisterna, som var motståndare till skattereformen, skulle ha haft skalorna oförändrade i sina förslag under alla dessa år, så att därmed den genomsnittlige LO-medlemmen i dag skulle behöva få en 75-procentig marginalskatt. Jag trodde att åtminstone finansministern begrep bättre.

Vi har fört fram förslag till olika typer av förändringar. Det går bra att ta del av dem och finna att vi självfallet inte finns med bland dem som vill att vanliga arbetare skall ha höga marginalskatter. Däremot är vi definitivt för att personer med höga inkomster skall ha högre marginalskatter. Det får de också i och med att vi under den innevarande tvåårsperioden låter de nuvarande skalorna gälla oförändrade. Då ökar skattetrycket för framför allt höginkomsttagarna. Dessutom vill vi ge andra grupper kompensationer genom minskad matskatt.

Jag måste också få ställa en fråga till finansministern. Jag sade nämligen inte att alla får ökad beskattning, utan jag frågade helt enkelt finansministern varför regeringen höjer den statliga inkomstskatten för dem som har

inkomster upp till 70 000 kr. Jag kan ju förtydliga frågan så att den blir lättare att förstå: Varför får inte de med inkomster under ungefär 80 000 kr. tillgodogöra sig hela sin skatteminskning i form av det ökade kommunala grundavdraget?

Ytterligare en fråga: Var är socialdemokraternas rättfärdiga skattepolitik? 1982–1984 ökades skatteinkomsterna i fast penningvärde med totalt 11 %, medan den progressiva delen i statsskatten utarmades med 7 %.

Anf. 36 STIG JOSEFSON (c) replik:

Fru talman! Jag förstår inte finansministerns resonemang om att han skulle ha fått ovett från centern för 1982 års skattereform. Det är på de punkter som den socialdemokratiska regeringen har frångått den uppgörelse som träffats som det har riktats kritik. Jag tror inte att det vid något tillfälle har riktats någon kritik mot den uppgörelse som vi var med om att träffa och som vi har stått för och fortfarande står för. Det går att läsa i protokollen och få bekräftat vad som har sagts i den här frågan. Jag har själv varit med i de flesta debatterna i kammaren sedan beslutet fattades, och det är en mycket stor överdrift att säga att finansministern har fått ovett från centern för uppgörelsen. Ovet kan man möjligen tala om när det gäller de punkter där socialdemokraterna har svikit överenskommelsen. Jag trodde faktiskt att vi nu, när det i årets skatteproposition finns tecken på att regeringen vill återgå till att försöka förverkliga målsättningen i uppgörelsen, dvs. 50 % marginalskatt för 90 % av inkomsttagarna, skulle kunna finna en gemensam standpunkt när det gäller utformningen av det framtida skattesystemet. Att vi från oppositionens sida har kunnat påverka regeringspartiet tycker jag att man kan utläsa av årets skatteproposition. Jag trodde att det var det som var tanken bakom talet om samarbete över partigränserna och om att man skall kunna tala med varandra. Jag blev därför litet förvånad över den våldsamma kritik som finansministern riktar mot oppositionen i dess helhet. När det gäller kampen om att ta åt sig äran av skattereformen vill jag säga att är det någon som försöker ta åt sig äran av det som varit värdefullt så är det finansministern. Jag tycker att man skall vara beredd att erkänna att också en motståndare har en vettig uppfattning. I mitt huvudanförande talade jag med glädje över att socialdemokraterna accepterade förslag som hade presenterats av centern under allmänna motionstiden. Jag ser det med tillfredsställelse.

När det gäller resonemanget om att de tre borgerliga partierna skulle vara beredda att bilda regering så visste jag inte att det fanns någon tanke på regeringsskifte i dag. Om det skulle bli ett regeringsskifte, går det den vanliga parlamentariska vägen med förhandlingar mellan partierna. De förhandlingarna får utvisa vilken regering som skall tillträda. Jag anser att man skall kunna föra en debatt grundad på sakargument – inte på angrepp som enligt min mening ligger utanför sakfrågorna.

Anf. 37 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Fru talman! Finansministern vidhåller att jag inte begriper detta med fackföreningsavgifter. Som bevis anför han att han själv inte begriper allt han tvingas stå och debattera här i talarstolen. Jag skall inte försöka vederlägga

det senare, men jag måste säga att för att inte begripa vad han talar om så gör finansministern det ganska bra. Jag vill påstå att finansministern är felformerad. Möjligen begriper finansministern detta, om han lyssnar.

Arbetsgivarna har inte, som finansministern sade, avdragsrätt för hela det belopp de betalar in till sina organisationer. Det finns ingen arbetsgivare som lyckas med det: taxeringsmyndigheterna går inte med på det. Det vore bra om finansministern rättade till detta påstående, så att inte folk hamnar i olycka på grund av det uttalandet. Vi har som sagt krävt en utredning om detta, så att vi kan fatta beslut på korrekta uppgifter.

Marginalskatteproblemet trodde jag att finansministern helt hade utrang-erat ur sitt resonemang, men så smaningom kom det fram. Det gläder mig att finansministern, när han undervisade vpk-ledamoten här i debatten, använde samma exempel som jag själv använde. Jag trodde faktiskt för ett ögonblick att socialdemokratiska partiet hade ställt Kjell-Olof Feldt vid skampålen på samma sätt som jag blev ställd vid skampålen för att ha tagit upp marginalsatternas skadliga inverkan.

Efter att ha lyssnat på inläggen om det extra avdraget för pensionärerna vill jag göra den kommentaren att det inte är så som Jan Bergqvist säger att det är folkpartiets förslag som har havererat – snarare är det regeringens.

Sedan gällde det vem som skall ha reventy av skatteuppgörelsen resp. skopor av ovet. Nej, vi har inte öst skopor av ovet över någon, men vi konstaterar att den socialdemokratiska regering som tillträdde hanterade uppgörelsen på det sättet att det resultat som skulle ha uppnåtts 1985 inte uppnås förrän 1988. Det är vi inte belåtna med. Vi anser att det hade varit mycket bättre om socialdemokraterna hade stått fast vid uppgörelsen i stället för att blanda in fackföreningsavgifter m. m. Ni borde ha fullföljt uppgörelsen på det sätt som partiernas företrädare tog i hand på.

Till slut: Ingemar Mundebo är en bra karl, men jag tror i alla fall att det var Rolf Wirtén som satte i gång arbetet på den förenklade deklarationen.

Anf. 38 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Det är farligt att försöka lita till sitt skröpliga minne. Jag har dock den bestämda minnesbilden att folkpartiet under Ola Ullstens ledning och i regeringsställning under 1979 års valrörelse lovade att en stor del av svenska folket om några år i princip skulle slippa att deklarerat. Det var nog Mundebo som var i farten på den tiden. Men det är inte något större tvisteämne i dag.

Jag tycker att Bo Lundgren är dålig på att citera. I sin replik nyss sade han att jag skulle ha sagt att det inte har någon betydelse att två tredjedelar av nationalinkomsten går via den offentliga budgeten. Det har jag aldrig sagt. Tvärtom anser jag att det har en enorm betydelse. Det gäller framför allt den fråga som för flera av partierna är ganska avgörande: Vilken fördelning av välfärden, av levnadsstandarden, har vi i Sverige? Vi tror alltså att den absoluta merparten av den omfördelning som sker är bra för medborgarna. Sverige har därmed blivit både friare och tryggare, och t. o. m. ekonomiskt starkare. Den diskussion som Bo Lundgren och jag förde gällde påståendet att det är Bo Lundgren och jag – och möjligen ytterligare några – som bestämmer hur folk skall använda sina pengar. Men så enkelt är det inte. Om

vi inte hade ett offentligt pensionssystem, skulle en mängd gamla människor i Sverige inte ha några pengar alls att bestämma över. De skulle inte ha någonting.

Jag är medveten om att Bo Lundgren inte har möjlighet att i detta replikskifte ge ett svar, men för framtiden vill jag säga följande. Det här blir ett allt större mysterium. Moderaterna säger nämligen att skatterna i Sverige skall sänkas om fem år – med utgångspunkt i dagens penning- och inkomstnivå – med 60 miljarder kronor. Skattetrycket sänks från drygt 50 % till 45 %. Men när man träffar en moderat och frågar vad det är för stora ingrepp som moderaterna skall göra i den svenska välfärdsmodellen blir svaret: Det gäller inte här och inte där.

Under den gångna våren kunde jag konstatera att moderaternas aktiviteter i stort sett har gått ut på att öka utgifterna. Utifrån sina krav på demokratisk renhet har moderaterna funnit det fullt acceptabelt att träffa direkta uppgörelser med vänsterpartiet kommunisterna för att på det sättet kunna ösa ut mer pengar till olika grupper i vårt samhälle. Jag undrar om er nya linje – att utlova skattesänkningar utan att tala om hur dessa skall betalas – verkligen kommer att leda till det ökade förtroende för moderat politik som ni hoppas på.

Tommy Franzén säger: Det är väl inte så svårt det här med de extra avdragen. Den saken går väl att fixa. Då frågar man sig naturligtvis: Varför gick det inte att komma fram till en lösning i skatteutskottet? Varför kunde jag inte ha fått åtminstone någon anvisning från skatteutskottets majoritet, som Tommy Franzén bidrar till, om hur den här goda cigarren – de extra avdragen – skall se ut? Tydligen står vi kvar där vi hela tiden har stått – man överlåter helt och hållet på regeringen att lösa problemet.

Nu får vi höra resonemanget att om det inte hade blivit någon skattereform 1982, skulle vänsterpartiet kommunisterna ha medverkat till sänkningar av marginalsatterna. Jag kan inte minnas – så ännu en gång med reservation för mitt skröpliga minne – att vänsterpartiet kommunisterna under dessa år gjort någonting annat än beställt skärpningar av marginalsatten. Detta är i och för sig en omvändelse som jag tycker är bra. Kanske kan vi därmed slippa ett av de mera meningslösa debattämnena. Jag tänker då på diskussionen om huruvida det skulle vara möjligt att ha ett starkt omfördelande inkomstskattesystem utan marginaleffekter. Men det är omöjligt. Vi har fått ta vissa konsekvenser när det gäller omfördelningseffekterna i systemet för att minska marginaleffekterna. Detta har vi socialdemokrater aldrig dolt. Å andra sidan menar vi att skärpningen av avdragsreglerna för de högre inkomstagarna har inneburit att dessa nu faktiskt betalar skatt enligt skattetabellerna. Tidigare betalade de i många fall inte någon skatt alls. Begreppet nolltaxerare var för några år sedan oerhört vanligt. Men nu tycks det i stort sett ha försvunnit.

Jag vill svara Tommy Franzén, och möjligen också andra, som frågade varför vi höjer det statliga inkomstskatteuttaget med 1 % i botten-skiktet. Om vi inte hade gjort det skulle skattesänkningarna i procent av inkomsten ha blivit oerhört stora för låga inkomster. Målsättningen för denna reform, när det gäller effekten på den disponibla inkomsten i alla inkomstskikt, var att i procent räknat skulle den disponibla inkomsten sänkas lika mycket.

Jag vill hävda att det med denna uppläggning blev oerhört mycket lättare för flertalet organisationer på arbetsmarknaden att sluta tvåårsavtal. Det har talats mycket om att vi inte har gett besked inför framtiden om hur skatterna skall se ut, men vi har ändå klarat ut så pass mycket att det för hela den privata marknaden var möjligt att sluta tvåårsavtal. Man fick nämligen klart för sig att skatterna ledde till en ökning av den disponibla inkomsten efter skatt som var procentuellt lika i praktiskt taget alla inkomstskikt. Jag tror att det var en väsentlig förutsättning.

Stig Josefson och jag behöver inte ha några våldsamma bataljer om centerpartiets och socialdemokraternas uppfattningar, när vi i grundsynen på åtskilliga viktiga skatteproblem står ganska förenade. Men Stig Josefson har ett mycket stort problem: Han skall tala om att socialdemokraterna och centern löser viktiga skatteproblem tillsammans samtidigt som han skall kunna säga till de borgerliga partierna att det i själva verket är med dem som han vill föra skattepolitik, dvs. att de pro forma skall hålla ett avstånd till socialdemokraterna och framträda som om det rädde en stor borgerlig gemenskap. Det kan då inte undvikas att diskussionen om sakfrågorna färgas av detta.

När Stig Josefson efterlyser sakargument är det för mig oerhört väsentligt att det finns ett borgerligt parti som ger löfte om en enorm skattesänkning, ett annat parti som när det gäller inkomstskatterna i stort sett bara koncentrerar sig på marginalskatter på inkomster över 150 000 kr. och ett tredje parti, nämligen Stig Josefsons parti, som talar om att den fördelningspolitiska profilen i vårt skattesystem måste skärpas. När jag jämför dessa tre ståndpunkter finner jag att de inte har någonting gemensamt.

Däremot skulle jag kunna säga att diskussionen om en skärpning av den fördelningspolitiska profilen i vårt skattesystem skulle kunna föras mellan centerpartiet och socialdemokraterna, tydligen från relativt likartade utgångspunkter. Innehållet i det beslut som riksdagen i dag kommer att fatta visar detta.

Vi skulle svårt bedra medborgarna i Sverige om vi skapade intryck av att det är möjligt att både kraftigt sänka skatterna och bevara den välfärd som de är vana vid. Vi är samtidigt medvetna om att det, i och med det hårda skattetrycket, är oerhört viktigt att det skattesystem som skall leverera dessa skatteinkomster upplevs som både rättvist och rimligt för en stor majoritet av landets invanare och skattebetalare.

Därför måste skattepolitiken i Sveriges riksdag naturligtvis föras på det sättet att den vinner denna breda acceptans bland folket. Ju större majoriteterna är i Sveriges riksdag för den framtida skattepolitiken, desto bättre. Jag har tidigare i denna talarstol sagt att regeringen i och för sig är beredd att, i former som vi kan komma överens om, föra en diskussion med samtliga riksdagspartier om skattepolitikens utformning efter 1987. Skulle det intresset finnas är vi beredda att finna formerna för en sådan diskussion.

Förste vice talmannen anmälde att Bo Lundgren, Tommy Franzén, Stig Josefson och Kjell Johansson anhöllit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Fru talman! Medan det formligen brinner om avtalsrörelsen är det ganska svalt i skattedebatten, och likväl är det skattesystemet som vida mer än någon procent på lönen avgör många hushålls ekonomiska standard. Jag tycker att det är hög tid att den skattepolitiska debatten får ta över en del av avtalsrörelsens uppmärksamhet. Den svenska skattepolitiken spelar nämligen inte den centrala roll i fördelningshänseende som den skulle göra.

Skattepolitikens huvuduppgifter skall givetvis vara att finansiera samhälls reformarbete och den offentliga verksamheten, men skattepolitiken skall också vara ett instrument för fördelnings- och stabiliseringspolitiken.

Fru talman! Från kds sida ser vi främst två centrala problem som är angelägna att omgaende åtgärda. Vi måste få en fördelningspolitik som gör skäl för namnet. Skattesystemet måste dessutom vara så konstruerat att det uppmuntrar till arbete och initiativ. Vi vill förändra skattesystemet genom i huvudsak fyra konkreta reformer som kan genomföras omedelbart:

– Skattesystemet tar ingen hänsyn till hur många som skall leva på en inkomst. Olika undersökningar visar också att de familjer som har det absolut mest besvärligt ekonomiskt sett är barnfamiljer med endast en förvärvsinkomst. Jag skall ta ett enda konkret exempel som visar hur orättvist vårt skattesystem slår: Om båda makarna i en familj arbetar halvtid, så att de kan turas om att vara hemma hos barnen, betalar de tillsammans 38 000 kr. i skatt vid en inkomst på 65 000 kr. vardera – alltså vid en samlad hushållsinkomst på 130 000 kr. Är däremot arbetsmarknaden sådan att detta inte är möjligt, eller om en av föräldrarna vill vara hemma hos barnen på heltid medan den andre föräldern förvärvsarbetar heltid och har en inkomst på just 130 000 kr., blir skatten 49 000 kr. Trots att dessa familjer har samma totala inkomst, samma försörjningsansvar och samma behov av mat, kläder och nöjen ökar skatten med 11 000 kr. för familjen med en heltidshemarbete – eller om man så vill en heltidsförvärvsarbetande.

Rätt för föräldrar att tudela inkomsten vid beskattningen skulle utjämna denna skillnad. En tudelning av inkomsten innebär att föräldrarna får slå ihop sina inkomster och dela dem mitt itu och skatta för hälften var. På grund av vårt skattesystems progressivitet innebär detta att orättvisor som i dag råder kan undanröjas. För att inte gynna höginkomsttagare bör överföringen begränsas till fyra basbelopp, dvs. i nuläget 93 200 kr. En tudelning är en mycket angelägen marginalskattereform där skattelättnaden riktas direkt till en mycket utsatt grupp.

En tudelning, som vi i kds förordar, innebär inte alls en återgång till sambeskattningen, som utskottet tycks tro. Om man delar en inkomst i två delar kan man omöjligt kalla detta för sambeskattning. Tvärtom! Dessutom, det vill jag poängtera, skall tudelningen givetvis vara frivillig. En tudelning innebär att skattetrycket sänks för många familjer, inte höjs. En tudelning innebär att skattesystemet anpassas till verkligheten, till det faktum att de flesta människor lever i hushåll och är beroende av hushållets totala inkomst.

– För att uppmuntra till initiativ och företagande, för att minska snedvridande marginaleffekter och skattefusk måste marginalskatterna sänkas. Regeringens förslag är ett steg i rätt riktning men otillräckligt. Kds menar att

marginalskatterna redan 1987 bör vara högst 50 % i inkomstlagen upp till ca 150 000 kr. En sådan reform skulle säkerligen också underlätta avtalsrörelsen på tjänstemannasidan.

– En allvarlig kritik mot regeringens skattepolitik gäller avsaknaden av inflationsskydd för skatteskalen. Därigenom gröps köpkraften ur av inflationen utan att politiska beslut fattats. Dessutom kan det komma att innebära att de skattesänkningar regeringen nu föreslagit snabbt äts upp och förvandlas till skattehöjningar.

– Av principiella och fördelningspolitiska skäl bör momsen på basmat avvecklas. Kds har förordat att i ett första steg sänka matmomsen med 10 procentenheter på basmaten. Detta skulle kunna finansieras med en generell momshöjning med 1,9 procentenheter. Kds anser att inkomstskattesystemet på sikt bör ersättas av en progressiv utgiftsskatt. Med en utgiftsskatt beskattas all konsumtion lika oavsett medlens ursprung. Utgiftsskatten ger inte de möjligheter till obekattad konsumtion som inkomstskattetekniken medför. I utgiftsskattesystemet behandlas alla produktiva sparformer lika. Detta medför större rättvisa i beskattningen mellan löneinkomster och kapitalinkomster.

Utskottet påpekar att en utredning arbetar med denna fråga, och därför kommer jag inte att ställa något yrkande på denna punkt. Vi får hoppas att utredningen snart presenterar sitt förslag. Det har ju varit aviserat sedan länge.

Fru talman! Jag beklagar att utskottet inte vill medverka till en höjning av den skattefria gränsen för intäkter vid bär- och svampplockning. En höjning av nuvarande gräns, från 5 000 kr. till förslagsvis 10 000 kr., är en liten men mycket viktig reform för att de naturrikedomar som finns i skog och mark, främst i glesbygden, skall tillvaratas och bidra till en extra slant för många människor i områden med bristande sysselsättning. Detta hade varit en positiv regionalpolitisk gest, som utskottet verkligen kunnat kosta på sig.

Skattepolitiken skall givetvis ses som en helhet. Vårt förslag om höjning av förmögenhetsskatten bör kopplas till sänkningen av marginalskatterna och förslaget om en avveckling av fastighetsskatten. Av principiella och statsfinansiella skäl bör skattereduktionen avskaffas för fackföreningsavgiften och för arbetsgivarnas avgifter till sina branschorganisationer. Dessa yrkanden anser vi hör ihop.

Fru talman! Som en konsekvens av detta vill jag yrka bifall till motion Sk350, yrkandena 2 och 3, motion Sk230 samt reservationerna 12, 13, 15, 18, 23, 24, 25, 27, 28, 32 och 33.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om skatteutskottets betänkande 43.)

Anf. 40 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera skatteutskottets betänkande 43 om den skattemässiga behandlingen av kostnader vid viss verksamhet i utlandet m. m.

Anf. 41 MARGIT GENNSER (m):

Fru talman! Det är ett tekniskt ytterst komplicerat ärende som vi nu skall behandla. Det gäller svenska företags avdrag för kostnader som har uppkommit i utlandet. Det är viktigt att svenska företag som etablerar sig i utlandet inte missgynnas av våra skatteregler. Då förlorar vårt näringsliv i konkurrens med utlandsägda företag. Våra regler är dock sämre än utlandets. Regeringens proposition 1985/86:131 ändrar inte mycket i detta förhållande.

För närvarande råder olika behandling i resultatutjämningshänseende mellan den utländska och den svenska verksamheten, beroende på om den utländska verksamheten är särskild förvärvskälla eller inte.

Detta innebär att företag som bedrivs som filial i utlandet ger upphov till full resultatutjämning. Har däremot verksamheten en mera självständig status eller drivs i form av joint venture-verksamhet betraktas den ur skattessynpunkt som självständig rörelse, beroende på att verksamheten har en för de deltagande företagen gemensam ledning. Svenska företag som deltagit i joint venture-projekt har mött stora problem på grund av den mycket ofördelaktiga svenska skattelagstiftningen.

Detta problem kan numera lösas på ett enkelt sätt beroende på att beskattningen av juridiska personer i Sverige har ändrats, så att ingen kommunal skatt längre utgår. På så sätt föll också kravet på underskottsbe- gränsningar för juridiska personer med särskilda förvärvskällor bort. Kort sagt: Företagen kan dra av alla underskott oberoende av var de har uppkommit i landet.

Men när det gäller utlandsrörelser hävdas en annan princip – då begränsas avdragsrätten. Genom slopande av skillnaden mellan självständig rörelse och filial skulle kraven på en konkurrensneutral beskattning tillgodoses. Detta skulle i sin tur leda till bättre svensk konkurrenskraft och få positiva effekter för bytesbalans, sysselsättning osv.

Vilken väg har då regeringen valt för att ta bort de värsta effekterna för bl. a. joint venture-projekt? Man har föreslagit en särreglering – regeringen har valt att lagstifta om ett dispensförfarande. Detta är dålig lagstiftning. Dispensregler har betydande nackdelar och skapar rättsosäkerhet bl. a. av följande anledningar:

1. En dispensregel gör att den skattskyldige aldrig i förväg *med säkerhet* vet hur en viss skattefraga kommer att behandlas.
2. Dispensregler leder till långa handläggningstider, vilket utgör en betydande olägenhet för berörda företag.
3. Dispensregler är oklara, också de som vi nu diskuterar. Vad innebär det att en verksamhet skall bedömas som "samhällsekoniskt betydelsefull"? Innebär detta att bara projekt av en viss storlek anses som samhällsekoniskt betydelsefulla? Detta innebär i så fall att det finns risk att företag som åtar sig mindre projekt inte medges dispens, trots att dessa projekt kanske är mycket viktigare för dessa företag än "större"

projekt för större företag. Innebär anvisningarna i 29 § KI. att dispens kan vägras därför att projektet genomförs i ett visst land eller för ett visst företag? Mina frågor illustrerar klart de rättssäkerhetsproblem som de av regeringen föreslagna och av skatteutskottet accepterade dispensreglerna skapar. Dispensregler skall inte användas i lagstiftning på det sätt som föreslås i propositionen.

4. Lagreglering genom dispenser skapar dessutom andra konkurrensnackdelar. Företagen måste känna till sina kostnader på anbudsstadiet. Detta innebär att de måste veta hur kostnaderna kommer att behandlas skattemässigt. Lämnar de in dispensansökan sent svävar de i okunnighet om vilket resultatet blir. Lämnar de in dispensansökan tidigt är risken stor att de avslöjar affärshemligheter för konkurrenter och presumtiva beställare.

Dispensregler är alltså av ondo. Vilket skäl har då regeringen anfört för att lagstifta på detta sätt?

Skattemyndigheterna har helt enkelt sagt att de behöver denna lagstiftning från kontrollsynpunkt. RSV har yttrat att man befärar att "mindre seriösa personer frestas att redovisa underskott av joint venture-verksamhet i utlandet."

Att kontrollproblem föreligger kan alltid hävdas. Frågan är om fiscus krav på fullständig insyn skall ges högre prioritet än vårt näringslivs möjligheter att utvecklas och konkurrera med utlandet på lika villkor. Skall fiskala kontrollönskemål prioriteras framför rättssäker lagstiftning? Så får det inte vara. Det är mycket lätt att se vad som bör prioriteras. Jag yrkar bifall till reservation 2.

Underskott i filialer utomlands är fullt avdragsgilla i Sverige. Det finns emellertid två typer av dubbelbeskattningsavtal – creditmetoden, där betald skatt i utlandet dras av från beräknad skatt i Sverige, samt exemptmetoden, som innebär att skatt skall betalas endast i ett land.

Denna senare metod kan leda till att underskott från filialföretag som drivs i utlandet kan få dras av i Sverige utan att eventuella vinster skall beskattas i Sverige. I propositionen föreslås därför att avdrag inte skall medges i sådana fall. Våra viktigaste konkurrentländer arbetar emellertid på ett annat sätt. För att svenska företag skall komma i samma läge som tyska, holländska, m. fl. företag föreslår vi att avdrag skall medges men att dessa skall återvinnas, om filialföretaget längre fram visar överskott. Vi föreslår således att claw back-metoden skall användas. Återigen har regeringen prioriterat skattemyndigheternas kontrollerande verksamhet framför företagens möjligheter att öka sina affärer till batnad för oss alla. Jag yrkar bifall till reservation 3.

Svårigheter att rekrytera personal för utlandstjänst framför allt i Norge har uppmärksamats vid åtskilliga tillfällen här i kammaren. En internordisk grupp skall finna lösningen på problemen. Men det kommer att ta tid. Ett sätt att temporärt mildra problem är att vi i den svenska skattelagstiftningen inför regeln att underskott som uppkommer i Sverige vid utlandstjänstgöring skall få utnyttjas som förlustavdrag vid senare års taxering genom kvittning mot svenska inkomster. Jag yrkar bifall till reservation 4.

För närvarande råder provisoriska regler vid 1986–1988 års taxering av sjömän. Svenska sjömän som tjänstgör på utländska fartyg och har nära anknytning med Sverige beskattas i Sverige och måste då också erlagga full socialförsäkringsavgift. Detta innebär att dessa sjömän helt enkelt inte kan leva på sin inkomst efter skatt. Antingen måste de emigrera eller också måste de sluta arbeta och bli arbetslösa. Det finns helt riktigt en utredning som skall förbättra förhållandena. Men den tar tid. Därför bör den sexmånadsregel som gäller för sjömän på svenska fartyg också gälla svenska sjömän på utlandsregistrerade fartyg. Jag yrkar bifall till reservation 5.

Anf. 42 BRITTA BJELIE (fp):

Fru talman! Ett svenskt företag som avser att bedriva verksamhet i utlandet kan välja mellan två olika huvudformer för sitt engagemang. Företaget kan antingen driva verksamheten genom ett i den främmande staten bildat aktiebolag eller annan juridisk person eller driva verksamheten direktägd.

Utlandsverksamheten bedrivs dock mera sällan i direktägd form annat än vid entreprenad- och oljeprospekteringsverksamhet. Den helt dominerande formen för utlandsverksamhet i dag är sådan som bedrivs av ett utländskt dotterbolag. Denna verksamhet beskattas då normalt i utlandet. Det svenska företaget beskattas endast för utdelningar från det utländska dotterbolaget.

Den direktägda utlandsverksamheten beskattas på olika sätt beroende på om den är att anse som en gren av verksamheten i Sverige – en s. k. filial – eller som en självständig rörelse. Skillnaden mellan dessa former gäller i första hand möjligheterna att räkna av ett underskott som uppkommer i den utländska rörelsen. Har den utländska verksamheten endast utgjort en filial till den svenska, har praxis blivit att uppkommet underskott i den utländska rörelsen får räknas av mot intäkter från företagets verksamhet i Sverige.

Har en eller flera rörelser däremot bedrivits självständigt i utlandet, anses de tillsammans bilda en särskild förvärvskälla, och resultatet av verksamheten hänförs till inkomst av kapital. Underskott i denna förvärvskälla är då inte avdragsgill mot annan inkomst.

Då det gäller den direktägda verksamhet i utlandet som går under beteckningen joint venture råder viss osäkerhet om vilken av de nu relaterade direktägda formerna som denna skall tillhöra. Kort kan man säga att joint venture är en samverkansform utan rättssubjektivitet. Svenska företag samverkar med utländska företag i ett gemensamt, ofta mycket kostnadskrävande projekt. Det kan t. ex. gälla byggnads- och anläggnings-entreprenad eller oljeprospektering. Genom denna form av samprojektering uppnås ett rimligt risktagande i extremt kostnadskrävande projekt. Emellertid har praxis utvecklats mot att betrakta joint venture-verksamhet som självständigt bedriven rörelse, vilket mot bakgrund av vad jag tidigare har sagt innebär att avdrag för underskott i denna *intc* är avdragsgill mot inkomsterna i Sverigeverksamheten.

Den här utvecklingen hämmar svenska företags deltagande i bl. a. oljeprospekteringsverksamhet utomlands och motverkar också statens stöd till oljeprospektering.

I proposition 1985/86:131 föreslås därför att regeringen genom ett

dispensförfarande skall kunna medge att underskott i sådan här verksamhet i utlandet skall få dras av i rörelse som bedrivs här, även om de förutsättningar som annars krävs för sådan avdragsrätt inte är uppfyllda.

Vi i folkpartiet tycker att detta är en bakvänd ordning. Dispensförfaranden är aldrig bra, eftersom den som är hänvisad till ett sådant förfarande aldrig kan planera sin verksamhet långsiktigt då utgången i en dispensansökan aldrig är given.

Dessutom leder dispensförfarande till planeringsproblem för företag som är intresserade av att t. ex. delta i ett oljeprospekteringsföretag. Dispens kan ju knappast sökas förrän ett avtal om samverkan är klart. Det kan betyda att i vart fall mindre företag drar sig för en samverkan i ett riskfyllt projekt där förutsättningarna inte är helt klara före ingåendet av samverkan.

Vidare leder gärna dispensregler till en inte enhetlig bedömning. Dispens leder dessutom lätt till byråkrati och långsamhet i handläggningen, vilket är en nackdel för företagen.

Eftersom vi i folkpartiet anser att det är viktigt att förbättra de svenska företagens internationella konkurrenskraft och dessutom anser att dispensregeln innehåller så många negativa effekter, menar vi att det är bättre med en generell regel. En sådan generell bestämmelse finns föreslagen i departementspromemorian Beskattning av verksamhet i utlandet m. m. Denna generella regel skulle innebära att all direktägd verksamhet i utlandet skulle betraktas som en del av den svenska rörelsen. Resultatet skulle alltså beräknas gemensamt för hela verksamheten. Det överskott eller underskott som då framkommer behandlas som om hela verksamheten varit förlagd till Sverige. Vi i folkpartiet anser att denna lösning skulle vara bra för företag som bedriver utlandsverksamhet som är direktägd. Jag yrkar därför bifall till reservation 2.

Fru talman! Sverige har dubbelbeskattningsavtal med ett stort antal länder. Bakgrunden är att vi vill undvika dubbelbeskattning för företag som bedriver verksamhet i utlandet. I dubbelbeskattningsavtalen undviks dubbelbeskattning med tillämpning av antingen creditmetoden eller exemptmetoden. Exemptmetoden innebär, som redan tidigare har sagts, att viss inkomst inte skall beskattas i en av de avtalsslutande staterna. Praxis i Sverige då det gäller exemptmetoden är att det är möjligt att i den svenska rörelsen utnyttja underskott som har uppstått i en filial i utlandet, även om intäkten i filialen inte får beskattas i Sverige på grund av ett dubbelbeskattningsavtal med tillämpning av exemptmetoden.

I propositionen 1985/86:131 föreslår nu regeringen att avdrag inte skall få medges här i landet för kostnader som är hänförliga till en sådan intäkt. Detta innebär en skatteskärpning för företagen. Eftersom vi i folkpartiet anser det viktigt att värna om företagens internationella konkurrenskraft, kan vi inte tänka oss en sådan skatteskärpning. Rent konkret försvåras för företag att starta filialer i länder med vilka vi har dubbelbeskattningsavtal som bygger på exemptmetoden. All ny verksamhet ger som regel underskott i början. Om underskottet inte är avdragsgillt i Sverigeverksamheten försvåras det etableringen. Exportindustrin har dessutom anpassat sig till den nuvarande ordningen. Emellertid måste vi ändå medge att den allmänna princip är riktig som säger att kostnader inte är avdragsgilla om de är hänförliga till intäkter som inte beskattas här.

En lösning på problemet är den som skatteavräkningssakkunniga föreslår och som går ut på att man behåller samma system som i dag men kompletterar det så, att om utlandsrörelsen andra år visar överskott, återförs det tidigare medgivna avdraget till beskattning. Den här lösningen tycker vi i folkpartiet är bra, och vi anser att det borde vara den som utskottet förordar. Därför yrkar jag bifall till reservation 3.

Fru talman! I maj 1985 beslutade riksdagen om nya provisoriska regler vid beskattning av lön vid utlandstjänstgöring. Beslutet gick ut på att det infördes en sexmånadersregel, som i princip innebär att en person som uppbär inkomst vid utlandstjänstgöring skall undantas från beskattning i Sverige, om tjänstgöringen har pågått minst sex månader och avsett anställning hos arbetsgivare, som bedriver näringsverksamhet från fast driftsställe i det land där arbetet utförs. Beträffande anställda ombord på utländska fartyg beslutades att de skulle undantas från skatt i Sverige, om fartyget går i oceanfart och anställningen och vistelsen utomlands varat minst sex månader. En förutsättning är vidare att arbetsgivaren är hemmahörande i Sverige.

Utvidgningen av sexmånadersregeln för sjömän på angivet sätt anser vi i folkpartiet vara motiverad, men vi menar att sexmånadersregeln också borde omfatta alla sjömän på utländska fartyg, alltså också dem som har en utländsk arbetsgivare. De som arbetar på ett utländskt fartyg med utländsk arbetsgivare men själva har hemvist i Sverige måste i dag betala full inkomstskatt här och dessutom sociala avgifter som för egen företagare. Det betyder att en sådan sjöman lever under strängare regler än andra sjömän. Sett ur den enskilde sjömannens synpunkt kan det var obegripligt att det råder skilda skattesystem för den som går på oceanfart. I avvaktan på den översyn som för närvarande pågår angående sjömannens beskattning anser vi i folkpartiet att sexmånadersregeln borde kunna tillämpas generellt, alltså oavsett vem som äger fartyget och vem som är arbetsgivare.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation 5.

Anf. 43 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Fru talman! Med anledning av regeringens proposition om den skattemässiga behandlingen av vissa kostnader för verksamhet i utlandet har vi i en motion slagit fast att den svenska ekonomiska och politiska utvecklingen blir alltmer avhängig kapitalismens tilltagande transnationalisering. Detta är i och för sig ingenting nytt. Därom skrev redan 1868 Karl Marx i Kapitalet.

Nu har en socialdemokratisk regering tagit sig för att vilja underlätta för de svenska imperialistiska storkoncernerna genom att också skapa lindringar för dem i beskattningshänseende. Man har sagt att detta skall ske för att främja "samhällsekoniskt betydelsefull verksamhet". Vi kan inte se någon anledning att tillåta en regering att med hänvisning dessutom till någonting så opreciserat som "samhällsekoniskt betydelsefull verksamhet" bevilja ytterligare förmåner för sådana här stora imperialistiska koncerner.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 44 SVERRE PALM (s):

Fru talman! Att exporten av varor och tjänster är mycket viktig för den svenska ekonomin och det svenska samhället tror jag de flesta håller med mig om. Det är likaledes ett samhällsekonomiskt intresse att svenska företag har konkurrenskraft på den internationella marknaden.

Under senare år har den positiva utvecklingen av vår export betytt mycket för den återhämtning som skett i den svenska ekonomin och för vår internationellt sett höga sysselsättning.

Den proposition vi nu debatterar, om den skattemässiga behandlingen av kostnader vid viss verksamhet i utlandet m. m., syftar till att främja samhällsekonomiskt betydelsefull verksamhet. Regeringen ges genom införande av dispensregler möjlighet att medge att underskott i viss verksamhet i utlandet får dras av i rörelse som bedrivs här i riket, även om alla de förutsättningar som annars gäller för sådan avdragsrätt inte föreligger. För att medgivande skall kunna ges också beträffande redan pågående projekt föreslås att medgivande får avse 1977 års eller senare års taxeringar.

Till skatteutskottets betänkande i denna fråga har fogats tre reservationer rörande förslagen i propositionen. Ytterligare två reservationer har avlämnats avseende "Vissa skattefrågor i annat nordiskt land" och "Beskattning av sjömän på utländska fartyg".

I reservation nr 1 av vpk framförs att de föreslagna dispensreglerna lämnar öppet för godtyckliga tolkningar. Jag tycker inte man skall överdriva och uppmåla dispensreglerna som något som ej är kontrollerbart. Utskottets majoritet tillstyrker regeringens förslag, samtidigt som vi understryker vikten av att det vid dispensprövningar finns möjligheter till en effektiv kontroll.

I reservation nr 2 av moderaterna och folkpartiet föreslås att skattereglerna löses generellt och att fullständig resultatutjämning får ske mellan den skattskyldiges samtliga förvärvskällor.

Jag vill här framhålla att det är förenat med svårigheter att effektivt kontrollera redovisningen för en verksamhet utomlands. Så är även fallet i hög grad när det gäller verksamhet som drivs i samverkan med andra utländska företag. Utskottsmajoriteten avvisar förslaget i reservationen av såväl praktiska som principiella skäl.

I reservation nr 3 av moderaterna och folkpartiet föreslås att riksdagen hos regeringen begär förslag om återföring av avdrag för underskott i utländsk verksamhet enligt claw back-metoden.

Den ordning som reservanterna föreslar kommer att medföra svårigheter att tillämpa. Utskottsmajoriteten avstyrker förslaget i reservation nr 3.

I reservation nr 4 av moderaterna begärs ett regeringsförslag om förlustutjämning för underskott i Sverige vid utlandstjänstgöring i annat nordiskt land. Så sent som hösten 1985 infördes rätt att göra avdrag för avgiften till den Norska Folketrygden. Ytterligare förslag är att vänta. Enligt vad utskottet erfarit så är den internordiska arbetsgruppen, som har till uppgift att lämna förslag i denna fråga, inne i slutskedet av sitt arbete. Det finns därför anledning att avvakta arbetsgruppens förslag i frågan, och därmed yrkar jag avslag på reservation nr 4.

Så slutligen reservation nr 5 av moderaterna och folkpartiet, vari begärs

förslag till ändrade regler angående beskattning av sjömän på utländska fartyg. Då det nu pågår en översyn av sjömännens beskattning avstyrker utskottsmajoriteten reservation nr 5.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag framhålla att i de remissyttranden som föregått propositionsskrivandet så tillstyrkte i stort sett alla remissinstanser förslagen i propositionen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till skatteutskottets betänkande nr 43 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 45 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Fru talman! Sverre Palm, det är inte fråga om någon överdrift. Vi avstyrker detta förslag på grund av ideologisk övertygelse. Vi beklagar bara att en socialdemokratisk regering och ett socialdemokratiskt parti i riksdagen vill underlätta för den kapitalistiska transnationaliseringen.

Anf. 46 BRITTA BJEILLE (fp):

Fru talman! Beträffande dipensreglerna hänvisar Sverre Palm på ett ganska enkelt sätt till kontrollproblem. Jag tycker att man borde gå tillbaka i tiden och se hur det har varit tidigare.

Omkring 1928 var det ingen skillnad på filialverksamhet och den rörelse som betraktas som självständig rörelse utomlands. Skälet till att de var likställda var att man hade samma ingångsregler. 1966 skedde en förändring. Då avskaffades förmåner som gällde självständiga rörelsen. Men trots att man avskaffade förmånerna införde man inte avdragsrätt. Därför blev det olikheter mellan dessa två former.

Då det gäller kontrollproblemen är man beredd att behålla den verksamhet som gäller filialer. Det innebär att man skall få göra avdrag mot vinst i den svenska rörelsen för underskott som uppstår i utlandet om det gäller filialverksamhet. Men för självständig rörelse skall man inte få dra av underskottet. Det verkar som om man anser att kontrollproblemen räcker till då det räcker filialverksamhet men inte då det gäller den självständiga rörelsen. Jag kan inte förstå varför man skall ha olika regler.

Sverre Palm sade inte särskilt mycket om exemptmetoden. Men onekligen medför denna en skatteskärpning. Exportföretagen har i dag inordnat sig i nuvarande system. Vi tycker därför att det förslag som framfördes i betänkandet Beskattning i verksamhet i utlandet är rimligt.

Det finns olika skatteregler för sjömän beroende på vem som är deras arbetsgivare. Men sjömännen själva kan inte förstå varför de skall beskattas olika. Det vore rimligt att man hade ungefär lika regler för sjömän, oavsett om de har utländsk eller svensk arbetsgivare. Därför tycker vi att sexmånadersregeln borde gälla för samtliga sjömän.

Anf. 47 MARGIT GENNSER (m):

Fru talman! Kontrollproblemen får aldrig ursäktas dålig lagstiftning. Man skall inte lagstifta med dispenser. Att remissinstanserna skulle ha varit eniga på denna punkt stämmer inte riktigt. Men riksrevisionsverket, skattemyndigheter och länsstyrelserna har prioriterat kontrollproblemen.

Det är alldeles riktigt att det finns en grupp som arbetar med förändringar

Prot. 1985/86:158
2 juni 1986

Den skattemässiga behandlingen av kostnader vid viss verksamhet i utlandet, m. m.

av lagstiftningen då det gäller beskattning av svenskar som arbetar i ett annat nordiskt land. Denna lagstiftning kan ju få mycket olyckliga konsekvenser.

Av en annan proposition angående avtal gällande gränsgångar mellan Sverige och Danmark framkom det att detta utredningsarbete knappast blir färdigt före 1990-talet. Därför anser jag att man måste vidta provisoriska åtgärder för att göra det lättare för svenska medborgare som får det mycket besvärligt om de inte kan dra av sina underskott.

Anf. 48 SVERRE PALM (s):

Fru talman! Som jag sade i mitt inledningsanförande är de föreslagna dispensreglerna till för att främja samhällsekonomiskt betydelsefull verksamhet. Möjligheten att lösa de här problemen generellt står för närvarande inte till buds. Vill man då undanröja de olägenheter som i enstaka fall uppstår på grund av gällande skatteregler får man tillgripa dispensregler. Jag vill understryka att det är ett begränsat antal fall som kan komma i fråga för dispens.

Till Britta Bjelle vill jag säga att då det gäller underskott i en filial i utlandet och det är fråga om samhällsekonomiskt betydelsefull verksamhet, så kan genom de dispensregler som vi nu står i begrepp att införa medges att underskottet får dras av från intäkt i den övriga rörelsen, fastän filialens intäkter enligt ett dubbelbeskattningsavtal är undantagna från svensk skatt.

Slutligen vill jag säga några ord om skattereglerna för sjömän. Jag har försökt att få fram uppgifter om detta, och jag har frågat riksdagens utredningstjänst. Men jag får inget grepp om vilket antal som berörs, för någon statistik på området finns inte. Men jag har här ett klipp ur Svensk Sjöfarts Tidning. Rubriken på notisen lyder "Skatteregler kan bli stöd för sjöfarten", och i sista stycket står det:

"Redareföreningen begär till sist att man i avvaktan på att sjöfartspolitiska aspekter inlemmas i utredningen beslutar att någon övergång till landbeskattning av ombordanställda tills vidare inte sker, att den nuvarande sjömansbeskattningen kvarstår och att giltigheten av kommunalskattelagens bestämmelser och anvisningar om anställning ombord på utländskt fartyg förlängs."

Det är just det sista som är viktigt i dagens debatt.

Anf. 49 MARGIT GENNSER (m):

Fru talman! Att vi skall ha bra konkurrensförhållanden för våra företag är vi helt ense om. Detta kan åstadkommas genom generell lagstiftning – det visar det tidigare förslaget från skatteavräkningsakkunniga, Beskattning av verksamhet i utlandet m. m. (Ds B 1981:10). Det går alltså att lagstifta med generella regler, utan att införa dispenser.

Anf. 50 BRITTA BJELLE (fp):

Fru talman! Det är som Margit Gennser nyss sade, Sverre Palm, att det finns visst möjligheter att lagstifta med generella regler. Sverre Palm hävdade att generella regler inte står till buds, men detta finns ganska utförligt redovisat just i den promemoria om beskattning av verksamhet i utlandet m. m. som Margit Gennser hänvisade till. Generella regler gör att

företagen kan planera sin verksamhet på ett helt annat sätt än om de är beroende av ett dispensförfarande.

Då det gäller exemptmetoden är det fråga om en skattehöjning. Jag hörde inte att Sverre Palm talade om varför man inte även på den punkten skulle kunna göra så som jag föreslog i mitt anförande.

Beträffande sjömansskatten finns det tre olika sätt för beskattning av sjömän i Sverige: enligt sexmånadersregeln, med sjömansskatt och med vanlig inkomstskatt. Det kan inte vara rimligt att olika skatteregler skall gälla för sjömän, beroende på vem som är arbetsgivare.

Överläggningen var härmed avslutad.

Skatteutskottets betänkande 40

Mom. 1 (höjningen av det kommunala grundavdraget)

Hemställan

Först biträdades hemställan i reservationerna 1 av Knut Wachtmeister m. fl. samt 2 av Kjell Johansson och Britta Bjelle i motsvarande delar med 118 röster mot 15 för hemställan i reservation 3 av Tommy Franzén i motsvarande del. 178 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 181 röster mot 115 för hemställan i reservationerna 1 av Knut Wachtmeister m. fl. samt 2 av Kjell Johansson och Britta Bjelle i motsvarande delar. 15 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes.

Mom. 2 (statligt grundavdrag, skatteskala, inflationsskydd m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 4 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del, *dels* reservation 5 av Kjell Johansson och Britta Bjelle i motsvarande del, *dels* reservation 6 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson i motsvarande del, *dels* reservation 7 av Tommy Franzén i motsvarande del, *dels* motion Sk350 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (underskottsavdragsbegränsningen m. m.)

Först biträdades reservation 8 av Knut Wachtmeister m. fl. med 73 röster mot 17 för reservation 9 av Tommy Franzén. 218 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Knut Wachtmeister m. fl. – genom uppresning.

Mom. 5 (räntetillägg för lån)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (kvittning av villaunderskott mot kapitalinkomst)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 12 av Kjell

Prot. 1985/86:158
2 juni 1986

Den skattemässiga behandlingen av kostnader vid viss verksamhet i utlandet, m. m.

Johansson m. fl. i motsvarande del, *dels* reservation 11 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (extra avdrag för folkpensionär)

Reservation 13 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del bifölls med 166 röster mot 144 för utskottets hemställan.

Mom. 8 (samtaxering av makars B-inkomst)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Tommy Franzén i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (samtaxering av makars och av föräldrars och barns förmögenhet)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 150 för reservation 15 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 10 (skattepolitiken på sikt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 16 av Knut Wachtmeister m. fl., *dels* reservation 17 av Kjell Johansson och Britta Bjelle – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (faktisk sambeskattnings m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (tudelning av inkomst)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion Sk350 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (skattelättnader för barnfamiljer – grundavdrag eller skattereduktion)

Först biträdades reservation 19 av Knut Wachtmeister m. fl. med 67 röster mot 37 för reservation 20 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson. 206 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Knut Wachtmeister m. fl. – genom uppresning.

Mom. 14 (barntillsyn)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (underhållsbidrag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (existensminimum för barnfamiljer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (kostnadsersättning för dagmamma)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (fackliga stipendier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (värdering av bilförman)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 a (barnhämtningskostnader vid användning av bil till och från arbetet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 b (beräkning av kostnaderna för användning av bil till och från arbetet med utgångspunkt i de faktiska kostnaderna)

Utskottets hemställan bifölls med 202 röster mot 107 för reservation 28 av Knut Wachtmeister m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 24 (schablonavdraget i tjänst)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 29 av Knut Wachtmeister m. fl., *dels* reservation 30 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (skattereduktion för fackföreningsavgift)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (inkomst av bär- och svampplockning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion Sk230 av Alf Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (taxiägares m. fl.s drickspengar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 32 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 32 (internationellt biståndsarbete m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 33 av Kjell Johansson och Britta Bjelle – bifölls med acklamation.

Mom. 33 (aviserings- och expeditonsavgifter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 34 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 34 (provisorisk avgift på penningutlåning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 35 av Tommy Franzén – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (förmögenhetsskatten m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 36 av Knut Wachtmeister m. fl., *dels* reservation 37 av Kjell Johansson och Britta Bjelle, *dels* reservation 38 av Tommy Franzén – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 43

Anf. 51 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag far uppmärksamma ledamöterna på att ett rättelseblad beträffande bl. a. för lagförslagen angivet ikraftträdandedatum finns utdelat på ledamöternas bänkar.

Mom. 1 a (ändrad lydelse av 39 § och punkt 21 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 15 för reservation 1 av Tommy Franzén i motsvarande del.

Mom. 1 b (ändrade regler i vad gäller avdrag för underskott på rörelse i utlandet)

Utskottets hemställan bifölls med 196 röster mot 115 för reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del.

Mom. 2 (underskott vid exempt-avtal)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 3 a (förlustutjämnning för underskott i Sverige vid utlandstjänstgöring)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (beskattningen av sjömän)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1985/86:35 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Vad utskotten hemställt bifölls.

*Löntagarfonderna
m. m.*

8 § Fortsattes behandlingen av utrikesutskottets betänkanden 1985/86:27, 28, 29 och 30. näringsutskottets betänkanden 1985/86:35, 22, 23 och 33 samt arbetsmarknadsutskottets betänkande 1985/86:14 (forts. från prot. 157).

Anf. 52 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera näringsutskottets betänkande 33 om allmänna pensionsfonden.

Löntagarfonderna m. m.

Anf. 53 STEN SVENSSON (m):

Fru talman! Löntagarfonderna har nu funnits i snart två och ett halvt år. Ingen av de "många positiva effekter" som socialdemokraterna påstod skulle följa har visat sig. Löntagarfonderna har inte resulterat i lugnare avtalsrörelser – tvärtom har de senaste två åren präglats av svåra motsättningar på arbetsmarknaden. Samtidigt som vi nu återigen bevittnar nya strejker och konfliktvarsel, kan vi notera att fonderna plockar företag, kommuner och landsting på miljarder för att fonderna skall kunna göra "snabba klipp" eller köpa in sig i konkursföretag.

Löntagarfonderna har inte heller främjat investeringar. Visserligen steg investeringsvolymen kraftigt under 1984, men det var resultatet av den internationella konjunkturuppgången. Under 1985 sjönk investeringsvolymen åter. Prognoserna för 1986 är dåliga. Det påstods att fonderna skulle tillföra företagen friskt kapital – i verkligheten har fondsystemet inneburit att stora och små företag tappats på friskt kapital.

De farhågor kring löntagarfonderna som en bred folkopinion hyste före fondbeslutet har redan visat sig besannade. Förutom rena portföljinvesteringar i välkända storföretag, som har gynnat tidigare aktieägare, har fonderna också satsat pengar i ett flertal tveksamma projekt. Sydfonden har t. ex. inlett ett samarbete med lokala investmentbolag som gör att fonden genom ombud skaffat sig ägarinflytande i många småföretag. Andra fonder har valt att finansiera affärsmän med tveksam bakgrund och affärsmoral. Några av fonderna har redan börjat samordna sina aktieköp i syfte att skaffa sig ökat inflytande. Slutligen har fonderna i flera fall gjort mycket dåliga affärer, t. ex. satsningen på Ljusne Kätting.

I dag är löntagarfonderna en av de allra största ägargrupperna på den svenska aktiemarknaden. Om några år kommer fonderna att vara fullständigt dominerande. Socialismen marscherar med fondernas hjälp framåt med små, men bestämda steg.

Samtidigt som företagen hotas av den långsamt förändrade samhällsstrukturen i löntagarfondernas spår så drabbas många företag orimligt hårt av vinstdelningsskatten. Denna har fått en sådan utformning att även förlustföretag kan bli vinstbeskattade.

Löntagarfonderna skapar ingenting – de bara socialiserar.

På fackligt håll vill man öka takten. Man anser liksom kommunister och radikala SSU-are att "fonderna ger för lite makt". I en rapport till LO-kongressen i höst föreslås en "förhandlad överskottsindelning" som ett komplement för att öka fackets inflytande över näringslivet.

Svenska Dagbladet kommenterar detta i dag på följande sätt: "Det blir allt tydligare att ledningen för fackföreningsrörelsen – heltidsanställda förtroendevalda och ombudsmän – inte avser att nöja sig med ett stopp för löntagarfonderna 1990. I stället vill man 'komplettera' de mycket impopulära löntagarfonderna med nya, fler och än mäktigare kollektiva fackföreningsfonder. Medan mer återhållssamma krafter inom socialdemokratien erkänner att löntagarfonderna var ett misslyckande, bygger LO vidare på sitt babelstorn."

Tidningen har gjort en träffsäker iakttagelse. Aptiten växer medan man åter! Och så torde det förhålla sig. Redan när fondförslaget presenterades i LO-tidningen, skedde detta under rubriken: "Med fonderna tar vi över successivt."

När förslaget om lagstadgat krav på svenskt medborgarskap för ledamotsskap i löntagarfondstyrelse nu återkommer till kammaren vill vi reservanter hänvisa till den slutsats som de borgerliga ledamöterna i konstitutions- och näringsutskottet redovisade förra året. Av regeringsrättens beslut i frågan om en löntagarfondstyrelses status följer att 31 § lagen med reglemente för allmänna pensionsfonden bör kompletteras med en uttrycklig bestämmelse av den innebörd att svenskt medborgarskap skall föras in bland de behörighetsvillkor som anges för ledamotsskap i löntagarfondstyrelserna. Riksdagen bör nu fatta beslut härom.

Liksom förra året vill reservanterna även nu understryka att det rör sig om en av konstitutionella skäl motiverad provisorisk åtgärd. Löntagarfondssystemet måste, som jag redan har framhållit, med det snaraste avskaffas. De borgerliga partierna har – i riksdagen senast vid behandlingen detta år av frågan om riktlinjer för den ekonomiska politiken – slagit fast att löntagarfonderna skall avskaffas och att avvecklingen måste vara definitiv. Kommunistmotionen ger uttryck för en rakt motsatt strävan. Löntagarfonderna skall enligt vpk inte bara bibehållas utan också på ett ännu mer utpräglat sätt än nu användas som instrument för en samhällsomdaning i socialistisk riktning. De tre icke-socialistiska partierna tar bestämt avstånd från dessa intentioner.

Löntagarfonderna måste omedelbart avskaffas. På det sättet kan det svenska näringslivet återfå tilltron på att i fortsättningen kunna verka inom ett marknadsekonomiskt system.

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna nr 1 och 2 som fogats till näringsutskottets betänkande nr 33.

Anf. 54 KJELL-ARNE WELIN (fp):

Fru talman! Folkpartiets uppfattning om löntagarfonderna är väl känd. I sak finns det inga nya argument och inte heller några originella vändningar beträffande problematiken.

Med detta låter jag mig nöja. Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2 i näringsutskottets betänkande 1985/86:33.

Anf. 55 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Den ena av de två motioner som delvis utgör underlaget till näringsutskottets betänkande 33 berör löntagarfondernas styrelser och behörighetsvillkoren i fråga om ledamotskap. Motionärerna är tredje vice talman Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom.

Först vill jag understryka att det är centerns uppfattning att löntagarfonderna skall avskaffas, och det med det snaraste. Men på grund av den politiska majoriteten i denna kammare torde det inte vara möjligt före 1988 års val. Så länge löntagarfonderna är kvar är det ur principiell synpunkt viktigt att reglerna för löntagarfondernas styrelser inte strider mot föreskrifterna i grundlagen. Som motionärerna och även reservanterna i reservation 1 framhåller är det kravet i dag inte uppfyllt.

Löntagarfondernas styrelser är ju att beteckna som myndigheter. Denna vår uppfattning får stöd i bl. a. olika domstolsutslag. Av grundlagens bestämmelser framgår att det krävs att man, för att få vara ledamot av en myndighet och dess styrelse, är svensk medborgare. Men i lagen om löntagarfonderna har kravet på svenskt medborgarskap inte uppställts. Detta har herrar Fiskesjö och Kindbom påpekat i sin motion. I reservation 1 stöder vi reservanter denna uppfattning.

Av regeringsrättens beslut i fråga om löntagarfondstyrelsernas status följer att 31 § lagen med reglemente för allmänna pensionsfonden bör kompletteras med en bestämmelse av den innebörd som motionärerna har angett. Därom bör riksdagen fatta beslut.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

När det sedan gäller reservation 2 om löntagarfondstyrelsernas kapitalplaceringar vill jag betona att fonderna inte, som vpk vill, skall användas för att omdana samhället i socialistisk riktning. Löntagarfonderna kan inte heller, som utskottets majoritet skriver, utveckla verksamheten till landets bästa. Jag ser inte löntagarfonderna som ett instrument som är till landets bästa. Däremot har löntagarfonderna blivit en lekstuga för några direktörer, som med andras pengar kan spekulera i aktier på Stockholms fondbörs, och någonting sådant ställer vi i centerpartiet icke upp på.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 2.

Anf. 56 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Varför infördes löntagarfonderna? Det fanns olika strömningar bakom detta införande, och var och en hade sin avsikt. Det fanns naturligtvis de som hade avsikten att löntagarfonderna skulle vara en kompensation för de reallöneförluster som hade gjorts och att de skulle vara en sorts garant för att löntagarna inte kämpade alltför militant i lönetvister.

Ute bland det stora flertalet löntagare var det en annan strävan som trädde i förgrunden. Det var förhoppningen att det med dessa fonder skulle skapas en form av kapitalbildning och investering som inte liknade, åtminstone inte till alla delar, den kortsiktiga, kapitalistiska spekulationssträvan, som kunde företräda andra mål och intressen som var mera i överensstämmelse med de breda folklagrens önskemål och behov.

Det fanns också de – och finns väl i ännu högre grad i dag – som menade att just i de bygder och regioner där det råder en svag investeringsvilja, från

Prot. 1985/86:158
2 juni 1986

*Löntagarfonderna
m. m.*

framför allt de stora privata kapitalens sida, skulle löntagarfonderna kunna vara det behövliga komplementet och på olika sätt kunna bidra till att motverka de regionala kriserna.

Det fanns vidare ett önskemål om att löntagarfonderna över huvud taget skulle kunna vara begynnelsen till att löntagarna själva, genom representanter som de hade kunnat utse, skulle få en insikt i hur kapital investerades, efter vilka riktlinjer och efter vilken strategi.

Hittills har ingenting av dessa önskemål förverkligats. Det är uppenbart – det måste tyvärr sägas – att regeringspartiet har ridit på en strömning och på önskemål ute bland löntagarna och utnyttjat dem men sedan inte brytt sig särskilt mycket om att utforma någon strategi för löntagarfonderna i överensstämmelse med detta. Jag tror att man måste varna socialdemokraterna för att fortsätta med detta, därför att följden kan bli en allmän besvikelse ute bland löntagarna över att löntagarfonderna inte alls blev något av det som de hade väntat sig. Det kan leda till en förtroendeförlust, som kan ge nog så farliga opinionsutslag.

Löntagarfonderna har hittills i sin verksamhet inte skilt sig från vilka andra placeringsinstitut som helst. Det lustiga är, att när man hör de borgerliga kritikerna av löntagarfonderna och deras beskrivning av fondernas verksamhet – de har gjort vissa bättre placeringar och andra, sämre placeringar, och de har spekulerat i värdepapper och haft en del annat för sig – är det precis som att höra en beskrivning av hur privata placeringsinstitut beter sig, som beter sig på exakt samma vis.

Vpk:s kritik gäller naturligtvis att löntagarfonderna har blivit en sorts imitation av privat kapitalplacerarverksamhet och därmed inte har den inriktning som de nog enligt det stora flertalet löntagare borde ha.

Det finns, som jag ser det, tre viktiga skäl till att löntagarfonderna borde ha en annorlunda strategi än andra typer av kapitalplacering.

För det första är det den regionalpolitiska aspekten. Det sker nu en mycket stark transnationalisering av de stora kapitalen i svenskt näringsliv, och det har de effekterna att de stora jättekoncernerna i landet, som är dominerande och kommer att vara i ännu högre grad dominerande, inte är särskilt intresserade av att investera i skogslänen. Man kan se på uppställningar och kartor över var de är verksamma att deras intresse har varit mycket svalt för den delen av landet. Detta kommer naturligtvis att skärpas ju mer dessa jättelika företagsimperier inriktar sig på utlandsmarknaden och på att bygga positioner utomlands.

Det måste till en motkraft om detta inte skall leda till en fortsatt regional utarmning och ökade regionala klyftor. Fonderna borde enligt vpk:s mening vara en sådan motkraft. De borde ha som en inbyggd strategi att verka för en starkare regional balans, naturligtvis med iakttagande av att det skall vara seriösa objekt som de satsar på – som det självfallet alltid skall vara.

Nu visar det sig emellertid att deras placeringspolitik är mycket traditionell. Den visar inte några avvikande mönster gentemot annan kapitalplacering. Den slutsats man måste dra av det är att fonderna i själva verket medverkar till att befästa en regional struktur som inte är önskvärd om man vill arbeta för att regionerna skall blomstra i lika mån och det inte skall uppstå särskilda krisregioner.

Transnationaliseringen av det stora kapitalet har en annan aspekt. Den är ett hot mot landets ekonomiska och politiska självständighet, ett hot mot den nationella självständigheten i vissa avseenden. Dels leder det till att hela grenar av tillverkning flyttas ut ur landet, dels leder det naturligtvis till att tillväxten inte blir sådan som den annars skulle ha blivit, sett på sikt. Därför behövs det också där en motverkande kraft som ser till att inte näringslivet utarmas i den meningen att det uppstår stora luckor i produktionsstatistiken och att man får en överdriven specialisering framdriven av det stora transnationellt orienterade kapitalet.

Ett tredje skäl för att det behöver föras en investeringspolitik som är självständig från de stora dominerande kapitalgrupperna är att vi står inför en teknologisk omvälvning som delvis redan har påbörjats. Hur denna teknologi utformas kommer att spela en mycket stor roll för arbetarklassens och löntagarnas sociala ställning, deras maktställning och deras möjlighet att göra sig gällande inom ekonomi och samhälle. Den kan utformas på sådant sätt att man får ökade skillnader mellan olika kategorier löntagare, att man får en splittrad lönebild, man får mindre jämlikhet. Den kan också utformas så att man får en mer uppifrån styrd auktoritär arbetsorganisation. Det är uppenbart så att exempelvis elektroniken i sin övergripande tendens driver oss därhän, vilket i sin tur har att göra med att speciellt mikroelektroniken har en militär bakgrund. Den har uppstått på basis av militära behov och det präglar också dess civila tillämpning. Vill man ha en mänskligare typ av arbetsorganisation, bredda vägen för större demokrati, för större jämlikhet, för uppskolning och uppkvalificering av fler och fler arbetargrupper, skall man arbeta för en annan typ av tillämpning av teknologin. Men det är naturligtvis inte de stora kapitalerna intresserade av, utan även det är något som måste ske pådrivet av mer samhällsorienterade intressen som har sina rötter i löntagarbasen i samhället.

Detta är naturligtvis också en demokratisk fråga. Om man har demokratiskt förankrade löntagarstyrelser eller representantskap som väljs i allmänna val eller av löntagarkollektivet är det uppenbart att man får helt andra typer av beslut. Man har då möjlighet att driva en mer självständig politik. Det är alltså orsaken till att vi från vpk genom våra motioner och våra krav har velat initiera en fortsatt diskussion. Vi tycker att det är en mycket torftig motivering som socialdemokraterna i utskottet har kostat på sig. De hänvisar helt enkelt till det beslut som togs 1983 rörande löntagarfonderna och säger att det inte finns någon anledning att ändra i det. Det är bara det att man inte då tog ställning på något vettigt sätt till den problematik som alltmer har utvecklats: riskerna med de stora transnationella företagens position, den hotande regionala obalansen, den bristande demokratin i näringslivet. Just i det beslutet fastlade man löntagarfondernas nuvarande karaktär som någon sorts strategisk-politiskt neutrala penningplacerare, som egentligen inte i sin placeringspolitik skulle skilja sig från de privata. Detta kan inte gärna stämma med det stora löntagarkollektivets intressen. Lyssnar man på diskussioner, inte minst i norra delen av Sverige, där de regionala problemen är stora, finner man också att förväntningarna är helt annorlunda på vad löntagarfonderna på sikt skall användas till. Jag tycker att det vore beklagligt om man inte inom arbetarrörelsen i bred mening kunde kostat på sig att ha en

konstruktiv diskussion om detta i stället för att bara hänvisa till ett beslut där man kryper bakom en strävan att utåt försöka göra löntagarfonderna så harmlösa och oskyldiga som möjligt ur det kapitalistiska samhällets synpunkt.

Detta är nämligen en strävan som inte på något sätt försonar de borgerliga partierna här i kammaren med löntagarfonderna. De kommer under alla förhållanden att kämpa för dessas avskaffande. De kommer också att fortsätta med sin sedvanliga greuelpropaganda mot fonderna, även om den opinionsmässiga basen för denna skräckpropaganda sedan länge har försvunnit. De borgerliga partierna har ju ingen egentlig bas för den propaganda som de bedriver här, för människorna utanför riksdagen tror inte på den.

Med dessa ord, herr talman, vill jag yrka bifall till vpk-reservationerna vid detta betänkande.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 57 BIRGITTA JOHANSSON (s):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 33 behandlas regeringens skrivelse angående fjärde AP-fondens årsredovisning för 1985 samt några motioner som rör löntagarfonderna. Efter att ha tagit del av regeringens skrivelse kan utskottet konstatera att fondens resultat under 1985 har varit mycket gott. Fjärde AP-fonden redovisade ett realt resultat på nära 2 miljarder kronor. Detta är att jämföra med 563 milj. kr., som var det reala resultatet för 1984. Utskottet konstaterar att fonden spelar en aktiv roll för näringslivet, framför allt för verkstadsindustrin och den kemiska industrin.

Motionerna har föranlett fyra reservationer. Reservation 1 bygger på två motioner där det krävs att riksdagen hos regeringen skall begära förslag om ändring av reglerna för ledamotskap i löntagarfondstyrelserna. Ändringen skall enligt de borgerliga motionerna leda till att ledamöterna måste ha svenskt medborgarskap. Jag vill erinra om att exakt samma krav ställdes förra året och att detta då avlogs. Majoriteten i utskottet har inte funnit att något nytt i ärendet har framkommit sedan förra året. Även konstitutionsutskottet har, i sitt yttrande till näringsutskottet, meddelat att man inte har funnit anledning att tillstyrka motionerna.

Med hänvisning till förra årets behandling i de båda utskotten samt till riksdagens beslut yrkar jag avslag på reservation 1.

I reservationerna 2 och 3 tas fondstyrelsernas placeringar upp. Vpk har i en motion föreslagit en förändring av inriktningen av fondernas placering. Även härvidlag vill jag erinra om frågans tidigare behandling, nämligen den ingående genomgång som gjordes hösten 1983 i samband med fondernas tillkomst, samt den debatt som fördes i anslutning till näringsutskottets betänkande 30, som för drygt en vecka sedan behandlades här i kammaren i samband med regionalpolitiken.

Utskottets uppfattning är att det vore fel att redan nu förändra inriktningen av fondernas placeringar. Skälet härtill är den i detta sammanhang mycket korta tid som fonderna verkat. Utskottet anser att det liksom hittills far ankomma på styrelserna att utveckla verksamheten.

I reservation 4 tar vpk upp ett förslag om ledningsorgan för löntagarfonderna. Majoritetens anser detta vara en onödig instans, eftersom fonderna fullt ut arbetar under godtagbar insyn i sin verksamhet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till näringsutskottets förslag i utskottets betänkande 33 och avslag på samtliga reservationer.

Prot. 1985/86:158
2 juni 1986

Löntagarfonderna
m. m.

Anf. 58 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Birgitta Johanssons inlägg gav inget som helst nytt om hur man i den socialdemokratiska riksdagsgruppen ser på den här frågan. Det är en oerhörd politisk torftighet som socialdemokraterna här manifesterar. Man kan inte ens förmå sig till att delta i en diskussion om huruvida det är rätt och bra att fonderna samlar in pengar i regionerna i norra Sverige och investerar dessa medel enligt ett traditionellt mönster, som i praktiken måste innebära en nettoförlust av kapital för dessa regioner. Nog måste väl detta vara ett problem.

Nog måste det väl också vara ett problem för en arbetarrörelse att dessa fonder har ett så traditionellt investeringsmönster, innefattande t. ex. köp av Volvoaktier. Man kan fråga sig om det i första hand är arbetarrörelsens intresse att det skall produceras mera bilar. Är det vad vi behöver i försurningens och avgasproblematikens tid? Borde inte den här typen av medel snarare användas för att förnya svensk industri genom satsning på branscher som sysslar med utvecklandet av kollektivtrafiken? Är det inte en angelägnare social uppgift? Det finns ju möjligheter att uppnå god avkastning även i sådana branscher. Eller är det meningen att fonderna skall ägna sig åt passiv värdepappersplacering utan att ta hänsyn till huruvida den i sista hand tjänar någon vettig verksamhet eller ej? Nog måste väl detta vara väsentliga problem för en arbetarrörelse som har något slags ideologi i botten – hur djupt den sedan än må ligga?

Om man tog upp de här problemen skulle det kunna ge arbetarrörelsen en offensiv hållning, som skulle kunna riktas mot den borgerliga propagandan: Se här, löntagarfonderna sysslar inte bara med att få så hög avkastning som möjligt; de har också vissa andra målsättningar för sin verksamhet, målsättningar som främjar de breda folklagens intresse på ett annat sätt än de kortsynta privata investerarna är villiga att göra. Det faktum att man inte ens vill föra en diskussion om detta vittnar om en politisk utarmning som jag tror är ganska farlig.

Anf. 59 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag undrar verkligen vad som var anledningen till att Birgitta Johansson gick förbi den kritik som de tidigare debattinläggen innehöll. Varför ligger socialdemokraterna så lågt? Har man inte mycket att komma med som försvar för fonderna?

Man utlovade i valrörelsen innan fonderna infördes att de skulle medföra mycket positivt. Jag skall anföra tre exempel.

Man lovade för det första att det skulle bli mer återhållsamma lönekrav; vi skulle gå in i tider av lugnare avtalsrörelser. Har det löftet infriats, Birgitta Johansson?

Man lovade för det andra att de enskilda arbetstagarna skulle få ökat

inflytande. På vad sätt har det löftet infriats?

Man lovade för det tredje att löntagarfonderna skulle bli ett bidrag till en regional utjämning. På vad sätt har det infriats?

Om man bortser från det samordnade köpet i Fagerhults i Skaraborgs län – den valkrets vi båda tillhör – kan man konstatera att några pengar inte kommit tillbaka till vårt län annat än i form av de arvoden som utbetalats till de två ledamöter som sitter i västra löntagarfondens styrelse.

Anf. 60 BIRGITTA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag avstår från att kommentera de påhopp Sten Svensson gjorde på ett visst företag som finns i vår gemensamma valkrets. Det här ärendet handlar om den redogörelse från fjärde AP-fonden som riksdagen har att ta ställning till. Att det också har väckts några motioner – som behandlas i samma betänkande – om att avskaffa löntagarfonderna är för oss ingenting nytt.

Anf. 61 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag konstaterar att socialdemokraterna inte längre har mycket att komma med som försvar för fonderna. Det gör kravet att med omedelbar verkan avveckla fonderna än mer angeläget.

Anf. 62 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Från en medveten och litet mer militant arbetarrörelses ståndpunkt är slutsatsen den rakt motsatta: Vi skall inte avveckla fonderna – vi skall utveckla dem, så att de blir en självständigare kraft och kan tjäna en utveckling mot större nationell ekonomisk självständighet här i landet; det behövs.

Anf. 63 BIRGITTA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag kan återigen bara konstatera att löntagarfonderna och deras placeringar har varit en sak för styrelsen för resp. fond att diskutera. I redovisningen av löntagarfondernas verksamhet, som är helt offentlig, har vi kunnat ta del av vilka effekter det har givit på sysselsättningen.

Anf. 64 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag konstaterar att det var socialdemokraterna som i valrörelsen innan fonderna infördes gav de löften jag nämnde om vad fonderna skulle åstadkomma.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om arbetsmarknadsutskottets betänkande 14.)

Anf. 65 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera arbetsmarknadsutskottets betänkande 14 om arbetsmarknadsverkets ansvarsområde.

Anf. 66 BENGT WIITBOM (m):

Herr talman! Riksdagen skall i dag behandla slutresultatet av den första parlamentariska utredningen om AMS som har arbetat efter kriget. Utredningen tillsattes efter att det vid flera tillfällen i riksdagen hade uttalats önskemål om en utredning. Den tillsattes och började sitt arbete 1982.

Efter valet 1982, med en ny, socialistisk majoritet här i kammaren, gjordes det utomordentligt omfattande ingrepp i utredningens ursprungligen formulerade direktiv. Bl. a. avlövdades utredningen alla möjligheter att studera AMS i stort. Den fick inte titta på effektiviteten när det t. ex. gällde de arbetsmarknadspolitiska medlen. Utredningen fick inte titta på de besparingsalternativ som de ursprungliga direktiven innehöll. Vi kan konstatera att den nya regeringen på punkt efter punkt förhindrade den första parlamentariska AMS-kommittén att göra ett gediget arbete.

Herr talman! Det brukar ibland sägas att det finns verkliga problem och uppfattade problem. Tyvärr tenderar vi inom politiken att alltför ofta syssla med "uppfattade problem". Detta gäller inte minst frågor som rör arbetsmarknadsverket. Men det finns också verkliga sanningar och sådant som påstås vara sanningar, och detta gäller om inte annat arbetsmarknadspolitiken och arbetsmarknadsverket i stort.

Som jag tidigare sade är det slutresultat som kammaren har att behandla utomordentligt magert. Arbetsmarknadsutskottets betänkande innehåller litet om det ena och litet om det andra. Men det beror inte på bristande ambition hos representanter för den förutvarande majoritet som en gång gav kommittén dess direktiv. Det beror i stället på att den nuvarande majoriteten inte är intresserad av att få ett slutresultat som redovisar AMS organisation, dess effektivitet och de arbetsmarknadspolitiska medlens effektivitet såsom det faktiskt förhåller sig.

Herr talman! Det var emellertid inte bara de förändrade direktiven som gjorde det besvärligt för AMS-kommittén att arbeta. Mycket snart efter det att kommittén hade erhållit de nya direktiven sattes det nämligen under hand, vid sidan om eller bakom ryggen på utredningen – eller hur man nu vill uttrycka sig – på initiativ av arbetsmarknadsdepartement och regering i gång ett mycket omfattande utredningsarbete inom arbetsmarknadsverket. Till slut blev situationen rätt besvärlig för kommitténs ledamöter, kanske särskilt för dess socialdemokratiska ledamöter. Ingenting kunde göras utan att klartecken hade inhämtats från AMS centralt. Ingenting kunde göras som gick in på de områden där departement och den nya ledningen för AMS arbetade. Vi i kommittén hade inte något lätt arbete, eftersom vi inte alltid var informerade om vad man höll på med. Man ville nämligen inte informera oss – eller man kanske inte alla gånger hade mage att göra det, eftersom det skulle innebära att man helt öppet inför kommittén redovisade att man hade desavouerat den parlamentariska kommittén och satt dess arbete åt sidan.

Herr talman! Utredningen var störande och irriterande för den socialdemokratiska regeringen. Därför kördes den över gång på gång. Därför blev också slutresultatet en utomordentligt tunn proposition, där det inte på något sätt har gjorts försök att hantera de verkliga problemen. Vad beror nu detta

pa? Det vore intressant att stanna upp vid denna fråga ett tag.

En förklaring är naturligtvis den som samhällsvetaren Rothstein ger i en doktorsavhandling, nämligen att arbetsmarknadsverket är det enda verk som till fullo är uppbyggt efter kaderprincipen. Vad är då kaderprincipen för någonting? Jo, den innebär en organisation som rekryteras utifrån kriterier som huvudmannen – i det här fallet den socialdemokratiska regeringen och det socialdemokratiska partiet – bedömer vara effektiva för att det egna partiets politik skall få största möjliga genomslag i praktiken.

I klartext, herr talman, betyder detta, om man nu tror på vad Rothstein kommer fram till, att arbetsmarknadsverkets personal har rekryterats utifrån sådana principer, vilket då skulle innebära att verket är fyllt med människor med samma värderingar som det socialdemokratiska partiet har. Det behöver i och för sig inte vara något fel i detta – absolut inte. Det är fråga om högst förträffliga människor. Jag har träffat många av dem under årens lopp då jag sysslat med arbetsmarknadspolitik. Men generellt blir det fel, därför att de som jobbar inom denna organisation inte erbjuds samma möjligheter som andra att de facto utveckla sina speciella utförsgavor, att de facto göra bästa möjliga insats utifrån sina individuella förutsättningar och att de facto förutsättningslöst påverka verksamheten.

En annan princip, herr talman, som är betecknande för en kaderorganisation, är att den är utomordentligt centralstyrd. Det har AMS alltid varit. Också det har bidragit till att ge arbetsmarknadsverket den profil som verket har i dag. Det förklarar även varför det är så svårt att få se på AMS och varför den nya socialdemokratiska regeringen konsekvent, snabbt och effektivt tog ifrån den parlamentariska kommittén dess möjligheter att arbeta. Detta är en öm tå. AMS är i sin nuvarande organisation någonting som måste bevaras, därför att AMS annars inte kommer att kunna bedriva socialdemokratisk arbetsmarknadspolitik med det hundra procentiga genomslag som socialdemokraterna önskar.

Ingen annan än en borgerlig majoritet kan förändra AMS i grunden. Det sker, och har skett under ett antal år, ett s. k. förändringsarbete – vilket jag berörde alldeles nyss – som sattes i gång vid sidan av och bakom ryggen på kommittén. Det är utomordentligt bra att någonting till slut händer. Det finns mycket att göra.

Det hade varit bra om AMS-kommittén hade fått en chans att verkligen hantera problemen och t. ex. gjort en attitydundersökning bland verkets kunder, nämligen arbetssökande och arbetsgivare, om hur de ser på verkets verksamhet. Hade så skett, hade kommittén, arbetsmarknadsdepartementets tjänstemän och ansvarig minister fått en helt annan grund att skriva fran. Då hade kommittén fått en chans att hantera de verkliga problemen, inte bara de uppfattade. Då hade vi i dag haft ett bättre beslutsunderlag, vilket hade varit till fördel för de människor ute på marknaden som är beroende av vad arbetsmarknadsverket utför och även för våra möjligheter att bedriva en effektiv arbetsmarknadspolitik. Det hade framför allt varit bra för alla de tusentals människor som arbetar inom verket och som på det sättet hade erbjudits andra och bättre förutsättningar att göra ett ännu bättre jobb.

Hur kan jag påstå detta, herr talman? Jo, nu har vi fått om inte en fullständig så i alla fall en del av en sådan attitydundersökning som ledamöter

av AMS-kommittén ville göra men inte fick göra. Det är en SIFO-undersökning om arbetsförmedlingens effektivitet, utförd på uppdrag av Svenska arbetsgivareföreningen. Det är en undersökning som det inte går att skoja bort eller vifta bort. Man kan inte påstå att den är ovetenskaplig, eller vad man nu kan tänka sig att säga för att slippa att ta ställning till dess innehåll. Undersökningen är omfattande och genomförd med en metod som ger den hög trovärdighet. Fakta i denna undersökning tecknar en annan bild än den som en aldrig så ambitiös AMS-ledning faktiskt försökt prägla i den svenska opinionen under de senaste åren. Undersökningen visar att arbetsförmedlingen, som är den väsentligaste delen av arbetsmarknadspolitiken, faktiskt bara har kontakt med en utomordentligt begränsad del av arbetsmarknaden, ungefär 20 % av den del av arbetsmarknaden som faktiskt rör sig årligen.

Detta är en skrämmande låg siffra, men det är värre än så. Den del av arbetsmarknaden där arbetsmarknadsverket och arbetsförmedlingen har en god kontakt gäller förmedling av s. k. okvalificerade arbetstillfällen.

Vad innebär detta, herr talman? Det innebär att det verk som fått monopol på att förmedla arbete och dit 100 % av alla lediga arbeten skall anmälas, det verket klarar med nuvarande organisation och dess lösningar inte av att serva mer än 20 % av arbetsmarknaden.

Som alla förstår är detta ett alldeles orimligt förhållande. Det borde stämma socialdemokraterna i kammaren till eftertanke när de mot den bakgrunden tar del av de förslag till förändringar inom arbetsmarknadsverket som regeringen i sin proposition förelagt riksdagen.

Herr talman! Eftersom vi har dåligt med tid tänker jag inte orda mer om detta. Jag har tagit upp den sak jag anser vara den absolut viktigaste i detta betänkande och den absolut viktigaste för arbetsmarknadsverkets framtid.

Som jag sade inledningsvis, herr talman: Det finns verkliga och uppfattade problem. Jag tror det vore bra om kammarens socialdemokrater, också med en hälsning till departementet, när det gäller arbetsmarknadsverkets organisation, effektivitet och framför allt framtid ägnade sig litet mer åt de verkliga problemen och slutade att ägna sig åt de uppfattade.

Jag yrkar bifall till de reservationer i arbetsmarknadsutskottets betänkande 14 som är underskrivna av oss moderater.

Anf. 67 ANDRE VICE TALMANNEN:

Inför de närvarande kammarledamöterna vill jag nu redovisa att anslag om kvällssammanträde kl. 19.30 har uppsatts.

Anf. 68 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! Det finns en ganska bred uppslutning kring trygghetsfrågorna i det betänkande som vi nu behandlar. Från folkpartiets sida har vi dock tre reservationer. Med hänvisning till tidschemat vill jag här kort kommentera dem.

Först gäller det arbetsförmedlingens organisation. Arbetsförmedlingslagen är 50 år gammal. Vi i folkpartiet har väldigt svårt att fatta socialdemokraternas starka motstånd mot att pröva olika former av arbetsförmedling som ett alternativ och komplement till den offentliga förmedlingen. Självfallet –

och det vill jag stryka under – är den vanliga arbetsförmedlingen grunden för förmedling av jobb, och det är också den som skall ha ansvaret för de stödåtgärder som vidtas.

Men det borde väl ändå vara en fördel att få mer tid för aktivt förmedlingsarbete om en del arbetsuppgifter kunde föras över på förmedlingar som var knutna till olika yrkesområden, t. ex. inom kulturen. Den offentliga arbetsförmedlingen skall vara en förmedling för alla, också i framtiden. Alla lediga platser för extern rekrytering skall redovisas dit. För detta krävs bl. a. naturligtvis en god teknisk utrustning.

Jag har bara varit med i utskottsarbetet ett år, men under den tiden har jag varit ute och tittat på några förmedlingar och sett att det verkligen finns sådan god utrustning på många håll.

Arbetsförmedlingarnas service skall vara kostnadsfri. Vi accepterar där- emot att man, som i propositionen föreslås, för vissa tjänster, som inte kan anses vara av arbetsförmedlingskaraktär, kan ta ut avgifter. Det är naturligtvis svårt att avgöra vad som skall kunna avgiftsbeläggas. Här kan uppstå gränsdragningsproblem. Folkpartiet tycker det är rimligt att det skall gälla tjänster typ hotellbokning eller kontraktsskrivning. Men vi menar i likhet med regeringen att detta självklart skall vara en försöksverksamhet och att den skall utvärderas. Vi har motionerat om en sådan utvärdering och om att den skall delges riksdagen. Vi har fått instämmande från utskottets sida och ser fram emot den utvärderingen.

Herr talman! Om det behövs enskilda förmedlingar är det viktigt att sådana finns. Därför behövs en översyn av arbetsförmedlingslagen. Denna översyn skall ha som målsättning att mer än en form av arbetsförmedling skall tillåtas – precis som reservanterna i AMS-kommittén föreslog. Jag yrkar bifall till reservation 3.

Det finns en grupp som har svårt att få hjälp av AMS eller av eventuella nyinrättade lokala kulturarbetsförmedlingar, nämligen svenska sångare och instrumentalister som vill ha internationella engagemang. Det finns visserligen några sådana förmedlingar som drivs i form av tidsbegränsade försök av AMS. Men det behövs fler. Inte ens en aldrig så kunnig agent kan klara av att representera hur många artister som helst. Vi hoppas ju på ett lyft på den internationella marknaden för våra svenska stjärnor. Det finns då all anledning att låta dessa förmedlingar få driva sin verksamhet utan pekpinnar och onödiga restriktioner. Jag yrkar bifall till reservation 9.

Jag vill även yrka bifall till reservation 17, som Bengt Wittbom redan har talat för. Denna reservation bygger bl. a. på folkpartiets ställningstagande i AMS-kommittén. Vi är inte nöjda med de förändringar av arbetsmarknads- verket som regeringen nu har föreslagit, utan vi vill liksom moderaterna och centerpartisterna ha en förutsättningslös utredning om AMS organisation och effektiviteten beträffande de marknadspolitiska medlen.

Kommittén fick uppdraget av den dåvarande arbetsmarknadsministern Ingemar Eliasson men fråntogs senare detta uppdrag.

Beträffande AMS-styrelsens sammansättning är det värdefullt att notera att utskottets majoritet tillstyrker folkpartiets motion 493, där vi talar för att styrelsens sammansättning skall avspegla trepartsamverkan mellan staten, arbetstagare och arbetsgivarorganisationer. I fråga om vårt yrkande om att

en jämnare könsfördelning skall tillgodoses vid tillsättandet av AMS-styrelsen säger utskottsmajoriteten att man utgår från att detta nog bevakas i regeringskansliet utan några särskilda skrivelser från riksdagens sida. Vi reserverar oss inte nu till förmån för ett sådant påpekande, men var så säkra på att vi kommer att följa frågan om AMS-styrelsens sammansättning.

Jag yrkar alltså bifall till reservationerna 3, 9 och 17 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 69 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! I reservation 3 begär centerpartiet och folkpartiet en översyn av arbetsförmedlingslagen syftande till att det skall vara möjligt att bedriva olika former av arbetsförmedling som alternativ och komplement till den offentliga arbetsförmedlingen. Jag yrkar bifall till reservation 3.

Reservationerna 2, 14 och 15 behandlar styrelserna för arbetsförmedlingsnämnderna, AMS och länsarbetsnämnden.

Centerpartiet anser principellt att korporativt sammansatta styrelser inte skall förekomma. Arbetsmarknadsverket bedriver en omfattande verksamhet som kostar samhället mångmiljardbelopp. Då är det också rimligt att styrelserna får en bred parlamentarisk sammansättning som ger partierna insyn och möjlighet att påverka besluten. Tillvaratagandet av partiernas kunskap samt information till parterna kan i stället på ett fullgott sätt klaras i beredningsorgan.

I det korta perspektivet föreslår centerpartiet att paritet skall råda mellan partierna i styrelserna. Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 14 och 15.

I reservation 8 yrkar centerpartiet på att arbetsförmedlingsmonopolet på kulturområdet omedelbart skall avskaffas. Jag yrkar bifall till reservation 8.

I reservation 11 yrkar centerpartiet på att lagen om allmän platsanmälan skall ändras så att arbeten som omfattar mindre än en månad ej behöver anmälas till arbetsförmedlingen. En sådan ändring minskar byråkrati och krångel. Jag yrkar bifall till reservation 11.

I reservation 12 framhåller centerpartiet fördelarna av att kommunerna får ett enhetligt ansvar för ungdomarnas utbildning och yrkespraktik upp till 20 år. Jag yrkar bifall till reservation 12.

Jag yrkar också bifall till reservation 17, som tidigare talare redan har berört i sina anföranden.

Herr talman! Slutligen föreslår centerpartiet i reservation 18 fortsatt minskning av personal vid AMS kansli och vid länsarbetsnämnderna. Frigjorda resurser bör tillföras den direkta arbetsförmedlingen. Jag yrkar bifall till reservation 18.

Anf. 70 KARL-ERIK PERSSON (vpk):

Herr talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande 14 finns en reservation från vpk:s sida, och det är den jag kommer att beröra.

I dag står det arbetgivaren fritt att avgöra vem som skall anställas. Varken fackförening eller arbetsförmedlare har något som helst inflytande över vem som skall anställas. Det är nu hög tid att man ändrar på detta förfarande.

De som i dag drabbas av att arbetsförmedlingen och facket inte har något inflytande när det gäller att påverka företagens anställningar är ungdomen,

kvinnorna, de handikappade och de äldre. Det är de mest utsatta i samhället som drabbas. Man kan säga att dessa grupper på så vis drabbas dubbelt.

Släpper man efter på arbetsförmedlingens roll kommer utsorteringen av människor att öka. Som det ser ut nu har vi i arbetslivet en uppdelning i A-, B- och C-lag. Det gör att redan svaga grupper står utanför den ordinarie arbetsmarknaden.

En obligatorisk arbetsförmedling skulle göra det lättare för ungdomar, kvinnor och handikappade att komma in på flera yrkesområden. Särskilt i tider av stor arbetslöshet har en sådan reform betydelse. Om alla ledigförklarade arbeten obligatoriskt förmedlas av arbetsförmedlingen kommer jämlikhets- och solidaritetsaspekterna att kunna stärkas och utslagning och hänsynslös utsortering av människor från arbetslivet att motverkas. Utskottets talesman måste hålla med om att det inte går att önska bort den orättvisa som drabbar dessa grupper. Det hjälper inte att bara förstärka arbetsförmedlingarna, utan de måste få de styrmedel som vi från vpk:s sida föreslår.

Med det sagda, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 6.

Anf. 71 LAIJA EXNER (s):

Herr talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande 1985/86:14 behandlas proposition nr 138 om arbetsmarknadsverkets ansvarsområde, fem motioner som har väckts med anledning av propositionen och ytterligare ett antal motioner från allmänna motionstiden i år. I ärendet har yttranden avgivits av kultur- och utbildningsutskotten.

Proposition nr 138 bygger på förslag av AMS om ny organisation för arbetsförmedlingen och i övrigt på den s. k. AMS-kommitténs slutbetänkande. Kommittén har arbetat under drygt tre års tid. Slutbetänkandet har varit föremål för ett omfattande remissarbete, och det är bara att beklaga att ärendet behandlas av riksdagen under en period av svår tidsnöd.

Arbetsförmedlingen har under de senaste åren genomgått en omfattande utveckling, som beskrivs utförligt i proposition nr 138. Arbetsmarknadsutskottet, och förhoppningsvis hela riksdagen, har haft möjlighet att ta del av resultaten av personalens och ledningens förändringsarbete, som inte har låtit vänta på sig. Till skillnad från vad som är fallet i många andra länder är vår arbetsförmedling inte som en närmast passiv sluss genom vilken platser och sökande passerar och i bästa fall förenas. Vår arbetsförmedling är det viktigaste självständiga instrumentet bland alla de åtgärder som rymms inom samlingsbegreppet arbetsmarknadspolitik.

I detta betänkande tar riksdagen ställning till en ny organisation för arbetsförmedlingen, som innebär att den nuvarande distriktsorganisationen slopas. I stället införs i huvudsak kommunanknutna arbetsförmedlingsnämnder, som var och en i princip har ansvar för arbetsförmedlingen i sin kommun. Andra ledet i organisationsförändringen gäller själva beslutsordningen. De nuvarande distriktsarbetsnämnderna – liksom arbetsförmedlarna – fattar beslut på det lokala planet med länsarbetsnämnderna som överordnad instans.

Den nuvarande ordningen har varit problematisk, eftersom distriktsarbetsnämnderna inte har fogat över egna resurser. De har inte heller haft rätt att besluta i principiellt viktiga ärenden. Den nya ordningen innebär att de

nya arbetsförmedlingsnämnderna skall inrättas som delegationer inom länsarbetsnämnderna. De beslut de fattar blir därmed länsarbetsnämndernas beslut. Förändringen hör enligt propositionen och utskottets förslag träda i kraft den 1 januari 1987. Arbetsförmedlingsnämnderna får en sammansättning som kan variera från område till område, som skall avgöras efter samråd med de berörda parterna och som skall ses som ett led i strävan att aktivera det lokala engagemanget i arbetsmarknadsfrågorna.

Till avsnittet om arbetsförmedlingsnämnderna och deras sammansättning föreligger två reservationer, från moderaterna resp. centerpartiets representanter i utskottet. Jag yrkar avslag på dessa reservationer och hänvisar till utskottets utförliga motiveringar i betänkandet.

Vidgade möjligheter till arbetsförmedling i alternativa former har framförts under flera år i motioner av de borgerliga partierna. Senast i höstas avlogs sex motioner där man förespråkade ett mer generellt tillåtande av avgiftsbelagd arbetsförmedling vid sidan av den kostnadsfria offentliga förmedlingen. Utskottet avstyrker i nu föreliggande betänkande motionsyrkanden från de borgerliga partierna med krav på översyn av arbetsförmedlingslagen. Jag yrkar avslag på reservationerna 3 och 4.

Reservation 5 från moderaterna i utskottet innebär också en upprepning av tidigare yrkanden och avvisas av mig med utskottets motivering.

Även reservation 6 från vpk med krav på obligatorisk platsförmedling är en gammal bekant. Utskottet avvisar motionsyrkandena och reservationen med motiveringen att det naturligtvis inte skall vara arbetsgivaren ensam som bestämmer vem som skall anställas.

Men utskottet kan inte acceptera ensidig tvångsförmedling heller. De problem som har aktualiserats ytterligare en gång av vpk bör angripas genom ett ökat inflytande över företagens personalpolitik inom de ramar som medbestämmandelagen ger. Jag yrkar avslag på reservation 6.

Regeringens förslag till omorganisation av den offentliga kulturarbetsförmedlingen har resulterat i ett antal motioner och fyra reservationer, nr 7, 8, 9 och 10, som jag yrkar avslag på med utskottets motiveringar. Kulturutskottets majoritet har gjort samma bedömning av propositionens förslag och motionerna som vi i arbetsmarknadsutskottet.

Förmedlingen av korta och tillfälliga arbeten har också berörts i propositionen och har föranlett ett yrkande från centerpartiet samt reservation nr 11 med innebörden att lagen om allmän platsanmälan bör omfatta endast arbeten med minst 30 dagars varaktighet.

Utskottsmajoriteten avvisar detta yrkande och anser att det inte kan riktas invändningar mot arbetsmarknadsministerns uttalanden till förmån för intensifierade insatser från den offentliga förmedlingens sida i fråga om korttidsanställningarna. Vidgade insatser på detta förmedlingsområde kan vara till stor hjälp bl. a. för ungdomar i deras strävan att bli etablerade på arbetsmarknaden.

Jag yrkar avslag på reservation 11.

Ackquisition av platser för praktik och arbetslivskontakter berörs också i den nu aktuella propositionen och i betänkandet, med yttrande från utbildningsutskottet, som har varit vägledande för oss i arbetsmarknadsutskottet när vi har behandlat denna fråga. Yrkandena i de motioner som har

väckts med anledning av propositionen har fått en ordentlig belysning av de handläggande utskotten. Jag yrkar, med utskottets motiveringar, därmed avslag på reservation 12.

Propositionens förslag till sammansättning av AMS styrelse har föranlett ett antal motioner med skiftande yrkanden.

Detta har resulterat i ett tillkännagivande till regeringen, där utskottet ytterligare understryker att regeringen bör ha möjlighet att låta styrelsens sammansättning avspegla den trepartssamverkan som rader inom arbetsmarknadspolitiken mellan staten samt arbetstagarnas och arbetsgivar-
nas organisationer.

Motionsyrkanden från centerpartiet och moderaterna har dock föranlett fyra reservationer från de motionerande partierna. Jag yrkar avslag på dessa med utskottets utförliga motiveringar. Det gäller reservationerna 13, 14, 15 och 16.

I reservationerna 17 och 18 ställer de borgerliga partierna redan krav på en ny utredning om arbetsmarknadsverket och arbetsmarknadspolitiken. Centerpartiet framför i den sistnämnda reservationen dessutom krav på fortsatt decentralisering av arbetsmarknadsverket.

Som utskottets majoritet har anfört i sitt utlåtande över de behandlade motionerna pågår det en intensiv och successiv förnyelse av det arbetsmarknadspolitiska åtgärdssystemet och av arbetsmarknadsverkets yttre och inre organisation. Detta är en naturlig följd av att det hela tiden gäller att möta nya eller förändrade krav efter skiftningsarna på arbetsmarknaden.

Omorganisationen av arbetsmarknadsutbildningen och handikappkommitténs arbete är exempel på nödvändigt förnyelsearbete när det gäller att möta den nya tidens krav med nya lösningar. Omorganisationen av AMS kansli och decentraliseringen av ca 200 tjänster är en naturlig följd av strävan att göra hela verket mera kundorienterat och placera de arbetssökande och tillgängliga arbeten i centrum. Liknande omorganisation skall framgent ske av länsarbetsnämndernas kanslier, och vi kommer att erhålla erfarenheter av båda omorganisationerna. Först därefter kan ytterligare resursöverföringar från de centrala funktionerna bedömas.

Jag yrkar alltså avslag på reservationerna 17 och 18 och bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 72 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag förstår att Lahja Exner håller sig till betänkandets bokstavliga formuleringar. Förklaringen är naturligtvis att man från socialdemokratisk sida inte klarar av att, mot bakgrund av de nya fakta som finns och som borde ha varit tillgängliga för AMS-utredningen men som regeringen och socialdemokraterna undanhöll, föra ett resonemang om hur AMS i dag fungerar.

Lahja Exner säger att organisationen inom AMS måste utvecklas, så att den kan möta den nya tidens krav med nya lösningar. Fakta är följande. Lahja Exner: AMS organisation har faktiskt ännu inte, beroende på monopolet, centralstyrningen och kaderinriktningen, hunnit ifatt historien. Det ser vi i det förhållandet att AMS i dag servar en begränsad del av arbetsmarknaden.

Jag vill ställa en fråga till Lahja Exner: Hur kan Lahja Exner och övriga socialdemokrater sitta i lugn och ro här i riksdagen och faktiskt konstatera att ni fortsätter att förespråka monopolen fastän ni vet att denna monopolmyndighet bara klarar av att serva en begränsad del av arbetsmarknaden? Hur kan ni acceptera det förhållandet att fler och fler människor på grund av nuvarande regler tvingas in i arbetsförmedlingens vård, när ni vet att möjligheterna för dessa människor, särskilt för ungdomarna, kommer att minska i stället för att öka? Det gäller t. ex. ungdomslagen.

Reservation 17, där vi ställer krav på en ny utredning om arbetsmarknadsverket och arbetsmarknadspolitiken, har aktualitet. Det kommer den att ha ända till den dag då vi har en effektiv AMS-organisation, som kan föra en effektiv arbetsmarknadspolitik. Det får vi den dag då vi har en majoritet i denna kammare som faktiskt är beredd att diskutera de verkliga problemen i stället för att blunda, som den nuvarande socialdemokratiska riksdagsgruppen gör.

Anf. 73 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! Vi kan konstatera att socialdemokraterna och Lahja Exner håller fast vid sitt envetna motstånd mot enskilda arbetsförmedlingar, trots att det verkligen finns ett behov av sådana och trots att många tagit upp den frågan tidigare – så också vi här i dag. Enskilda arbetsförmedlingar skulle föra med sig att den offentliga arbetsförmedlingen skulle få mer tid till de viktiga uppgifter den har. Vi tycker det är beklagligt att socialdemokraterna inte vill lätta litet på monopolen i det här avseendet.

Lahja Exner gjorde en mycket genomträngande analys av frågorna kring styrelserna och deras sammansättning. Jag saknade i den någon kommentar till vad vi i folkpartiet särskilt har hävdats, nämligen att det är viktigt att man där får en bättre representation med avseende på jämställdheten så att fler kvinnor representeras i styrelserna. Det skulle vara bra om Lahja Exner kunde kommentera det uttalande som utskottet faktiskt har varit överens om, eftersom ett sådant uttalande enligt min mening förpliktar.

Anf. 74 KARL-ERIK PERSSON (vpk):

Herr talman! Lahja Exner sätter sin lit till medbestämmandelagen. Men på vilket sätt har den hjälpt ungdomar, kvinnor och handikappade att få anställning? Om man tror att medbestämmandelagen har någon inverkan är man inte medveten om hur företagen anställer personal. Det sker i dag i stor utsträckning på rekommendationer.

Det har trots allt satsats på arbetsförmedlingen under de senaste åren, och äldre och handikappade har prioriterats, eftersom det varit svårigheter att placera dessa kategorier på lediga arbeten. Eller är man inte medveten om att den satsningen inte har lyckats och medfört de förbättringar som förutsattes?

Anf. 75 LAHJA EXNER (s):

Herr talman! Bengt Wittbom och även Charlotte Branting var missnöjda med vad jag sade om de s. k. alternativa möjligheterna att ordna arbetsförmedling. Bengt Wittbom nämnde att en skrämmande liten del av arbetskraften tar arbetsförmedlingens tjänster i anspråk. Men det står faktiskt att läsa i

propositionen – trots att den, som Bengt Wittbom sade, är tunn – att en offentlig solidariskt finansierad och avgiftsfri arbetsförmedling under budgetåret 1984/85 har haft besök av 725 000 personer, dvs. att dessa personer någon gång under året varit anmälda som arbetssökande. Antalet lediga jobb som har passerat genom arbetsförmedlingen har varit 660 000. Det är alltså helt uppenbart att det finns ett stort förtroende hos svenska folket för den offentliga arbetsförmedlingen.

När det gäller frågan om jämställdheten och hur den avspeglas i AMS-styrelsens sammansättning vill jag gärna läsa upp avsnittet som innehåller det uttalande vi har ställt oss bakom i utskottet:

”AMS-kommittén noterade den nuvarande mansdominansen i AMS styrelse men föreslog det oaktat att det inte längre skulle finnas någon särskild representant för kvinnofrågor. Kommittén hänvisade till att verksledningskommittén enligt sina direktiv skulle medverka till att bryta den ojämna könsfördelningen i de statliga verksstyrelserna. I det avseendet uttalar verksledningskommittén i sitt betänkande (SOU 1985:40 s. 154) kort och gott att det är kommitténs uppfattning att regeringen kraftfullare än hittills måste tillse att könsfördelningen blir jämnare i de statliga styrelserna och råden.

Med hänvisning till denna meningsyttring av verksledningskommittén och med beaktande av arbetsmarknadsdepartementets särskilda ansvar för jämställdhetsfrågorna utgår utskottet från att den i motionen aktualiserade frågan om jämnare fördelning av kvinnor och män i AMS styrelse nog beaktas i regeringskansliet utan särskilt påpekande från riksdagens sida.”

Denna fråga kommer vi naturligtvis att följa från utskottets sida.

När det gäller vpk-representantens ord om obligatorisk arbetsförmedling vill jag säga att det självfallet är viktigt att man också ställer grupper med särskilda behov i centrum varje gång man har att anställa folk. Vi vet ju att det gäller att bearbeta alla människor som redan i dag finns på arbetsplatserna – på byggarbetsplatserna, i fabrikerna och på kontoren. Vi måste vara tillräckligt medvetna också i våra fackliga organisationer, så att också vi reagerar när vi bör reagera och att vi tillämpar medbestämmandelagens möjligheter.

Anf. 76 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Mycket kort till Lahja Exner: Jag tror att vi kommer att få anledning att diskutera de här frågorna igen ganska snart i och med att regeringens förslag inte är tillfredsställande sett utifrån de problem som arbetsmarknadsverket faktiskt har. Jag tycker att Lahja Exner skall använda tiden fram till dess att fundera över vad det kan bero på att 80 % av arbetsmarknaden i dag inte servas effektivt av arbetsförmedlingsmonopolet, att 50 % av arbetsgivarna aldrig hör någonting av arbetsförmedlingen och att många människor faktiskt upplever att de inte får hjälp av arbetsförmedlingen. Vad skall vi göra åt problemet att vi inom ramen för ett monopol har en arbetsförmedling som jobbar på en arbetsmarknad där man har kontakt med den okvalificerade delen men där kraven på kvalifikationer, teknisk utbildning och annat hela tiden växer och det blir nya krav på en allt större del av arbetskraften? Jag tycker som sagt att Lahja Exner skall fundera över detta

fram till dess att vi nästa gång får möjlighet att diskutera det här. Jag är alldeles övertygad om att Lahja Exner då kommer fram till slutsatsen att om vi får mer marknadsanpassning, konkurrens och litet stimulans på det här området, så kan det säkert bli bättre, men att en sådan förbättring inte är möjlig att uppnå inom ramen för det nuvarande monopolet.

Prot. 1985/86:158
2 juni 1986

*Arbetsmarknadsver-
kets ansvarsområde*

Anf. 77 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! För det första vill jag tacka Lahja Exner för att hon gjorde kommentaren om jämställdheten. Det tar vi som ett löfte om ett gemensamt arbete på den fronten i framtiden. Debatten här visar att vår motion var behövlig för detta påpekandes skull.

För det andra vill jag slå fast att folkpartiet också har ett starkt förtroende för de offentliga arbetsförmedlingarna, men vi tycker också att det skall finnas möjlighet till alternativ.

För det tredje vill jag säga att vi arbetar för en bättre jämställdhet också vad gäller AMS styrelse.

Anf. 78 LAHJA EXNER (s):

Herr talman! Bengt Wittbom ger inte mycket för den offentliga arbetsförmedlingen – det har väl alla närvarande kunnat konstatera både i dag och tidigare. Men det omfattande förändringsarbete som har skett under de senaste två åren inom hela arbetsmarknadsverket har börjat ge resultat, och det kommer säkert att bli ytterligare resultat åren framöver.

Sedan skulle jag vilja starkt ifrågasätta huruvida startandet av privata arbetsförmedlingar, som Bengt Wittbom är ivrig förespråkare för, verkligen skulle vara till fördel för arbetssökande och om de ens skulle vara det för arbetsgivare. Det skulle nog bli så att de köpstarkaste arbetsgivarna skulle dra det längsta strået. Genom att bjuda över andra skulle de locka till sig arbetskraft, men det är inte alls säkert att det är just de utvecklingsbara företagen som får den draghjälp.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utrikesutskottets betänkande 27

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande 28

Mom. 1 (Sovjets införlivande av de baltiska staterna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U518 av Birger Hagård – bifölls med acklamation.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande 29

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande 30

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 35

Punkt 1

Mom. 1 (byte av krafttillgångar)

Först biträdades reservation 1 av Christer Eirefelt m. fl. med 85 röster mot 15 för reservation 2 av Jörn Svensson. 203 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 211 röster mot 94 för reservation 1 av Christer Eirefelt m. fl.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 22

Mom. 1 (utvidgade förutsättningar för näringsförbud)

Först biträdades reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. med 69 röster mot 46 för reservation 2 av Hadar Cars och Gudrun Norberg. 188 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 190 röster mot 69 för reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. 46 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (begreppet brott i näringsverksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Hadar Cars och Gudrun Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (tillsynen över att näringsförbud efterlevs)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Hadar Cars och Gudrun Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (lagstiftningen om näringsförbud i övrigt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 7 av Erik Hovhammar m. fl., *dels* reservation 8 av Hadar Cars och Gudrun Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (utökad vandelsprövning)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 148 för reservation 9 av Erik Hovhammar m. fl.

Mom. 6 (etableringskontroll m. m.)

Först biträdades reservation 10 av Erik Hovhammar m. fl. med 151 röster mot 18 för reservation 11 av Paul Lestander. 136 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 157 röster mot 148 för reservation 10 av Erik Hovhammar m. fl.

Näringsutskottets betänkande 23

Mom. 1 (försöksverksamheter i statlig reglering gentemot näringslivet)

Först biträdades reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. med 148 röster mot 16 för reservation 2 av Paul Lestander. 140 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 158 röster mot 147 för reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl.

Prot. 1985/86:158
2 juni 1986

Mom. 2 (principer för fortsatt avregleringsarbete)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (normgruppen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (riksprovplatsernas informationsplikt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (auktorisering för Träteknikcentrum)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Näringsutskottets betänkande 33

Mom. 1 (behörighetsvillkor för ledamotskap i löntagarfondstyrelse)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 148 för reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl.

Mom. 2 (inriktningen av löntagarfondstyrelsernas placeringar)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 15 för hemställan i reservation 3 av Paul Lestander. 10 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 157 röster mot 148 för den i reservation 2 av Erik Hovhammar m. fl. anförda motiveringen.

Mom. 3 (ledningsorgan för löntagarfonderna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Paul Lestander – bifölls med acklamation.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 14

Mom. 1 (principfrågan om en ny organisation för arbetsförmedlingen)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 70 för reservation 1 av Alf Wennerfors m. fl.

Mom. 2 (arbetsförmedlingsnämndernas sammansättning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Görel Thurdin – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (vidgade möjligheter till arbetsförmedling i alternativa former)

Först biträdde reservation 3 av Charlotte Branting m. fl. – som ställdes mot reservation 4 av Alf Wennerfors m. fl. – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 160 röster mot 78 för reservation 3 av Charlotte Branting m. fl. 65 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (upphävande av lagen om allmän platsanmälan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Alf Wennerfors m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (obligatorisk platsförmedling m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 15 för reservation 6 av Karl-Erik Persson.

Mom. 7 (omorganisation av den offentliga kulturarbetsförmedlingen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 7 av Alf Wennerfors m. fl. *dels* reservation 8 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Görel Thurdin – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (förmedlingsverksamhet på det internationella planet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Charlotte Branting och Sigge Godin – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (avgiftsuttag för vissa tjänster inom kulturarbetsförmedlingen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Alf Wennerfors m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (begränsning av arbetsgivares anmälningsskyldighet enligt lagen om allmän platsanmälan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Görel Thurdin – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (ackvisition av platser för praktik och arbetslivskontakter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Görel Thurdin – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (sammansättningen av AMS styrelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 13 av Alf Wennerfors m. fl., *dels* reservation 14 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Görel Thurdin – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (länsarbetsnämndernas styrelser)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 15 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Görel Thurdin – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 16 av Alf Wennerfors m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 17 (ny utredning om arbetsmarknadsverket och arbetsmarknadspolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 145 för reservation 17 av Alf Wennerfors m. fl.

Mom. 18 (forsatt decentralisering av arbetsmarknadsverket)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Görel Thurdin – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Anf. 79 ANDRE VICE TALMANNEN:

Utbildningsutskottets betänkanden 31, 32 och 33 debatteras i ett sammanhang. Jag föreslår att denna överläggning får innefatta även utbildningsutskottets betänkande 34.

Kammaren godkände detta förslag.

Forskning och forskarutbildning, m. m.

Föredrogs

utbildningsutskottets betänkanden

1985/86:31 om vissa för forskning och forskarutbildning gemensamma frågor (prop. 1985/86:100 delvis),

1985/86:32 om anslag till humanistiska fakulteterna m. m. (prop. 1985/86:100 delvis),

1985/86:33 om anslag till forskningsrådsnämnden, m. m. (prop. 1985/86:100 delvis) samt

1985/86:34 om anslag till investeringar m. m. (prop. 1985/86:100 delvis).

Anf. 80 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Så har vi alltså hunnit till forskningsfrågorna. Man kan väl konstatera att vi inom utskottet har samma färdriktning, men man kan också säga att alltför litet initiativ tas från regeringens sida och att det går alltför sakta att få till stånd rättelser på det viktiga område som forskningen och forskarutbildningen innebär.

Vi behandlar nu fyra olika betänkanden, och jag ber att inledningsvis få yrka bifall till samtliga reservationer som har moderata undertecknare.

I betänkandet 31 tas upp frågor av övergripande karaktär. De besvärliga problemen har länge varit hur man skall få ökade resurser för forskning och hur man skall kunna framför allt stärka basorganisationen vid våra universitet och högskolor.

Ett sätt är att åstadkomma en överföring från sektorsforskningen till den fasta basorganisationen vid universiteten och högskolorna. Majoriteten i utskottet vill emellertid inte göra något uttalande på denna punkt. Man hänvisar till att bara ett år återstår innan nästa forskningspolitiska proposition skall läggas på riksdagens bord.

Prot. 1985/86:158
2 juni 1986

Forskning och forskarutbildning, m. m.

Ändå har utskottet vid föregående riksmöte instämt i de principer som ligger bakom den reservation från moderaterna och folkpartiet där det krävs att program skall upprättas för en överföring av anslag för sektorsforskningen till basorganisationen vid våra universitet och högskolor.

En annan väsentlig fråga som tas upp är forskarutbildningen. Där föreligger motioner från flera håll som vill åstadkomma förbättringar, också en socialdemokratisk motion med Stig Gustafsson som första namn. Han har för övrigt presenterat samma tankegångar i en Brännpunksartikel i Svenska Dagbladet.

Av de problem som tas upp kan man notera framför allt forskarrekruteringen. Denna är inte tillfredsställande i dag. Alltför få är beredda att ägna sig åt forskarutbildning. Urvalet är inte heller tillfredsställande. Många gånger är det inte de mest lämpade som går vidare i forskarutbildningen, utan, som Stig Gustafsson uttryckt det, vi riskerar att få ett B-lag som träder in på forskningsarenan.

I mångt och mycket bottnar svårigheterna i den bristfälliga ämnesfördjupningen i grundutbildningen. Men det finns också andra problem. Vi behöver få en fast reglering av meritvärdet, av doktorsexamen, för att få in en nödvändig morot. Lönesättningen vid våra universitet och högskolor är usel, och vi kan sannolikt inte få några förbättringar förrän de problemen har rättats till. Majoriteten i utskottet är emellertid inte beredd att gå till mötes de krav på förändringar och förbättringar som ställs. Man hänvisar i stället till att UIHÄ satt i gång en översyn och skall komma med förslag till förbättringar. Detta är inte tillräckligt. Det är nödvändigt med en bestämd viljeinriktning från utskottets sida. I en reservation begärs också ett tillkännagivande i denna riktning.

Det skall också tilläggas, att för att man skall kunna åstadkomma den erforderliga forskarrekruteringen i framtiden är det naturligtvis nödvändigt att successivt omvandla de nuvarande utbildningsbidragen till doktorand-tjänster.

På en punkt har vi moderater blivit tillgodosedda. Det gäller vara farhågor för att den rörliga resursen skall utsmetas på alltför många huvuden. Detta är en problematik som uppenbarligen utskottsmajoriteten också har klart för sig. Man hänvisar i klartext till ett tidigare beslut att det inte får bli fråga om detta, utan att de vetenskapligt mest kvalificerade skall få tillgång till dessa resurser.

I en motion av Rune Rydén och mig framhåller vi det olyckliga i att en alltför stark styrning ibland kommer till uttryck vid återbesättandet av professorstjänster. Utskottet säger sig dela denna uppfattning. Men utskottet vill ändå avstyrka motionen. Man hänvisar till att UIHÄ i en skrivelse 1985 gick ut till de universitet och högskolor som har en fast forskningsorganisation med uppmaningen att undvika olika former av styrning. Detta är emellertid helt otillräckligt. Vad vi motionärer avsåg var inte att ge UHÄ någon knäpp på näsan. Vi vill däremot framhålla det otillbörliga i att regeringen vid upprepade tillfällen på detta sätt har försökt styra innehållet i de tjänster som skall återbesättas. Detta betonar vi ytterligare i en reservation. Regeringen skall ta sin hand från styrningen. Detta är universitetens och högskolornas uppgift. En alltför stark insnävning leder till att de stora linjerna lätt går förlorade.

Från moderat sida har vi även denna gång upprepat att vi vill se ett särskilt tekniskt forskningsråd och att medel skall överföras från styrelsen för teknisk utveckling till ett sådant råd. Detta för vi fram i en reservation.

Till betänkande 32 har gemensamma borgerliga reservationer fogats i vilka vi ställer krav på en ökad satsning på totalt 10 milj. kr. på den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen. Det är angeläget att denna förstärkning fortsätter, eftersom det är områden som i mångt och mycket släpar efter.

Herr talman! Jag vill också säga några ord om Tema barn, som man föreslår skall inrättas vid Linköpings universitet. Utskottsmajoriteten har framhållit att det är helt riktigt med det principbeslut som efterlyses från utbildningsministerns sida. Samtidigt har man framhållit att man bör ge UHÄ i uppdrag att undersöka om ett sådant tema kan finansieras genom att UHÄ gör omprioriteringar inom sina befintliga resurser. Därmed avser man självfallet hela det område som UHÄ har ansvar för. Jag kan inte förstå annat än att den reservation som har fogats till betänkandet från centern är onödig. Den slår in öppna dörrar. Det positiva resultatet finns redan hos utskottsmajoriteten.

I betänkande 33 går utskottet enhälligt emot ett regeringsförslag. Detta gäller något betydelsefullt. Det uppmärksammas ganska mycket, och det kommer säkert att uppmärksammas än mer efter denna dag. Det enda bidrag Riksföreningen mot cancer uppburit från statens sida är 3 milj. kr. till informationsverksamhet. I budgetpropositionen föreslås att detta bidrag till Riksföreningen mot cancer skall dragas in. Så blir nu inte fallet då ett enhälligt utskott har uttalat sig för att dessa pengar också i fortsättningen bör gå till Riksföreningen mot cancer, allt i enlighet med en motion som har Elisabeth Fleetwood som första namn.

I detta betänkande tas även några andra forskningsfrågor upp. I en reservation uttalar vi moderater oss beträffande skogsforskningen för att de 8 milj. kr. som man vill ge till det naturvetenskapliga forskningsrådet i första hand skall användas för att ta reda på vilka risker som är förenade med användningen av handelsgödsel och olika bekämpningsmetoder inom jordbruket.

I fråga om det sista betänkandet, 34, som avser anslag till olika investeringar, kan man notera några betydelsefulla punkter. En är att utskottet vill ge regeringen till känna att de frågor som rör Kungliga bibliotekets byggnader snarast måste få en lösning. Utskottet uttalar sig också för en samlad lokalisering till Humlegården i framtiden. Den utlokalisering av olika verksamheter som hittills har ägt rum bör i stället förändras därhän att vi får en samlad lokalisering av all verksamhet. Någon uppsplittring är således inte tillräddlig.

Jag vill också gärna säga några ord om en fråga som ligger mig varmt om hjärtat. Det gäller den motion av Marianne Karlsson som har tagit sikte på ett återuppbyggande av den s. k. mellanvallen vid Vadstena slott. Jag vågar nog påstå att om Vadstena slott legat i Stockholm hade man inte ett enda ögonblick tolererat den stympning som nu sker. Utskottet vill nu i och för sig inte tillstyrka motionen utan utgår från att byggnadsstyrelsen och andra berörda myndigheter skall ta erforderliga initiativ. Man vill gärna hoppas på det, men hittills har dessa initiativ uteblivit, och det finns väl en risk för att

nästa utbyggnad kan komma att ta lika lång tid som den första, nämligen i det närmaste 100 år. Å andra sidan är vi väl åtskilliga som säger oss att vi kanske skall försöka lägga några kol under brasan, elda på och se om inte erforderliga initiativ kan komma att tas.

I betänkandet finns en gemensam borgerlig reservation. Däri krävs att ytterligare 40 milj. kr. skall läggas på utrustning av lokaler inom högskolan. Utrustning och även upprustning, skulle man kunna säga. Här finns ett ackumulerat investeringsbehov. Det är alldeles uppenbart att om förhållandena skall kunna förbättras för forskningen är det nödvändigt att någonting händer på detta område.

Herr talman! Forskningen är en angelägen fråga. Det är väl också ett av de mest omhuldade områdena här i landet, vilket bl. a. visas av det faktum att det är ett av de få områden som inte har utsatts för besparingsnit i olika sammanhang.

Mycket händer, och det är positivt att det finns en uppslutning kring forskningsproblemen. Men, som jag inledningsvis sade, det som har skett är inte tillräckligt, och vi vill ha snabbare och bättre initiativ från regeringens sida. Jag hoppas att vi i det fortsatta arbetet under de närmaste åren skall kunna få se sådana, och inte minst i den forskningspolitiska proposition som vi väntar skall komma nästa år.

Anf. 81 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Herr talman! När socialdemokraterna och kommunisterna i utbildningsutskottet enades vid årets behandling av högskolefrågorna, utlämnades viktiga områden. Indirekt innebär visserligen uppgörelsen förbättringar för alla forskningsområden genom bättre ekonomiska villkor för forskarstuderandena. Ett större antal doktorander torde dock inte vara lösningen för alla problem inom forskningen.

Vi beklagar att den angelägna satsning på humanistisk forskning som folkpartiet, moderata samlingspartiet och centerpartiet förordar i reservation nr 1 i betänkande 32 inte kunnat samla majoritet i utskottet.

Priserna på böcker, särskilt utländska, har ökat snabbare än inflationen i Sverige. Därmed har de vetenskapliga biblioteken under flera år i praktiken fått *sänkta* anslag. Det har lett till en ohållbar situation på universitetsbiblioteken. De vetenskapliga bibliotekens problem är mycket allvarliga – särskilt för discipliner där litteraturstudier är en dominerande forskningsmetod, t. ex. humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning.

Även anslagen till bokvård har varit otillräckliga. Vi nämner i motion Ub807 som exempel att ca 30 % av det äldre materialet vid Lunds universitetsbibliotek nu är i så dåligt skick, att det inte kan utlånas.

För forskningskvaliteten är en höjning av biblioteksanslaget viktig.

Folkpartiet har i sitt budgetalternativ på högskoleområdet föreslagit ytterligare sammanlagt 5 milj. kr. för högskolans internationalisering. Vi lade hälften på det särskilda anslag för ändamålet som UIHÄ disponerar. Det anslaget skulle därmed öka från 3,8 milj. kr. i år till 6,2 milj. kr. Den andra hälften hoppas vi att riksdagen i dag skall tillföra anslaget i syfte att underlätta internationell forskningssamverkan.

Det finns enligt vår uppfattning anledning att på nytt försöka blåsa liv i

internationaliseringsarbetet, som startade så lovande för några år sedan men som nu i viss mån tycks ha kommit av sig.

Jag har också uppdraget att här aktualisera den viktiga frågan om avvägningen mellan sektorsforskning och den forskning som finansieras via fakultets- och forskningsrådsanslag.

Det är ett faktum som kanske förvånar somliga att av de medel som riksdagen anslår till forsknings- och utvecklingsändamål bara 30 % går via utbildningsdepartementets huvudtitel. Resten går via andra departement och det vi brukar kalla sektorsorgan.

Försvars- och industridepartementens bidrag till forskning utgör nästan hälften av alla statliga forskningsanslag. Därutöver kanaliseras pengar till forsknings- och utvecklingsverksamhet via jordbruks-, social-, kommunika-tions-, utrikes-, arbetsmarknads- och bostadsdepartementen m. fl.

Det kommer alltid att vara så att forskningsmedel till en del kommer via huvudtitlar som egentligen har ett annat syfte än att främja just forskningen.

Om man t. ex. på försvarsområdet satsar på forskning för utveckling av nya vapensystem eller skyddsutrustningar är det inte för att forskning på området eftersträvas. Det är en försvarspolitisk bedömning som avgör hur mycket av resurserna för försvarsändamål som bör avsättas till den forskningen.

På samma sätt som det ligger en viss fara i att den företagsfinansierade forskningen blir för dominerande, är det risker förknippade med att sektorsorganens forskningsfinansiering blir för betydande. Vi måste också ge utrymme för verklig förutsättningslös grundforskning, vars praktiska nytta avgörs av forskarnas möjlighet att inmuta ny kunskap och erfarenhet.

Folkpartiet har kommit till uppfattningen att en större andel av forskningsanslagen borde kanaliseras via utbildningshuvudtiteln. Många andra bedömare delar vår uppfattning.

Det är en vanlig åsikt bland personer med anknytning till forskning och utveckling att det krävs mer genomtänkta och genomarbetade ansökningar för att få forskningsmedel från fakulteter och forskningsråd än från sektorsorgan och liknande anslagsgivare. Den fakultetsanknutna forskning-en blir ofta också noggrannare utvärderad – inte sällan av internationell expertis.

Det är mot den här bakgrunden som vi i år – liksom tidigare – vill att riksdagen hos regeringen skall beställa en plan för överföring av forsknings-resurser och forskningsansvar från sektorsorgan till högskola och forsknings-råd. Tyvärr tycks vi inte få majoritet för det kravet i dag.

Utbildningsutskottets majoritet förutsätter att regeringen ändå kommer att presentera en sådan plan i den forskningspolitiska proposition som läggs fram 1987. Vi tycker att riksdagen borde uppmuntra till det genom att bifalla de motioner som nu aktualiserar detta.

Herr talman! Jag har härmed berört de reservationer i utbildningsutskot-tets betänkanden 31 och 32 som folkpartiet stött. Jag yrkar bifall till dem och i övrigt till utskottets förslag i de tre betänkanden vi nu behandlar.

Anf. 82 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Vi diskuterar framför allt forskningsfrågor, med anledning av de tre betänkanden som nu är aktuella. Ett fjärde handlar om investerings-frågor i övrigt.

Prot. 1985/86:158
2 juni 1986

*Forskning och forskar-
utbildning, m. m.*

Ur forskningspolitisk synpunkt är det här året litet grand av ett mellanår. Vi har ju ett system med stora forskningspolitiska propositioner vart tredje år. Nästa år kommer vi alltså att få anledning att fördjupa oss i forskningspolitiken betydligt mer än vad vi gör det här året.

Det hindrar dock inte att det finns en hel del områden där det skulle vara angeläget att redan nu åstadkomma förbättringar på olika sätt. Forskningen är ju en verksamhet som skapar många av förutsättningarna för framtiden. Genom de villkor som vi ger forskningen i vårt land bestämmer vi till stor del huruvida Sverige skall kunna fortsätta att vara ett land i en ledande position när det gäller utveckling av olika slag. Därför kan man naturligtvis inte alla gånger vänta på de treåriga forskningspropositionerna när man upplever att det finns trängande behov av förbättringar – och det finns utan tvivel sådana behov.

Även om forskningen har varit, och är, ett prioriterat område på det sättet att det inte utsätts för de schablonmässiga nedskärningar av osthyvelskaraktär som drabbar andra områden, upplever vi ändå hur prisutveckling och annat många gånger har urholkat forskningens resurser.

Det behövs åtgärder, resursförstärkningar och insatser som gör att vi kan utnyttja tillgängliga resurser på ett effektivare sätt. Detta skiljer naturligtvis inte forskningen från högskoleområdet i övrigt eller från andra områden.

När det gäller direkta resursförstärkningar står vi bakom ett flertal förslag i de betänkanden som vi nu behandlar. Ett viktigt område är naturligtvis den tekniska forskningen. Det behandlas inte i dag, men från de icke-socialistiska partierna har vi i ett annat betänkande föreslagit resursförstärkningar som handlar både om utbildning och om forskning.

Det är emellertid mycket viktigt att man inte bara satsar resurser på sådant som kortsiktigt kanske kan upplevas som särskilt matnyttigt, t. ex. teknik och ekonomi. Det är angeläget att resurser satsas också på forskningsarbete kring humanistiska och samhällsvetenskapliga problemställningar.

Vi vill skapa ett samhälle som inte bara präglas av en hög materiell levnadsstandard utan också av en god livskvalitet i vidare bemärkelse. För detta spelar humaniora och samhällskunnande en mycket väsentlig roll. Därför har vi avgett de reservationer om ökade resurser till humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteter och till humanistisk- samhällsvetenskapliga forskningsrådet som finns i de nu aktuella betänkandena.

En mycket stor post i budgetpropositionen är anslaget för investeringar. Vi har under utskottsbehandlingen kommit fram till att vi utöver vad regeringen föreslår vill öka resurserna med ca 40 milj. kr., och det finns en reservation om detta.

Att anslaget för investeringar utökas är viktigt också för att skapa goda arbetsvillkor. Om vi vill behålla goda forskare i Sverige och att begåvade människor skall ägna sig åt forskning, måste vi också se till att forskare har goda villkor. Dit hör naturligtvis lönesättning och liknande frågor som vi inte har anledning att diskutera just nu, men dit hör också vilken typ av utrustning, laboratoriemiljö, osv. som vi kan erbjuda forskare vid våra universitet, högskolor och andra forskningsinstitutioner. Därför är en resursförstärkning på detta område viktig.

Frågan om arbetsvillkoren för dem som sysslar med forskning på olika

nivåer behandlas också i en annan reservation, i vilken vi framför allt tar sikte på forskarutbildningen. De som i dag genomgår forskarutbildning gör det i allmänhet med utomordentligt knappa ekonomiska resurser. Även om det har fattats principbeslut om att studiefinansieringen för doktorander i väsentlig grad skall ske genom doktorandtjänster, har vi fortfarande mycket få doktorandtjänster. De flesta som genomgår forskarutbildning får alltså utbildningsbidrag, som knappast tryggar någon rimlig försörjning. Det innebär att doktoranderna måste förvärvsarbeta eller ta mycket stora lån för att dryga ut sin inkomst. Detta i sin tur leder ofta till utdragna doktorandstudier och till avbrott i studierna, vilket naturligtvis är ett slöseri både med ekonomiska och med mänskliga resurser.

Utskottet har enats om att tillskjuta ytterligare resurser för finansieringen av forskarutbildning, och det är naturligtvis ett väsentligt steg. Vi har reservationsledes också framhållit vikten av att fortsätta att bygga upp resurserna på det här området och att se till att doktorandtjänster skall kunna bli den normala formen för studiefinansiering i framtiden.

Det är också viktigt att de som tar på sig arbetet med att ta en doktorsexamen får praktisk nytta av denna, dvs. att det finns arbetsuppgifter för vilka deras examen verkligen är en merit. Även detta framhåller vi i vår reservation.

Av statistiskt material kan vi se att studietiden för den som vill doktorera i dag ofta är mycket lång och att bara några procent av doktoranderna varje år avlägger doktorsexamen. För många är det alltså fråga om en mycket lång studietid, och många blir aldrig färdiga. Ett av syftena när man införde den nya doktorsexamen var att nedbringa doktorandernas långa utbildningstider. Man föreställde sig då att doktoranderna i de flesta fall skulle kunna förvärva sin doktorstitel på fyra fem år – erfarenheten visar att detta inte alls stämmer. På basis av den uppfattningen avskaffade man den mellanexamen som funnits tidigare, nämligen licentiatexamen. Vi tycker, mot ljuset av de erfarenheter vi nu har, att det är rimligt att mer allmänt återinföra licentiatexamen. Det finns ju möjlighet för enskilda fakulteter att införa en licentiatexamen, och detta har utnyttjats i växande men dock begränsad omfattning. Enligt vår mening finns det anledning att överväga att införa licentiatexamen som en allmänt förekommande mellanexamen och att därvid också anpassa den till internationell praxis, så att den normalt motsvarar ungefär en masterexamen.

Vi har i våra utbildningspolitiska motioner framhållit att det är viktigt att den svenska högskolan utvecklas i ett intimt samspel med högskolor i andra delar av världen – i Norden, i övriga Europa och på andra håll. Vi har lagt fram förslag om harmonisering när det gäller examina och ett större utbyte av studerande och av vetenskapsmän. De behandlas dock i andra betänkanden. Vi har på den här punkten inte kunnat stödja det folkpartistiska förslaget, eftersom det innehöll ekonomiska åtaganden som vi inte var beredda att göra. Men principen om en internationalisering av högskoleverksamheten är någonting som vi helhjärtat stöder.

Jag vill också passa på att kommentera ett par mera begränsade forskningsområden som vi har tagit upp motionsledes och också i form av reservationer till de nu aktuella betänkandena.

Ett forskningsområde gäller kooperationsforskning. Intresset för Kooperation växer sig allt starkare. Förutom de stora, etablerade kooperativa organisationerna i vårt land pågår försök med att använda den kooperativa arbetsformen i många nya sammanhang, där man går samman för att lösa gemensamma serviceproblem – t. ex. barnomsorg – och för att starta små företag, osv. Det är viktigt att dessa nya kooperativa idéer och impulser får stöd genom forskningen. Det är därför som vi har föreslagit förstärkta resurser för kooperationsforskning.

Vid Linköpings universitet har man lagt upp sitt forskningsarbete på ett litet annorlunda sätt än vid de äldre universiteten. Det är temaforskningen som är Linköpings universitets särprägel. Nu finns det förslag om att utveckla ett nytt temaområde, nämligen tema Barn. Det är ett mycket intressant uppslag, och vi anser att det är angeläget att det kan förverkligas. Det är vi inte ensamma om; även regeringen och utskottsmajoriteten uttalar sig mycket positivt om detta. Skillnaden är – och det kanske jag bör säga till Birger Hagård, som tycker att vår reservation var onödig – att vi också är beredda att anslå ekonomiska resurser redan nu, så att man skall kunna påbörja uppbyggnaden av tema Barn, medan däremot regering och utskottsmajoritet låter förverkligandet av denna temaforskning bli beroende av att man kan hitta resurser inom befintliga ramar. Om Birger Hagård tycker att penningfrågor är meningslösa, är han nog relativt ensam om den inställningen. Jag tror inte att man ser lika legärt på anslagsfrågorna vid Linköpings universitet, som ju inte dagligdags får njuta av Birger Hagårds närvaro.

Något som är viktigt när det gäller resursanvändningen är att begränsa anslagsspridningen. Det har berörts också av några andra talare. Det är nu ett mycket stort antal organ som fördelar de statliga forskningsresurserna, och det bidrar naturligtvis till krångel och byråkrati på forskningsområdet. Därför har vi under flera år i motioner efterlyst en förenkling av anslagssystemet, en koncentration till färre anslagsposter och färre anslagsgivare. Vi menar att det normalt bör vara universiteten och forskningsråden som fördelar de statliga forskningsresurserna. Tillsammans med övriga icke-socialistiska partier har vi följt upp den frågan i en reservation. Även här bör jag då vända mig till Birger Hagård, som hävdar att det bara är moderater och folkpartister som står bakom den reservationen.

Det är universiteten som har de fasta forskningsresurserna och har ansvaret för forskningsverksamheten inom högskoleområdet. Det innebär naturligtvis inte att det enbart är på de stora universiteten man skall forska, utan det är viktigt att det också bedrivs forskning vid de mindre högskolorna, men det bör då ske i samspel med fakulteterna på universiteten.

Den nya lärartjänstordning som vi fattade beslut om för något år sedan innebär också att det nu är mycket lättare än tidigare att kombinera utbildningsverksamhet med forskningsverksamhet på samma högskole-tjänst. Men om detta skall kunna förverkligas måste det också finnas pengar för ändamålet. Vi har föreslagit förstärkta resurser för att underlätta för lärare vid de mindre högskolorna att bedriva forskning. Det har vi också följt upp i en reservation.

Ja, herr talman, därmed har jag kommenterat de, som vi ser det, principiellt viktigaste frågorna, där det finns skiljaktiga meningar i de

berörda betänkandena. Jag vill avslutningsvis yrka bifall till de reservationer till vilka centern medverkat.

Prot. 1985/86:158
2 juni 1986

*Forskning och forskar-
utbildning, m. m.*

Anf. 83 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! När det gäller sambällleliga åtaganden inom utbildningssektorn ser vi kommunister genomgående utbildning som en investering för samhället. Studier skapar i de allra flesta fall ökade värden i samhället. Ökade värden i ett samhälle utvecklas genom arbete. Arbetet kan sedan ta sig olika uttryck.

Forskarstudier är enligt vår uppfattning att se som ett arbete. Att bedriva forskarstudier är dock förenat med en rad villkor som inte gynnar arbetets kvalitativa resultat alla gånger. Ett sådant villkor är avsaknaden av delaktighet i det sociala trygghetsnät som har byggts upp.

Det går att åtgärda detta missförhållande. Man får helt enkelt se till att doktorandtjänster inrättas i större skala och att dessa får ersätta utbildningsbidragen. Denna åtgärd motiveras bl. a. med utgångspunkt i jämställdhets-skäl. De socialt otrygga utbildningsbidragen diskriminerar i vissa fall kvinnor, eftersom de kan förlängas i högst två år vid sjukdom och föräldraledighet. Kvinnor som skaffar sig mer än ett barn under sina forskarstudier löper alltså risk att bli av med sitt utbildningsbidrag.

Det är också så, att kvinnor gör akademisk karriär senare än män. Detta innebär att kvinnorna, då de går vidare till forskarstudier, har ett stort socialt ansvar att axla, beroende på att de har barn och familj. Vi vill gagna kvinnors möjligheter till forskarstudier och inser därför nödvändigheten av att forskarstuderande omfattas av sjuk- och föräldraförsäkringen. Inrättandet av doktorandtjänster tjänar syftet att rekrytera kvinnor till forskarstudier.

Mot den bakgrunden är jag mycket glad i dag, eftersom riksdagen kommer att bifalla vpk:s motion om en höjning av studiemedlen för forskarutbildning med 10 %. Det innebär att fler doktorandtjänster kan inrättas och det innebär ett viktigt steg i utjämningen av obalansen mellan olika fakulteter vad gäller de forskarstuderandes försörjningsmöjligheter. Det innebär också ett visst steg i riktning mot ett brytande av professorsväldet – ett missförhållande som jag tror att de flesta av riksdagens ledamöter i ett brev i dagarna har blivit påmind om.

Fran vpk:s sida är vi beredda att gå vidare på den inslagna vägen, och då vill vi särskilt uppmärksamma situationen för forskarstuderande inom samhälls-vetenskap och humaniora. Vi är beredda att gå ut och försvara ytterligare satsningar, i form av ekonomiska åtaganden, för att bl. a. förbättra de forskarstuderandes sociala situation.

Men för att kunna motivera våra beslut måste det vara möjligt också för de klasser i vårt samhälle som traditionellt inte har starka band med universitets-världen och forskningssfären att få ta del av de resultat som presteras och som till största delen har betalats med skattemedel.

Man måste t. o. m. i större omfattning än som i dag är fallet göra det möjligt för arbetarrörelsen och dess fackliga organisationer att ange problem och forskningsinriktning. För vår del är det inte uteslutet att t. o. m. UHÄ i en framtid kommer att intressera sig också för vad högskolan kan betyda i ett samspel med arbetarrörelsens olika organisationer. I dag produceras ju

rapporter från UHÄ – man presenterar konferenser om samspelet mellan högskola och näringsliv – så tanken på konferenser kring temat utbildning och forskning som stöd för arbetarrörelsens utveckling borde inte vara nagonting främmande.

Om arbete skapar värden i ett samhälle och forskarstudier skall ses som ett arbete, är det viktigt att detta arbete och dess värde tillgängliggörs för bredare grupper än som i dag är fallet. Här utgör ett beroende av uppdragsmedel i högskolan en risk. En anpassning till marknadsmässiga och kommersiella bedömningar kan komma att allvarligt inkräkta på de krav på öppenhet som ett förtroende kräver.

Ett ännu större hot mot tillgängliggörandet av forskning och forskarresultat är den transnationalisering av teknologin som vi i dag upplever.

Det får inte vara så, att utländska intressen i framtiden skall ha ett avgörande inflytande över databehandling av forskarfakta. Den nuvarande situationen och den effekt som en ökande transnationalisering kan ha när det gäller svensk forskningspolitik kräver en grundläggande debatt inom en mycket snar framtid. Vad det definitivt kräver är dock en planmässig investering i utrustning, lokaler och lärarresurser i den svenska högskolan den närmaste framtiden. Detta är nödvändigt om vi skall kunna hävda kvalitet och självständighet i det internationella utbytet av forskarerfarenheter. Det är också viktigt ur sårbarhetssynpunkt.

Dessa reflexioner saknas ofta då det gäller frågor inom forskningspolitiken. Det skadar på sikt den nationella självständigheten, och jag beklagar detta. Det undergräver dessutom de svenska forskarnas möjligheter att själva välja de internationella kontakter som de vill ta.

Herr Wilson från folkpartiet beklagade från talarstolen att det inte gjordes nog med satsningar inom humaniora och samhällsvetenskap. Herr Wilson kan stödja vpk:s reservationer om dansforskning och kvinnoforskning och kanske därmed bli mera tillfredsställd.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till vpk:s reservationer i de betänkanden som vi nu behandlar.

Anf. 84 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Det är mycket viktiga frågor vi nu behandlar, som tidigare talare också har betonat. Forskning och forskarutbildning är av grundläggande betydelse för praktiskt taget all utveckling i arbetsliv och samhälle.

Att utveckla nya produktionsmetoder och nya produktområden är en förutsättning för att vårt näringsliv skall kunna hävda sig i konkurrensen med andra ledande industrinationer.

Den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen är inte mindre viktig. "Människan lever icke allenast av bröd." Eller för att använda Tage Erlanders ord från ett tal som han höll i Skellefteå 1946: "I teknikens tidsålder får studiet av människan själv ej försummas. Vår främsta uppgift är att skapa ett samhälle med trivsel och arbetsro och alltid ta hänsyn till de djupa element varav människan består."

Det känns angeläget att upprepa detta också 40 år senare.

Det är nödvändigt att vi i vårt land har en stark grundforskning på många områden. En omprioritering har därför inletts i syfte att ge grundforskningen en starkare ställning.

För övrigt är det värt att notera att forskningen under ett antal år har varit ett prioriterat område och är det också nu. Forskningen har i regeringens förslag undantagits från de generella besparingar som övriga samhällssektorer har drabbats av.

Jag noterade att Birger Hagård nu talade om att forskningen är en av de mest omhuldade frågorna i vårt land. Jag är glad att vi är överens om det.

Jag noterar vidare att det sker en uppräknings av anslagen på detta område med mellan 7 och 9 %. Trots detta har utbildningsutskottet funnit det motiverat att ytterligare förstärka samhällets insatser. Det sker, som har påpekats tidigare i debatten, genom en uppräknings av anslaget till forskarutbildningens studiefinansiering med 10 %. Sammantaget beräknas det uppgå till ett belopp av 26 milj. kr.

UHÄ har beräknat att det behövs betydande belopp för att bibehålla den uppnådda nivån vad gäller utrustningsstandarden vid högskolorna samtidigt som nödvändiga nyanskaffningar möjliggörs. Regeringen föreslår i detta sammanhang en engångsanvisning om 39 milj. kr.

Utskottet vill också på denna punkt ytterligare förstärka insatserna och säger att regeringen under nästa riksmöte bör lägga fram förslag till ökade resurser för inredning och utrustning av lokaler vid högskolorna. Den engångsanvisning om 39 milj. kr. som görs i årets budget bör enligt utskottets mening följas av motsvarande insatser under följande två år.

Sammantaget utgör således de medelförstärkningar som nu föreslås en kraftsamling för forskningen. Detta sker samtidigt som arbetet pågår för att ge underlag till den forskningspolitiska proposition som regeringen skall lägga fram under nästa riksmöte.

Arbetet med forskningspolitiken är som bekant upplagt så att regering och riksdag vart tredje år gör en genomgripande behandling av forskningsfrågorna. Då dras riktlinjer upp som skall vara vägledande för hela treårsperioden. Vi befinner oss nu inför det sista året av innevarande treårsperiod. Därför har vi i dag inte anledning att ha någon mer omfattande debatt i dessa frågor. Flera yrkanden som tagits upp i motioner, och i vissa fall också i reservationer, innebär emellertid förslag om ändringar i nu gällande riktlinjer och prioriteringar. Utskottet hänvisar med all rätt dessa förslag till prövning i samband med den kommande forskningspolitiska propositionen. Det är viktigt att vi slår vakt om den mera långsiktiga planering som nuvarande ordning innebär och att riksdagen respekterar den arbetsordningen. De angivna riktlinjerna bör alltså gälla under hela treårsperioden. Vi får nästa riksmöte anledning att ägna mycket stort utrymme åt forskningsfrågorna inför en ny planeringsperiod.

Jag övergår nu till att kortfattat kommentera några av de konkreta frågor där utskottet inte har kunnat enas.

Vpk vill att riksdagen skall göra ett uttalande om prioritering av en rad mycket detaljerade områden som berör arbetsmarknad och maktstruktur. Enligt utskottets mening bör riksdagen inte göra uttalanden av den detaljeringsgraden.

Vad gäller den viktiga frågan om samverkan mellan högskola och näringsliv framhåller utskottet att "det är oavvisligen nödvändigt att negativa effekter på högskolans centrala och långsiktiga uppgifter beträffande den

inomvetenskapligt motiverade forskningen undviks." Det är viktigt att upprätthålla denna klara gränslinje i det betydelsefulla samarbete som vi vill stimulera mellan högskolan och näringslivet.

De borgerliga partierna är liksom tidigare oroade över den obalans de anser föreligga mellan grundläggande forskning finansierad via fakultet och forskningsråd och den forskning som finansieras av sektorsorgan. De vill att regeringen skall upprätta en plan för omförföring av resurserna till högskolan.

Denna fråga har behandlats många gånger. Inriktningen av forskningspolitiken är nu att ytterligare stärka den grundläggande forskningen. Regeringen har därför tagit initiativ till överläggningar i syfte att öka sektorsorganens ansvar för den långsiktiga kunskapsuppyggnaden. Detta betonades i samband med behandlingen av den forskningspolitiska propositionen, som behandlades för två år sedan. Resultatet av dessa inledande överläggningar redovisas i forskningspropositionen nästa vår. Nagot särskilt uttalande finns det därför inte anledning att göra på den här punkten i dag.

En reflexion till tidigare gjorda inlägg leder mig först till Carl-Johan Wilsons jämförelse mellan olika sektorsorgans insatser. Man frågar sig efter Wilsons redovisning vart han syftar. Var syftet bakom exemplifieringen med försvarets forskningsinsatser att folkpartiet nu vill minska försvarets forsknings- och utvecklingsarbete?

Av Pär Granstedt fick jag stundtals intrycket att han svävade ut ganska långt. Förenkling av anslagssystemet nämndes. Ja, en översyn sker av styr- och anslagssystemet. Men det har inte med anslagens storlek från den ena eller andra anslagsbeviljande myndigheten eller organet att göra. Av ett yttrande som Granstedt fällde fick jag nästan intrycket att han var på väg att avskaffa alla sektorsforskningsorganen. Men det var väl inte meningen?

Vad gäller forskarutbildning för moderata samlingspartiet och centern var för sig fram en rad synpunkter. Om det vill jag bara kort säga följande:

UHÄ fick för drygt ett år sedan i uppdrag att göra en samlad översyn av problemen inom forskarutbildningen. Det uppdraget har givits av regeringen. Översynen skall omfatta frågor om bl.a. rekrytering, antagning, handledning, etappavgångar och meritvärdet. Det är således ett heltäckande uppdrag. Det skall redovisas under innevarande år. Jag menar att vi bör invänta denna översyn innan vi tar ställning till väsentliga förändringar i dessa avseenden.

Utskottet föreslår, som jag redan nämnt, en kraftig förstärkning av studiefinansieringen inom forskarutbildningen. Den bör göra det möjligt att i snabbare takt omvandla utbildningsbidrag till doktorandtjänster, en fråga som också berördes av Björn Samuelson.

I några reservationer krävs ökade anslag på skilda områden. Ett sådant är folkpartiets yrkande om ytterligare 5 milj. kr. till de vetenskapliga biblioteken. Jag vill understryka att de vetenskapliga biblioteken har en central roll för forskning och utbildning. En resursförstärkning sker genom att 1,55 milj. kr. omfördelas från övriga verksamma högskolefunktioner. Därtill föreslår regeringen en engångsanvisning om 1,34 milj. kr. Ytterligare extra medel måste tillföras genom att man på det lokala planet gör omprioriteringar. Utskottet förutsätter också att regeringen prövar möjligheterna till en resursförstärkning på det här området i samband med arbetet med den kommande forskningspropositionen.

Centerpartiet vill att 5 milj. kr. anvisas som ett särskilt resurstillskott för förstärkning vid de mindre högskolorna. Jag tycker att det finns skäl att pröva hur vi skall ytterligare stärka de mindre högskolornas roll i den regionala utvecklingen. I det sammanhanget bör vi försöka ge de mindre högskolorna en starkare koppling till forskningen. Utskottet kan inte nu tillstyrka centerpartiets förslag, men enligt min mening bör den här frågan ingående prövas i samband med den forskningspolitiska propositionen nästa år.

Centerns förslag är emellertid intressant också i ett annat perspektiv. Det är sedan länge väl känt att moderata samlingspartiet är tämligen likgiltigt inför de mindre högskolornas roll. Nu har också folkpartiets främste talesman i högskolefrågor, i en artikel i Svenska Dagbladet deklarerat att högskolans betydelse för den regionala utvecklingen bör skjutas i bakgrunden. Det är uppenbart att det finns ett djupt svalg mellan moderata samlingspartiet och folkpartiet å ena sidan och centern å andra sidan beträffande synen på de mindre högskolorna. Jag tycker att det finns anledning att rikta uppmärksamhet på detta också i den här debatten.

Avslutningsvis vill jag peka på de uttalanden utbildningsutskottet gör beträffande lokalplanering för kungl. biblioteket och konsthögskolan. Detta berördes också av Birger Hagard. Utskottet understryker att kungl. bibliotekets byggnadsfrågor snarast måste lösas och att resurserna inte bör splittras upp. I stället bör man, menar utskottet, försöka samla de verksamheter som nu på grund av lokalproblem är utspridda på skilda håll.

Vad gäller konsthögskolan har regeringen nu uppdragit åt byggnadsstyrelsen att projektera om- och tillbyggnad i en första etapp. Utskottet förutsätter att projektet i denna del kan redovisas redan i 1987 års budgetproposition. Utskottet anser vidare att övriga behov av om- och tillbyggnad måste genomföras inom rimlig tid. Det är alldeles uppenbart att konsthögskolans lokalproblem är utomordentligt besvärliga.

Herr talman! Med det sagda vill jag yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan i betänkandena 31, 32, 33 och 34 på samtliga punkter och avslag på reservationerna.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

10 § Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1985/86:29 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1985/86:22 Föräldraförsäkringen m. m. (prop. 1985/86:100 delvis och 1985/86:137 delvis)

Socialutskottets betänkanden

1985/86:28 Ekonomiskt stöd till barnfamiljer (prop. 1985/86:100 delvis, 1985/86:96, 1985/86:135 och 1985/86:137 delvis)

1985/86:29 Underhållsbidrag och bidragsförskott (förs. 1985/86:17)

Prot. 1985/86:158 1985/86:30 Anslag m.m. till Omsorg om barn och ungdom (prop.
2 juni 1986 1985/86:100 delvis)
1985/86:31 Fritidshemsverksamheten (prop. 1985/86:152)

II § Kammaren åtskildes kl. 17.54.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Gunborg Apelgren